

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Δ.Π.Μ.Σ.: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Διπλωματική εργασία

Αναπαράσταση της γλωσσικής ποικιλότητας (γεωγραφικής και κοινωνικής) στα κείμενα μαζικής κουλτούρας και διδακτική αξιοποίησή τους στα πλαίσια του κριτικού γραμματισμού.

του/της

Κωνσταντίνα Στεργίου

Επιβλέπων Καθηγητής: **Κων/νος Ντίνας, Καθηγητής Π.Τ.Ν/Π.Δ.Μ.**

Εξεταστές: **Ελισάβετ Χλαπουτάκη, Επιστ. συνεργάτης**

Ευθυμία Γώτη, Επιστ. συνεργάτης

Φλώρινα, Ιούνιος 2024

Copyright © Ονοματεπώνυμο, 2015. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

A.E.M.: 00140

Ηλεκτρονική διεύθυνση: mpr00140@ms.uowm.gr

Έτος εισαγωγής: 2022-2023

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: «Αναπαράσταση της γλωσσικής ποικιλότητας (γεωγραφικής και κοινωνικής) στα κείμενα μαζικής κουλτούρας και διδακτική αξιοποίησή τους στα πλαίσια του κριτικού γραμματισμού.»

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι το/τη συγγραφέα.

Ημερομηνία 19 - 06 - 2024 Η δηλούσα

Κωνσταντίνα Στεργίου

Περίληψη

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει πώς αναπαρίστανται από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας οι κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες και πώς κατασκευάζονται οι κοινωνικές ταυτότητες. Συγκεκριμένα, γίνεται προσπάθεια ανάλυσης του λόγου της μαζικής κουλτούρας στην ελληνική τηλεοπτική μυθοπλασία. Στο θεωρητικό μέρος ορίζονται και αναλύονται βάσει της υπάρχουσας βιβλιογραφίας οι έννοιες όπως γλωσσική ποικιλότητα, κυρίαρχη ιδεολογία, κοινωνική ταυτότητα, μαζική κουλτούρα, κριτικός γραμματισμός. Έπειτα, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο αναπαρίσταται η κοινωνική γλωσσική ποικιλία στα κείμενα μαζικής κουλτούρας και πώς κατασκευάζονται ταυτότητες μέσα από την αυτή την αναπαράσταση.

Στο ερευνητικό μέρος της εργασίας αναλύονται τα αποσπάσματα από τις πέντε κωμικές τηλεοπτικές σειρές: «Τα καλύτερα μας χρόνια», «Το σόι σου», «Μην αρχίζεις την μουρμούρα», «Το καφέ της Χαράς», «Ποιος Παπαδόπουλος;» με τη μέθοδο της κριτικής ανάλυσης λόγου και βάσει του μοντέλου ανάλυσης τεσσάρων επιπέδων της Στάμου. Διαπιστώνεται η αναπαραγωγή από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας της κυρίαρχης ιδεολογίας της πρότυπης γλωσσικής ποικιλίας με την κατασκευή της κοινωνικής ταυτότητας του «κατώτερου κοινωνικά» για όσους χαρακτήρες χρησιμοποιούν κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες και με την κατασκευή της κοινωνικής ταυτότητας της «υψηλής κοινωνίας» για όσους χαρακτήρες μιλούν την πρότυπη ποικιλία. Διαπιστώνεται, επιπλέον, η σύνδεση και ταύτιση των κοινωνιολέκτων με την «χαμηλού κύρους» γλωσσική ποικιλία, ενώ της πρότυπης κοινής εμπλουτισμένης με λόγια στοιχεία με την «υψηλού κύρους» γλωσσική ποικιλία. Έτσι, η ελληνική κοινωνική διγλωσσία στην τηλεοπτική οθόνη χρησιμοποιείται με σκοπό την αναπαραγωγή στερεοτυπικών αντιλήψεων για την κοινωνική θέση και ταυτότητα των χαρακτήρων. Τέλος, σχεδιάζεται η διδακτική αξιοποίηση στα πλαίσια του κριτικού γραμματισμού στηριζόμενη στο μοντέλο των πολυγραμματισμών.

Λέξεις – Κλειδιά

Κοινωνική διγλωσσία, κείμενα μαζικής κουλτούρας, ιδεολογίες, κοινωνική θέση, κριτικός γραμματισμός

Abstract

The aim of this paper is to investigate how mass culture texts represent social linguistic varieties and how social identities are constructed. In particular, an attempt is made to analyse the discourse of mass culture in Greek television fiction. In the theoretical part, concepts such as linguistic diversity, dominant ideology, social identity, mass culture, critical literacy are defined and analysed on the basis of existing literature. Then, the way in which social linguistic diversity is represented in mass culture texts and how identities are constructed through this representation is examined.

The research part of the paper analyses the extracts from the five comedy television series: "Our Best Years", "Your Family", "Don't Start Mumbling", "Joy's Coffee", "Who Papadopoulos?" using the method of critical discourse analysis and based on Stamou's four-level analysis model. The reproduction by mass culture texts of the dominant ideology of the standard linguistic variety by constructing the social identity of the "socially inferior" for those characters who use social linguistic varieties and by constructing the social identity of the "upper class" for those characters who speak the standard variety is established. Furthermore, the association and identification of the sociolects with the "low prestige" linguistic variety, while the standard common enriched with ancient greek word elements with the "high prestige" linguistic variety, is found. Thus, greek social bilingualism on television is used to reproduce stereotypical perceptions of the social status and identity of the characters. Finally, the didactic exploitation in the context of critical literacy is planned based on the model of polyliteracies.

Keywords

social bilingualism, mass culture texts, ideologies, social status, critical literacy

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	2
Εισαγωγή.....	5
Μέρος Α.....	7
1. Βασικές θεωρητικές έννοιες.....	8
1.1 Γλώσσα, διάλεκτος και γλωσσική ποικιλότητα.....	8
1.1.1 Κοινωνική διγλωσσία.....	9
1.1.2 Ταξινόμηση των λόγων στοιχείων στη Νέα Ελληνική.....	11
1.2 Κείμενα μαζικής κουλτούρας.....	12
1.2.1 Μαζική κουλτούρα.....	12
1.2.2 Μαζική κουλτούρα και γλώσσα.....	12
1.2.2.1 Κυρίαρχη ιδεολογία.....	12
1.2.2.2 Υφολογικό χιούμορ.....	13
1.2.2.3 Κοινωνικές ταυτότητες.....	14
1.3 Διδακτική αξιοποίηση των κειμένων μαζικής κουλτούρας και κριτικός γραμματισμός.....	15
1.3.1 Τα κείμενα μαζικής κουλτούρας στην εκπαίδευση.....	15
1.3.2 Κριτικός Γραμματισμός και εκπαίδευση.....	16
1.3.3 Διδακτική αξιοποίηση των κειμένων μαζικής κουλτούρας.....	18
Μέρος Β.....	18
2. Μεθοδολογία της έρευνας.....	18
2.1 Σκοπός και στόχοι.....	18
2.2 Μέθοδος ανάλυσης κειμένων μαζικής κουλτούρας.....	19
2.3 Επιλογή κειμένων προς ανάλυση.....	21
3. Ανάλυση κειμένων μαζικής κουλτούρας.....	22
4. Διδακτική αξιοποίηση των κειμένων στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού.....	40
4.1 Διδακτική πρόταση για τη Γ΄ Γυμνασίου.....	41
4.2 Διδακτική πρόταση για την Α΄ Λυκείου.....	45
5. Παρατηρήσεις- Συζήτηση.....	48
Βιβλιογραφία.....	51
Παράρτημα.....	56

Εισαγωγή

Το τι ορίζουμε ως «γλώσσα» ποικίλλει ανάλογα με την εκάστοτε επιστημονική προσέγγιση. Στη γλωσσολογία η «γλώσσα» είναι κώδικας και διάυλος επικοινωνίας, κατανοητός από όλα τα μέλη της κοινότητας που την μιλούν (Δελβερούδη, 2001β). Η κοινωνιογλωσσολογία διακρίνει την «ποικιλότητα» στις γλώσσες, περιγράφοντας με τον αυτόν τον όρο τη γλωσσική ποικιλία που συναντούμε σε συγκεκριμένες περιστάσεις επικοινωνίας και που περιλαμβάνει διαφορές στο ύφος, τη διάλεκτο και την προφορά, συνδεδεμένες με κοινωνικούς λόγους (Holmes, 2018). Η γλωσσική πολυμορφία διακρίνεται και σε ενδοσυστημικές πολυτυπίες, οι οποίες αφορούν τις γλωσσικές επιλογές του ομιλητή ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας (Κακριδής-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996). Αυτές οι διαφοροποιήσεις σε λεξιλογικό, σημασιολογικό και μορφολογικό επίπεδο ορίζουν και διαφορετικά επίπεδα ύφους (Hudson, 1980; Κακριδής-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996).

Στην Ελλάδα με το γλωσσικό ζήτημα έχει προκύψει έντονη διαφορά στα επίπεδα ύφους, εξαιτίας της χρόνιας συνύπαρξης δύο γλωσσικών ποικιλιών, της «υψηλού κύρους» και της «χαμηλού κύρους». Η καθαρεύουσα και η δημοτική αντίστοιχα, χρησιμοποιούνταν σε διαφορετικές επικοινωνιακές περιστάσεις και με τα χρόνια ταυτίστηκαν με τις κοινωνικές τάξεις, η καθαρεύουσα με την αριστοκρατική και μορφωμένη ανώτερη κοινωνική τάξη και η δημοτική με την κατώτερη, λαϊκή τάξη. Αυτή η κοινωνική διγλωσσία, μετά τη λήξη του γλωσσικού ζητήματος, αναπαρίσταται στα κείμενα μαζικής κουλτούρας με συγκεκριμένο σκοπό: την αναπαραγωγή των στερεοτύπων για την αντιθετική κοινωνική θέση όσων μιλούν την μη πρότυπη ποικιλία ή την πρότυπη ποικιλία. Η χρήση της πρότυπης ποικιλίας προσδίδει κοινωνικό κύρος στους ομιλητές της (Στάμου, Πολίτης & Αρχάκης, 2016), ενώ οι ομιλητές των κοινωνιολέκτων «χαμηλού κύρους» στοχοποιούνται χιουμοριστικά (Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016).

Η χρήση των κειμένων μαζικής κουλτούρας στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας μέσω της προσέγγισης του κριτικού γραμματισμού κρίνεται αναγκαία σε μια κοινωνία συνεχώς μεταβαλλόμενη και παγκοσμιοποιημένη. Αφενός τα κείμενα μαζικής κουλτούρας ελκύνουν το ενδιαφέρον των μαθητών και συνδέουν τις εξωσχολικές τους δραστηριότητες με την εκπαιδευτική πράξη, αφετέρου οι νέες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, όπως ο κριτικός γραμματισμός, στοχεύουν στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και τη διαμόρφωση του «πολίτη του αύριο» μέσα από τα νέα αναλυτικά προγράμματα σπουδών. Έτσι, με την προσέγγιση του κριτικού γραμματισμού και με εργαλείο τα κείμενα μαζικής κουλτούρας

εξετάζεται η σχέση μεταξύ γλώσσας και κοινωνίας, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο στους μαθητές την κατανόηση και την αμφισβήτηση των όσων αναπαράγονται και οικοδομούνται ως κοινωνικές ταυτότητες μέσω της γλώσσας (Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016).

Στην παρούσα εργασία, με σημείο εκκίνησης τα παραπάνω δεδομένα, το πρώτο μέρος αποτελεί το πρώτο κεφάλαιο με την παρουσίαση και ανάλυση των βασικών εννοιών που διαπραγματεύεται το θέμα μας. Αναλύεται η έννοια της γλώσσας και της γλωσσικής ποικιλότητας, των κειμένων μαζικής κουλτούρας και παρουσιάζεται η σχέση της γλώσσας με τα κείμενα αυτά και ο τρόπος με τον οποίο αναπαράγονται οι γλωσσικές ποικιλίες με σκοπό την προώθηση της κυρίαρχης ιδεολογίας περί μονογλωσσίας. Έπειτα, αναλύεται ο τρόπος αξιοποίησης των κειμένων μαζικής κουλτούρας από το σχολείο μέσω της προσέγγισης του κριτικού γραμματισμού και παρουσιάζεται το μοντέλο των πολυγραμματισμών ως η ενδεδειγμένη διδακτική προσέγγιση για την ενσωμάτωση των κειμένων μαζικής κουλτούρας στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος.

Το δεύτερο μέρος αποτελεί την έρευνα και χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Αρχικά, στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η μεθοδολογία, με τους σκοπούς και στόχους, τις μεθόδους και την αναφορά στον τρόπο επιλογής των προς ανάλυση κειμένων. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση των πέντε ελληνικών κωμικών τηλεοπτικών σειρών με βάση το μοντέλο τεσσάρων επιπέδων της Στάμου. Συγκεκριμένα, το γλωσσολογικό επίπεδο, στο οποίο αναλύονται οι γλωσσικές επιλογές μορφολογικά και λεξιλογικά, καθώς και τα επίπεδα ύφους, το κοινωνιογλωσσολογικό, στο οποίο εξετάζονται οι έννοιες περί κοινωνικής ταυτότητας που μεταφέρουν οι χαρακτήρες μέσω των γλωσσικών επιλογών που υιοθετούν, το σημειωτικό επίπεδο στο οποίο εξετάζονται άλλα σημειωτικά στοιχεία όπως η εξωτερική εμφάνιση και τα ονόματα, και, τέλος, το ιδεολογικό επίπεδο στο οποίο μελετάται η αναπαραγωγή στερεοτυπικών αντιλήψεων και της κυρίαρχης ιδεολογίας για την πρότυπη γλώσσα μέσω του τρόπου αναπαράστασης των κοινωνικών γλωσσικών ποικιλιών. Στο ιδεολογικό επίπεδο εξετάζεται και ο μηχανισμός πρόκλησης χιούμορ με τον οποίο στοχοποιούνται οι χαρακτήρες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας αναλύονται οι διδακτικές προτάσεις αξιοποίησης των κειμένων που αναλύθηκαν, σύμφωνα με το μοντέλο των πολυγραμματισμών. Γίνεται σχεδιασμός διδακτικής αξιοποίησης για την Γ΄ Γυμνασίου και για την Α΄ Λυκείου. Το πέμπτο κεφάλαιο είναι αυτό των συμπερασμάτων και της συζήτησης, με το οποίο ολοκληρώνεται η παρούσα εργασία.

Μέρος Α

1. Βασικές θεωρητικές έννοιες

1.1 Γλώσσα, διάλεκτος και γλωσσική ποικιλότητα

Για τη γλώσσα υπάρχουν διάφοροι ορισμοί, ανάλογα με τη φιλοσοφική και επιστημονική τοποθέτηση του ερευνητή. Στην γλωσσολογία η γλώσσα ορίζεται ως κώδικας επικοινωνίας, κατανοητός από όλα τα μέλη της ίδιας κοινότητας, με τον οποίο καθίσταται δυνατή η ανταλλαγή μηνυμάτων (Δελβερούδη, 2001β). Η έννοια της επίσημης γλώσσας πέρα από τον προσδιορισμό της γλωσσολογίας περιλαμβάνει και πολιτικά, γεωγραφικά, ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά διακριτά χαρακτηριστικά (Hudson 1980). Ο κλάδος της κοινωνιογλωσσολογίας αναγνωρίζει την ποικιλότητα στις γλώσσες (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011). Ο όρος «ποικιλία», σύμφωνα με την Holmes (2018), περιγράφει ένα πεδίο αποτελούμενο από στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζονται από ευρεία ποικιλία γλωσσικού ύφους, προφοράς ή διαλέκτου και η χρήση των οποίων γίνεται από τους ομιλητές μιας κοινότητας σε ειδικές κοινωνικές περιστάσεις. Έτσι, αν και η γλώσσα θεωρείται κώδικας κοινός, υπάρχουν πολλά και διαφορετικά στοιχεία ανά ομιλητή και περίσταση επικοινωνίας.

Η ποικιλότητα, η παρουσία, δηλαδή, πολλαπλών ποικιλιών, διακρίνεται σε ενδογλωσσική και σε διαγλωσσική, σύμφωνα με τους Γούτσο & Φραγκάκη (2015). Ο όρος «ενδογλωσσική ποικιλότητα» αναφέρεται στις ποικιλίες ενός γλωσσικού συστήματος με κατηγοριοποίηση από τον Halliday ως εξής: ποικιλίες σύμφωνα με τον χρήστη και ποικιλίες σύμφωνα με τη χρήση. Στη δεύτερη κατηγοριοποίηση αναφέρονται οι ποικιλίες ανάλογα με το ύφος (επίσημο ή οικείο) και ανάλογα με το θέμα και διαχωρίζονται σε ποικιλίες μέσου, τόνου και πεδίου (Γούτσος & Φραγκάκη, 2015).

Στην πρώτη κατηγοριοποίηση συναντούμε τον διαχωρισμό σε γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες ή αλλιώς σε διαλέκτους και κοινωνιολέκτους. Το αντικείμενο μελέτης της διαλεκτολογίας, οι γεωγραφικές ποικιλίες, χωρίζεται σε διαλέκτους και ιδιώματα, όπου διάλεκτος είναι η γλωσσική ποικιλία που απαντάται σε μεγάλες γεωγραφικές εκτάσεις ή χαρακτηρίζεται από έντονη διαφοροποίηση από την νεοελληνική γλώσσα, ενώ ιδίωμα ονομάζεται η τοπική ποικιλία που πολλές φορές θεωρείται και υποδιαίρεση μιας διαλέκτου (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999). Οι κοινωνιολέκτοι δηλώνουν στοιχεία κοινωνικών ταυτοτήτων και δημιουργούνται βάσει κοινωνικών παραγόντων της εκάστοτε εποχής και κοινότητας. Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να είναι η ηλικία, το φύλο, η μόρφωση, η κοινωνική

θέση, η ιδεολογία ή το επάγγελμα. Η ταξινόμηση και η αναγνώριση των κοινωνικών γλωσσικών ποικιλιών εξαρτάται από το τι ορίζεται σε κάθε περίπτωση «κοινωνική ομάδα» (Δελβερούδη, 2001). Έτσι, οι κοινωνιόλεκτοι συνδέονται χαρακτηριστικά με τις κοινωνικές ομάδες και με τη χρήση τους οι ομιλητές μπορούν να αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας, αλλά και να αναγνωρίζονται, είτε με θετικό είτε με αρνητικό πρόσημο, ως μέλη μιας κοινωνικο-οικονομικής τάξης (Κακριδής, Κατή & Νικηφορίδου, 1999). Δηλώνοντας στοιχεία της κοινωνικής ταυτότητας των χρηστών τους, χρησιμοποιούνται υπό ορισμένες συνθήκες επικοινωνίας και αποτελούν μέρος της γλωσσικής συνείδησης μιας κοινότητας. Με αυτόν τον τρόπο προκύπτουν και οι ειδικές γλώσσες.

Στην πολυμορφία προστίθενται και οι ενδοσυστημικές πολυτυπίες της γλώσσας, σύμφωνα με Κακριδής-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου (1996), οι οποίες φανερώνουν τις γλωσσικές επιλογές που κάνει ο ομιλητής, προκειμένου να επικοινωνήσει ανάλογα με την κατάσταση, δηλαδή την ταυτότητα του συνομιλητή, το πλαίσιο και την αιτία της επικοινωνίας. Έτσι, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε αυτές τις επιλογές ως ποικιλίες περιστάσεων, οι οποίες περιλαμβάνουν διαφοροποιήσεις σε λεξιλογικό, σημασιολογικό και μορφολογικό επίπεδο. Αυτή η πολυτυπία επιτρέπει στον ομιλητή να επιλέγει από ένα εύρος μορφολογικών και λεξιλογικών πραγματώσεων και αυτή η επιλογή επηρεάζεται από την ταυτότητα των ομιλητών/ συνομιλητών, το μέσο και τον σκοπό επικοινωνίας. Οι γλωσσικές επιλογές, ανάλογα με την κατάσταση επικοινωνίας, ορίζουν διαφορετικά επίπεδα γλώσσας ή ύφους, όπως είναι το επίσημο, το ανεπίσημο, το προφορικό, το λαϊκότροπο, το χυδαίο, το λογοτεχνικό (Hudson, 1980; Κακριδής-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996).

Οι ομιλητές μπορούν να εναλλάσσουν τα επίπεδα ύφους, ανάλογα με την κατάσταση, ακόμα και μεταξύ των δύο άκρων, επίσημου και ανεπίσημου ύφους (Fromkin et al, 2011). Όταν οι διαφορετικές ποικιλίες συνυπάρχουν για μεγάλο χρονικό διάστημα και χρησιμοποιούνται και εναλλάσσονται ανά την κατάσταση επικοινωνίας, προκαλείται το φαινόμενο της κοινωνικής διγλωσσίας ή διμορφίας. Η παραπάνω κατάσταση εντοπίζεται και στην Ελλάδα, καθώς κατά τη διάρκεια του γλωσσικού ζητήματος ταυτόχρονα χρησιμοποιούνταν η δημοτική και καθαρεύουσα (Δελβερούδη, 2001; Κακριδής-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996).

1.1.1 Κοινωνική διγλωσσία

Στη χώρα μας ξεχωριστή θέση λαμβάνει η σε μεγάλο βαθμό διαφορά μεταξύ επιπέδων ύφους λόγω της ταυτόχρονης ύπαρξης δύο γλωσσικών ποικιλιών, οι οποίες -διαφοροποιούνται σε φωνολογικό, μορφολογικό, σημασιολογικό, συντακτικό και πραγματολογικό επίπεδο, καθώς

και χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας. Το ένα επίπεδο χρησιμοποιείται σε επίσημες περιστάσεις επικοινωνίας και το άλλο στις οικείες. Αυτή η γλωσσική πραγματικότητα είναι γνωστή με τον όρο διμορφία ή διγλωσσία, και είναι αποτέλεσμα της μακρόχρονης συνύπαρξης και χρήσης δημοτικής και καθαρεύουσας (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου 1996; Hudson, 1980). Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για το γλωσσικό ζήτημα σχετικά με την κυρίαρχη ελληνική γλωσσική ποικιλία που θα αποτελεί και την εθνική γλώσσα του κράτους. Όπως διαπιστώνουν οι Αρχάκης και Κονδύλη (2011), η κοινωνική διγλωσσία ως κατάσταση με διάρκεια προσδίδει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως η απόδοση διαφορετικού κύρους σε κάθε ποικιλία, με την υψηλή ποικιλία, την καθαρεύουσα, να θεωρείται ανώτερη σε σχέση με τη χαμηλή, την δημοτική. Δεύτερο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι η διαφορά στην απόκτηση της καθεμίας, με την χαμηλή ποικιλία να κατακτιέται με φυσικό τρόπο, ενώ με την υψηλή να προκύπτει μέσα από την επίσημη εκπαίδευση. Τέλος, χαρακτηριστική είναι και η εμφάνιση ενδιάμεσων γλωσσικών μορφών.

Η μακροχρόνια κοινωνική διγλωσσία άφησε διάφορα χαρακτηριστικά στη νεοελληνική γλώσσα. Για παράδειγμα, υπάρχει μεγάλη διπλοτυπία (κτυπώ/ χτυπώ), καθώς και γλωσσική αμηχανία στην κλίση κάποιων ρημάτων, ουσιαστικών και επιθέτων που προέρχονται από τη λόγια γλώσσα (ο/η ακριβής, το ακριβές). Κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και κείμενα μαζικής κουλτούρας χρησιμοποιούν, όχι μόνο βέβαια, αυτή τη γλωσσική διμορφία, για να αποτυπώσουν την κοινωνική νόρμα σε κάθε περίπτωση, να παρουσιάσουν τα χαρακτηριστικά συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, αναπαράγοντας συχνά στερεότυπα και προκαταλήψεις και φανερώνοντας, έτσι, πως η γλώσσα είναι φορέας διαμόρφωσης ταυτοτήτων, ιδεολογιών και αντιλήψεων. Για παράδειγμα, στη χώρα μας, για πολλά έτη, η διάκριση μεταξύ καθαρεύουσας και δημοτικής επιτέλεσε αυτή τη λειτουργία στα ελληνικά, την οποία σε άλλες γλώσσες επιτελεί η διάκριση μεταξύ επίσημου και ανεπίσημου ύφους. Σύμφωνα με τον Φλιάτουρα (2018), αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ταύτιση της λόγιας γλώσσας με το κύρος και τη σοβαρότητα εις βάρος της χρήσης της μη λόγιας γλώσσας.

Σύμφωνα με τον Μπασλή (2015) η χρήση της καθαρεύουσας και μόνο μπορούσε να προσδώσει κύρος στο άτομο και την αίσθηση «του ανήκειν» σε μια ανώτερη κοινωνική τάξη πριν τη νομοθετική ρύθμιση του 1976. Έτσι η χρήση της καθαρεύουσας «οριοθετούσε κυρίαρχους και κυριαρχούμενους πολιτιστικά και κοινωνικά». Η χρήση της καθαρεύουσας ταυτιζόταν την κυρίαρχη μειοψηφία και διαιώνιζε τα στερεότυπα της κοινωνικής εξουσίας και διάκρισης έναντι όσων μιλούσαν τη δημοτική, όσων δηλαδή είχαν ταυτιστεί με την

κατωτερότητα και την έλλειψη ισχύος. Μετά την υιοθέτηση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας κράτους και με την επαναφορά των Αρχαίων Ελληνικών στην υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση ο Μπασλής υποστηρίζει πως τα κοινωνικά στερεότυπα εξακολουθούν να υπάρχουν, σε νέα μορφή, αυτή του γλωσσικού βαρβαρισμού (2015). Πλέον υπάρχει μια μείξη των γλωσσικών κωδίκων, με επαναφορά λόγιων τύπων ή δημιουργία αρχαιομορφών αλλά μη ορθών τύπων και άλλων πολλών γλωσσικών επιλογών που κάνουν οι ομιλητές για να αποδείξουν την κοινωνική τους ανωτερότητα.

1.1.2 Ταξινόμηση των λόγιων στοιχείων στη Νέα Ελληνική

Το εγχείρημα των Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Φλιάτουρα (2018) να ταξινομήσουν τα λόγια στοιχεία στη Νέα Ελληνική Γλώσσα θεωρείται σημαντικό στην ανασκόπηση βιβλιογραφίας της παρούσας εργασίας (βλ. Πίνακας 1). Στο επίπεδο της *φωνολογίας* συναντούμε συνήθως τα λόγια συμφωνικά συμπλέγματα όπως /kt/, /pt/, /fθ/, /sθ/, /xθ/, /kv/, /nθ/. Όσον αφορά στον τονισμό εντοπίζονται τονικές ιδιότητες κλιτικών επιθημάτων αλλά και καταβιβασμό του τόνου στη γενική (κυρίως σε λεξικές φράσεις ή συμφράσεις) και στα ουσιαστικοποιημένα επίθετα. Συναντούμε επίσης φωνολογικά φαινόμενα στη σύνθεση όπως δάσυνση των ληκτικών ψιλών συμφώνων προ δασείας στα πρώτα συνθετικά, έκταση στη σύνθεση.

Στο επίπεδο της *μορφολογίας* μεταξύ άλλων και ως προς την κλίση συναντούμε διατήρηση στοιχείων του κλιτικού συστήματος της Αρχαίας Ελληνικής (εφεξής ΑΕ), διατήρηση πτώσεων και εγκλίσεων παλαιότερων φάσεων της ελληνικής σε στερεότυπες εκφράσεις και απολιθωματικές λέξεις, καθώς και διατήρηση γένους (κυρίως του θηλυκού) και επιθέτων (κυρίως τριγενή και δικατάληκτα επίθετα). Έχει διατηρηθεί η κλίση λόγιων ρημάτων σε ενεστώτα και παρατατικό στην ενεργητική και στη μεσοπαθητική φωνή, καθώς και ρηματικοί τύποι του παθητικού αορίστου. Συναντούμε εσωτερική αύξηση των προθηματοποιημένων ρημάτων στον παρατατικό και στον αόριστο, αναδιπλασιασμός, μετοχές που χρησιμοποιούνται είτε ως μετοχές είτε ως επίθετα είτε ως ουσιαστικοποιημένα επίθετα ενεργητικού και παθητικού ενεστώτα/ παρακειμένου.

Στο *συντακτικό* επίπεδο, μεταξύ άλλων ταξινομείται η χρήση λόγιων προθέσεων αλλά και ρημάτων που συντάσσονται με γενική, η χρήση μακροπερίοδου λόγου και η ευρεία χρήση υπόταξης (δευτερευουσών προτάσεων), χρήση υπερβατού σχήματος και του απαρεμφάτου με λειτουργία ουσιαστικού στο ουδέτερο γένος. Στη *σημασιολογία* συναντούμε ψευδόφιλες μονάδες, δηλαδή -μονάδες που διατηρούν ένα μέρος του αρχικού νοήματος τους ή

αναπτύσσουν νέα νοήματα, εντασσόμενες σε νέα γλωσσικά περιβάλλοντα και είναι δυνατό να διατηρήσει ένα μέρος του αρχικού της νοήματος, μπορούν, όμως, να αναπτύξουν και νέες σημασίες. Τέλος, σε επίπεδο *λεξιλογίου*, συναντούμε λεξική ποικιλία σε απλές ή δομημένες (παράγωγες, σύνθετες) λέξεις, αποφυγή δανείων (άμεσων) και λεξική άρνηση με τη χρήση του «μη».

1.2 Κείμενα μαζικής κουλτούρας

1.2.1 Μαζική κουλτούρα

Μαζική -ορίζεται η κουλτούρα η οποία σύμφωνα με τον Jenks είναι το σύνολο των στάσεων, ιδεών και πρακτικών ευρέως αποδεκτών και προσλαμβανόμενων σε καθημερινή βάση από τα μέσα (2004). Σύμφωνα με τον Σπαντιδάκη, μαζική κουλτούρα είναι το προϊόν που προσφέρεται μαζικά και παθητικά στους αποδέκτες/ κοινό, το οποίο, μάλιστα, δεν περιέχει στοιχεία της ετερογένειας του πληθυσμού, αλλά έχει ως σκοπό να μεταφέρει συγκεκριμένες προς υιοθέτηση, μέσω της επιβολής, απόψεις, ιδέες, στάσεις και αντιλήψεις (2010). Σύμφωνα με τον Moody (2013), η μαζική κουλτούρα έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά σε πλήθος ορισμών της. Πρώτον, αφορά στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και συγκεκριμένα σε όσα με ανοικτή πρόσβαση (τηλεόραση). Δεύτερον, έχει καταναλωτικό προσανατολισμό και, τρίτον, την χαρακτηρίζει η παγκοσμιοποίηση.

Όπως γίνεται αντιληπτό, κείμενα μαζικής κουλτούρας αποτελούν οι ταινίες, οι τηλεοπτικές σειρές, οι διαφημίσεις, τα περιοδικά, τα κόμικς, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Στάμου, Πολίτης & Αρχάκης, 2016). Τα κείμενα αυτά είναι πρόσφορο έδαφος μελέτης των ιδεολογιών, στάσεων και αντιλήψεων που φέρουν και παρουσιάζουν ως πραγματικότητα, ενισχύοντας πολιτισμικές διακρίσεις, στερεότυπα και κοινωνικούς αποκλεισμούς (Moody, 2013).

1.2.2 Μαζική κουλτούρα και γλώσσα

1.2.2.1 Κυρίαρχη ιδεολογία

Οι γλωσσικές επιλογές των ομιλητών ανά περίπτωση επικοινωνίας αποκαλύπτουν το ευρύτερο σύνολο των πεποιθήσεων και των αντιλήψεων για τη γλώσσα που μιλούν και σύμφωνα με τον Silverstein (1979) ονομάζονται γλωσσικές ιδεολογίες, καθώς φανερώνουν την πρόθεση για αιτιολόγηση από τον ομιλητή της χρήσης μιας συγκεκριμένης δομής της γλώσσας, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον ίδιο. Οι γλωσσικές ιδεολογίες

διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση απόψεων, στάσεων και αντιλήψεων και προωθούνται μαζικά από φορείς εξουσίας, όπως είναι η εκπαίδευση και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Η αναπαράσταση συγκεκριμένων γλωσσικών κωδίκων είναι δυνατόν να προωθήσει συγκεκριμένες αντιλήψεις και ιδεολογίες για τους κώδικες αυτούς, καθώς και να κατασκευάσει ταυτότητες και συγκεκριμένες κοινωνικές όψεις, ενισχύοντας, έτσι τα στερεότυπα που σχετίζονται με τη χρήση της γλώσσας (Στάμου & Ντίνας, 2011).

Σύμφωνα με τον Moody (2013) τα κείμενα μαζικής κουλτούρας έχουν συγκεκριμένη δομή λόγου, με σχεδιασμό και όχι αυθορμητισμό και ενισχύουν την γλωσσική ομοιογένεια. Αυτό σημαίνει πως η ποικιλία της γλώσσας υποβαθμίζεται, είτε με το να υπερτονίζονται είτε με το να αποκρύπτονται διάφορες γλωσσικές διαφορές ατόμων ή ομάδων ατόμων, διατηρώντας, έτσι, πάντα επίκαιρη τη γλωσσική αλλά και κοινωνική ανισότητα (Αρχάκης, Φτερνιάτη & Τσάμη, 2015). Οι τελευταίοι υποστηρίζουν ότι τα κείμενα μαζικής κουλτούρας αποδίδουν στη γλωσσική ετερογένεια αρνητικό πρόσημο, σύμφωνα με πλήθος ερευνών, ενώ ταυτόχρονα προωθούν τη γλωσσική ομοιογένεια (Φτερνιάτη, Αρχάκης & Τσάμη, 2016). Συγκεκριμένα και σύμφωνα με τους Αρχάκη, Φτερνιάτη & Τσάμη (2015) με τον όρο «γλωσσική ομοιογένεια» νοείται η κυριαρχία της μονογλωσσίας έναντι των γλωσσικών ποικιλιών που θεωρούνται συστήματα με αυστηρή οριοθέτηση και η χρήση των οποίων γίνεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις.

Ως προς τη λειτουργία των κειμένων μαζικής κουλτούρας οι Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης υποστηρίζουν ότι αυτά διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο στο πώς προσλαμβάνονται οι γλωσσικές ποικιλίες από τους τηλεθεατές (2016). Οι Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης κάνουν λόγο για «κυρίαρχη ιδεολογία», -την οποία προωθούν τα κείμενα μαζικής κουλτούρας αναπαριστώντας συγκεκριμένες γλωσσικές ιδεολογίες και εμπορευματοποιώντας κοινωνικά κυρίαρχες αντιλήψεις (2016). Επομένως, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως τα κείμενα μαζικής κουλτούρας προάγουν την αναπαραγωγή κυρίαρχων ιδεολογιών.

1.2.2.2 Υφολογικό χιούμορ

Η πρόωση και αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας, η ανακατασκευή και αναπλαισίωση της κοινωνιογλωσσικής πραγματικότητας από συγκεκριμένη οπτική επιδιώκεται συχνά στα κείμενα μαζικής κουλτούρας μέσω της χρήσης συγκεκριμένου ομιλιακού ύφους. Ο Coupland (2007) ορίζει ως «ομιλιακό ύφος» τους διαφορετικούς τρόπους ομιλίας του ομιλητή ανά τη περίσταση επικοινωνίας, το οποίο κατασκευάζει συγκεκριμένα νοήματα. Το ομιλιακό ύφος σύμφωνα με Αρχάκη, Φτερνιάτη & Τσάμη είναι

οι «επιτελέσεις» των ομιλητών, προκειμένου να κατασκευάσουν τον κοινωνικό εαυτό τους (2015).

Ο λόγος των κειμένων μαζικής κουλτούρας περιλαμβάνει συχνά αναπαραστάσεις ομιλιακών υφών, στις οποίες υφέρπουν συγκεκριμένες αντιλήψεις για τον τρόπο που μιλά και εκφράζεται μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, μέσω του χιούμορ. Το χιούμορ βασίζεται «στην αναντιστοιχία μεταξύ αυτού που αναμένεται να συμβεί και αυτού που πραγματικά συμβαίνει (Τσάμη, Φτερνιάτης & Αρχάκης, 2016). Η ασυμβατότητα αυτή συνιστά το «υφολογικό χιούμορ» (Αρχάκης, Φτερνιάτη & Τσάμη, 2015) και σύμφωνα με την Τσάκωνα (2013) αποτελεί έναν από τους βασικούς τρόπους παραγωγής γέλιου των ελληνικών κειμένων μαζικής κουλτούρας.

Το χιούμορ συμβάλλει στην υπονόμηση της παρέκκλισης από τη κυρίαρχη γλωσσική νόρμα και ενισχύει την ιδεολογία περί γλωσσικής κυριαρχίας και ομοιογένειας (Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016) καθώς οι ίδιοι οι ομιλητές συχνά αξιολογούν τις επιτελέσεις τους, οι οποίες μπορεί να θεωρούνται μη αναμενόμενες και να προκαλούν έκπληξη. Έτσι, οποιαδήποτε παρέκκλιση από την πρότυπη ποικιλία, την οποία κωδικοποιεί το υφολογικό χιούμορ, θεωρείται μη αποδεκτή.

1.2.2.3 Κοινωνικές ταυτότητες

Στην παρούσα εργασία απασχολεί ο όρος «κοινωνική ταυτότητα», για να μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίο τα κείμενα μαζικής κουλτούρας προωθούν την κοινωνική κατασκευή της μέσω της γλώσσας. Οι Αρχάκης & Τσάκωνα (2011) αναφέρουν στο έργο τους τη θεωρία της κοινωνικής κατασκευής, σύμφωνα με την οποία το άτομο είναι συνυφασμένο με την κοινωνία μέσω της γλώσσας και οι ταυτότητες αναδύονται ως πράξεις σε συγκεκριμένα επικοινωνιακά αλλά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως τα άτομα δε διαθέτουν αποκλειστικά μία κοινωνική ταυτότητα αλλά περισσότερες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη μεταβλητότητα που διέπει συνολικά την κοινωνική πραγματικότητα. Σύμφωνα με τους Αρχάκη & Τσάκωνα οι πολλαπλές ταυτότητες κατασκευάζονται κοινωνικά στη βάση της αλληλεπίδρασης μεταξύ πομπού και δέκτη, με τον ρόλο του τελευταίου να είναι καίριος για την οικοδόμηση αυτή (2011).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα κείμενα μαζικής κουλτούρας αναπαράγουν αντιλήψεις και ιδεολογίες που αφορούν συγκεκριμένες κοινωνικές ταυτότητες ατόμων και ομάδων βάσει του ομιλιακού τους ύφους, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση θετικών ή -κυρίως- αρνητικών

στάσεων απέναντι σε αυτά τα άτομα ή ομάδες. Σύμφωνα με τους Αρχάκη, Φτερνιάτη & Τσάμη ο μηχανισμός αυτός λειτουργεί στη βάση των «μεταπραγματολογικών στερεοτύπων», τα οποία δεν είναι άλλα από εσωτερικευμένα μοντέλα αξιολόγησης των ομιλητών για τη γλωσσική ποικιλότητα και τη χρήση της» (2015). Τα στερεότυπα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα τη σύνδεση συγκεκριμένων ομιλιακών υφών με συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά και επικοινωνιακές περιστάσεις. Δεν είναι δύσκολο να σχηματίσει κάποιος μια πολύ συγκεκριμένη εικόνα για το άτομο που εκφωνεί: «Είναι εύκολο να μου περάσετε το νερό, σας παρακαλώ;» και μια διαφορετική, πολύ συγκεκριμένη εικόνα για το άτομο που εκφωνεί: «Μαντάμ, ζητήσαμε ένα νεράκι!». Ταυτόχρονα είναι εύκολο να συνδέσει κανείς την εκφώνηση «Συνελήφθησαν επ' αυτοφώρω» με συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, ίσως ανώτερη σε σχέση με την κοινωνική τάξη με την οποία θα συνέδεε την εκφώνηση: «Πιάστηκαν στα πράσα».

1.3 Διδακτική αξιοποίηση των κειμένων μαζικής κουλτούρας και κριτικός γραμματισμός

1.3.1 Τα κείμενα μαζικής κουλτούρας στην εκπαίδευση

Η σύγχρονη κοινωνία είναι πολυπολιτισμική και μια κοινωνία της παγκοσμιοποίησης. Η τοπική και παγκόσμια πολυμορφία και οι ιδεολογίες που διαμορφώνονται και επικρατούν ως μοχλός πίεσης μέσω της γλώσσας ωθούν την εκπαίδευση στην υιοθέτηση νέων μεθόδων. Κείμενα μαζικής κουλτούρας, τα οποία αφενός σχετίζονται άμεσα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών, ταυτόχρονα φανερώνουν την επικρατούσα γλωσσική νόρμα και αποκρύπτουν ή υπερθεματίζουν τη γλωσσική ποικιλότητα, κρίνεται απαραίτητο να χρησιμοποιούνται στη σχολική τάξη και τη διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας. Ο πολίτης του αύριο θα πρέπει να έχει κατακτήσει τη δεξιότητα χειρισμού των διαλέκτων, του ύφους, της αλλαγής κωδίκων και των διαφορετικών διαπολιτισμικών ειδών λόγου (Κασκαμανίδης & Ντίνας, 2004).

Οι τελευταίες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις υπογραμμίζουν τη σπουδαιότητα της ενσωμάτωσης στο σχολικό πλαίσιο της μάθησης εκτός σχολείου. Η καθημερινότητα των μαθητών θεωρείται παράγοντας της επίτευξης μαθησιακών στόχων και οι εξωσχολικές εμπειρίες τους θα μπορούσαν να ενταχθούν στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών και να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016). Σύμφωνα με τους Μαρωνίτη, Στάμου, Γρίβα & Ντίνα (2016), οι εξωσχολικές εμπειρίες των μαθητών δύνανται να εξισωθούν με τον σχολικό γραμματισμό. Γεφυρώνεται το χάσμα μεταξύ γραμματισμού

εκτός και εντός του σχολείου και αυτό θα μπορούσε να συμβεί αξιοποιώντας στο γλωσσικό μάθημα τα κείμενα μαζικής κουλτούρας.

Η μαζική κουλτούρα αποτελεί καθημερινή ενασχόληση των μαθητών και η αξιοποίηση της στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας θα μπορούσε να ενισχύσει την εμπλοκή τους στο μάθημα και να διατηρήσει το ενδιαφέρον (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016). Ο τρόπος με τον οποίο τα κείμενα μαζικής κουλτούρας αναπαράγουν και προωθούν την κυρίαρχη ιδεολογία, τη γλωσσική ομοιογένεια, τα στερεότυπα σχετικά με συγκεκριμένες κοινωνικές ταυτότητες θα μπορούσε να αποτελέσει πύλωνα για τον σχεδιασμό ενός γλωσσικού μαθήματος προσανατολισμένο στη γλωσσική ποικιλομορφία και την κοινωνιογλωσσική διαφορετικότητα (Μαρωνίτη και συν., 2016). Έτσι, θα δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές, μέσα από κείμενα γνώριμα και αρεστά σε αυτούς να μελετήσουν το πώς αντιλαμβάνονται τη γλώσσα, τις ποικιλίες της, τη διαφορετικότητα. Ωστόσο, όπως προαναφέραμε, ο λόγος των κειμένων μαζικής κουλτούρας δεν αναπαριστά ρεαλιστικά την κοινωνιογλωσσική πραγματικότητα κι έτσι κρίνεται απαραίτητη η καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού.

1.3.2 Κριτικός Γραμματισμός και εκπαίδευση

Σύμφωνα με τον Χατζησαββίδη (2010), ο κριτικός γραμματισμός απαντά στην ανάγκη για στενή σύνδεση των γλωσσικών με τα κοινωνικά φαινόμενα. Ως πλαίσιο αρχών για τη διδασκαλία της γλώσσας αντιμετωπίζει τη χρήση της γλώσσας ως οριζόμενη στις εκάστοτε συνθήκες από το κοινωνικό πλαίσιο. Ο Ματσαγγούρας διευκρινίζει πως ο κριτικός γραμματισμός αποτελεί ένα σύνολο δεξιοτήτων σχετικά με την ερμηνεία και την αποδόμηση του κειμένου με σκοπό τη διερεύνηση του οικοδομούμενου κόσμου του (κοινωνικές πρακτικές, γλωσσικά μέσα ως φορέας αντιλήψεων) (2007). Οι Ντίνας και Γώτη (2016) προσθέτουν εδώ την «οπτική του δημιουργού» και αυτή του «αποδέκτη», ώστε να περιγράψουν αφενός τη διαδικασία δόμησης του κειμένου, αφετέρου την διαδικασία κατανόησης και διαπραγμάτευσης των νοημάτων του.

Όσον αφορά στην εκπαιδευτική διαδικασία, σύμφωνα με τις αρχές του κριτικού γραμματισμού η εκπαίδευση πρέπει να δημιουργεί κριτικούς πολίτες, οι οποίοι να είναι σε θέση αφενός να κατανοήσουν τον κόσμο, αφετέρου να μπορούν να παρέμβουν στην κοινωνία και τη διαμόρφωση της (Χατζησαββίδης, 2010). Συγκεντρωτικά, οι αρχές της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι: Αρχικά και σύμφωνα με τον Χατζησαββίδη (2010) η διδασκαλία της γλώσσας θα πρέπει να έχει ως

στόχο την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών σε βαθμό που να τους χαρακτηρίζει πλήρως. Η έμφαση δίνεται στον τρόπο που η γλώσσα δομεί τα διάφορα είδη κείμενα (πολυτροπικότητα) αλλά και στο να αναδειχθούν οι πρακτικές αποδόμησης και διαπραγμάτευσης των. Όσον αφορά στο σχολικό πλαίσιο, αυτό που ενδιαφέρει είναι η συνεργασία όλων των μελών της σχολικής κοινότητας στο να παράγεται και να αναλύεται το νόημα των κειμένων, με έμφαση στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας των μαθητών. Όπως σημειώνουν και οι Ντίνας και Γώτη (2016), το να αναδειχθεί η σχέση μεταξύ κειμένου και συγκειμένου μέσα από τη δημιουργικότητα της σχολικής κοινότητας μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές στη διαμόρφωση διαφορετικών αντιλήψεων, στάσεων, απόψεων.

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Christie & Martin (2007), η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού μετασχηματίζει την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς μεταχειρίζεται με διαλλακτικότητα και ανατρεπτικότητα τα κειμενικά είδη, ώστε να ενδιαφέρει πλέον η «εκπαίδευση του πολίτη στην κοινωνία». Έτσι, η ανάπτυξη των επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών ενδιαφέρει σε βαθμό που διαμορφώνει σε αυτούς κριτικές και μεταγνωστικές δεξιότητες.

Ο κριτικός γραμματισμός και η παιδαγωγική του εξηγούνται από τη Χατζηλουκά-Μαυρή (2010) ως μια προσπάθεια αγωγής του μαθητή σε πολίτη της κοινωνίας. Η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού ενέχει την κριτική ανάλυση, χρήση και αξιολόγηση της γλώσσας και της σημασίας της. Σύμφωνα με αυτή παρέχονται ευκαιρίες για διδασκαλία βασισμένη στην έρευνα, όπου η κατανόηση ή/και η δομή των κειμένων γίνεται με διαφορετικούς και ποικίλους τρόπους. Επισημαίνει ότι οι αρχές του κριτικού γραμματισμού τονίζουν τη συνεχιζόμενη, προοδευτική και εκ νέου οριζόμενη φύση των κειμενικών ειδών, μέσα από τα οποία μπορεί κανείς να οδηγηθεί και σε αλλαγές βελτίωσης της κοινωνικής πραγματικότητας.

Τα τελευταία προγράμματα σπουδών για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο και Λύκειο επιδιώκουν την κριτική προσέγγιση των κειμένων και την ανάπτυξη κριτικής συνείδησης των μαθητών, ώστε να μην δέχονται τα κοινωνιογλωσσικά φαινόμενα χωρίς αμφισβήτηση. Το πρόγραμμα σπουδών της Α', Β', Γ' Γυμνασίου του 2021 για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας αναφέρει ήδη στο πρώτο κεφάλαιο, αυτό της φυσιογνωμίας ότι «η γλώσσα καλλιεργείται στη σχολική πράξη ως αναγκαίο όχημα πρόσβασης σε όλες τις πτυχές της πολύπλοκης αντικειμενικής και υποκειμενικής πραγματικότητας και ως σημείο ατομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ταυτότητας» (Υ.Α.

58760/Δ2/10-12-2021, ΦΕΚ Β' 5768, σ. 1). Κύρια στοιχεία της γλωσσικής εκπαίδευσης είναι «η παρουσίαση και ανάλυση των αλληλοεξαρτώμενων φωνολογικών, μορφολογικών και συντακτικών δομών της ελληνικής και των υποσυστημάτων τους [...], η εξάσκηση των βασικών ικανοτήτων της κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου και η ανάπτυξη των κειμενικών γραμματισμών σε ένα κριτικό πλαίσιο με έμφαση στις γλωσσικές ποικιλίες (συγχρονικές και διαχρονικές) και στη λογοτεχνία» (Υ.Α. 58760/Δ2/10-12-2021, ΦΕΚ Β' 5768, σ. 1)

1.3.3 Διδακτική αξιοποίηση των κειμένων μαζικής κουλτούρας

Οι Kalantzis & Cope προτείνουν την διδακτική αξιοποίηση των κειμένων μαζικής κουλτούρας στη βάση του προγράμματος των Πολυγραμματισμών (2001). Η πρότασή τους περιλαμβάνει τέσσερα επίπεδα με πρώτο την *τοποθετημένη πρακτική*, στο οποίο οι μαθητές επιλέγουν κείμενα από την καθημερινότητα τους. Αυτό δίνει την ευκαιρία να αξιοποιηθούν κείμενα με τα οποία έρχονται σε επαφή οι μαθητές στην εξωσχολική τους ζωή και καθρεφτίζουν τα κοινωνικοπολιτισμικά της στοιχεία. Στο δεύτερο επίπεδο, αυτό της *ανοιχτής διδασκαλίας*, οι μαθητές γνωρίζουν και συνειδητοποιούν τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται τα κείμενα καθώς και την λειτουργία των γλωσσικών μηχανισμών. Στο τρίτο επίπεδο, της *κριτικής πλαισίωσης*, γίνεται κριτική προσέγγιση των κειμένων, με τους μαθητές ταυτόχρονα να εξετάζουν και τα κοινωνικοπολιτισμικά τους στοιχεία. Τέταρτο επίπεδο είναι αυτό της *μετασηματισμένης πρακτικής*, όπου γίνεται μεταφορά ενός κειμένου σε διαφορετικό πλαίσιο από αυτό στο οποίο ανήκει κοινωνικά, επικοινωνιακά και πολιτικά.

Μέρος Β

2. Μεθοδολογία της έρευνας

2.1 Σκοπός και στόχοι

Τα παραπάνω δεδομένα στηρίζουν την υπόθεση της παρούσας εργασίας ότι τα κείμενα μαζικής κουλτούρας προωθούν συγκεκριμένες ιδεολογίες και ενισχύουν τη γλωσσική ομοιογένεια, η οποία έχει ως βάση την αντίληψη της περιοριστικά ορισμένης γλωσσικής ποικιλίας ως σύστημα, το οποίο σύστημα χρησιμοποιείται σε πολύ συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις κι έτσι η γλωσσική πολυμορφία υποτιμάται και ταυτόχρονα υπερτονίζεται με σκοπό την αναπαραγωγή της κοινωνικής και γλωσσικής ανισότητας. Τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι τα εξής:

- Με ποιον τρόπο αναπαρίστανται οι κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες στα κείμενα μαζικής κουλτούρας;
- Ποια γλωσσικά στοιχεία επιλέγονται;
- Ποιες γλωσσικές ιδεολογίες αναπαράγονται από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας;
- Ενισχύονται και αναπαράγονται στερεότυπα στα κείμενα μαζικής κουλτούρας μέσα από αυτές τις αναπαραστάσεις ή ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα;
- Πώς θα μπορούσε ο εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει στο μάθημα τις αναπαραστάσεις των κοινωνικών ποικιλιών και της κυρίαρχης γλωσσικής ιδεολογίας στα κείμενα μαζικής κουλτούρας;
- Ποια διδακτική προσέγγιση θεωρείται κατάλληλη για την καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού των μαθητών μέσω των κειμένων μαζικής κουλτούρας και των γλωσσικών ιδεολογιών που αναπαράγουν;

Η υπόθεση αυτή επιδιώκεται να στηριχθεί αναλύοντας συγκεκριμένα αποσπάσματα από τον τηλεοπτικό μυθοπλαστικό λόγο με βάση τη θεωρία της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και μελετώντας τη γλωσσική ποικιλότητα στα κείμενα μαζικής κουλτούρας ως προς την κατασκευή ταυτοτήτων, προώθηση συγκεκριμένων ιδεολογιών, θέση εξουσίας και καταπίεσης. Συγκεκριμένα, η παρούσα εργασία επιδιώκει να μελετήσει τη χρήση της λόγιας και μη λόγιας γλώσσας σε σχέση με την κοινωνική ταυτότητα, την κοινωνική ανισότητα στα κείμενα μαζικής κουλτούρας. Έπειτα, επιδιώκεται να προταθούν τρόποι αξιοποίησης των κειμένων μαζικής κουλτούρας στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού στη σχολική τάξη, στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και συγκεκριμένα στη Γ' Γυμνασίου και την Α' Λυκείου, με απώτερο στόχο την αφύπνιση των μαθητών απέναντι στις στερεοτυπικές αντιλήψεις που προβάλλονται καθημερινά μέσα από τη χρήση της γλώσσας.

2.2 Μέθοδος ανάλυσης κειμένων μαζικής κουλτούρας

Το μοντέλο ανάλυσης των κειμένων μαζικής κουλτούρας που επιλέγεται στην παρούσα εργασία προέρχεται από το θεωρητικό πλαίσιο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και συγκεκριμένα από την κυρίαρχη θέση της παρουσίασης του λόγου ως κοινωνική πρακτική με υπέρπουσες ιδεολογικές προεκτάσεις. Η βασική αρχή της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου είναι ότι τα κείμενα αναπαριστούν την κοινωνική πραγματικότητα αναπαράγοντας ταυτόχρονα σχέσεις εξουσίας και κοινωνικής ανισότητας (Στάμου, 2014). Έτσι, με τη συγκεκριμένη

γλωσσολογική προσέγγιση η ανάλυση των κειμένων επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο συνδέονται οι γλώσσα, ιδεολογία, κοινωνία.

Το μοντέλο ανάλυσης στηρίζεται πάνω σε τέσσερις άξονες όπως παρουσιάστηκαν από την Στάμου (2012) και είναι οι εξής: ο γλωσσολογικός, ο κοινωνιογλωσσικός, ο σημειωτικός και ο ιδεολογικός άξονας. Αναλυτικότερα, στον *γλωσσολογικό άξονα* γίνεται ανάλυση των στοιχείων εκείνων της γλώσσας που ενδείκνυνται για την ανάδειξη συγκεκριμένων ομιλιακών υφών. Η γλωσσολογική ανάλυση επιδιώκει να εντοπίσει τα συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία των κειμένων που συνειρμικά ταυτίζονται από το κοινό με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ή γεωγραφικές περιοχές.

Στον *κοινωνιογλωσσικό άξονα* ανάλυσης εξετάζεται ο τρόπος αναπαράστασης διάφορων γλωσσικών ποικιλιών σε σχέση με την κατάσταση επικοινωνίας και τον ομιλητή. Έτσι, δύναται να αναδειχθεί ποικιλία πληροφοριών για τις γλωσσικές επιλογές των μυθοπλαστικών χαρακτήρων ανά περίπτωση επικοινωνίας. Με την κοινωνιογλωσσική ανάλυση επιδιώκεται να εξεταστεί το προφίλ του εκάστοτε ομιλητή, όπως κατασκευάζεται μέσα από τις γλωσσικές επιλογές του, το ομιλιακό ύφος. Σε δεύτερο επίπεδο επιδιώκεται ο εντοπισμός των αξιολογικών κρίσεων των αποδεκτών/ τηλεθεατών για τις επιλογές αυτές, αν, δηλαδή, προβλέπονται βάσει επικοινωνιακής περίπτωσης, αν αποκλίνουν από την αναμενόμενη χρήση και για ποιον λόγο αποκλίνουν. Μια ακόμη διάσταση του κοινωνιογλωσσικού άξονα περιλαμβάνει περιπτώσεις γλωσσικής διασταύρωσης. Εδώ εξετάζεται η προσπάθεια ενός ομιλητή να οικειοποιηθεί μια διαφορετική γλωσσική ποικιλία από αυτή που χρησιμοποιεί, με σκοπό τη σύνδεσή του με την ομάδα που μιλά τη συγκεκριμένη γλωσσική ποικιλία.

Ο *σημειωτικός άξονας* μελετά τις γλωσσικές επιλογές συνδυαστικά και συσχετιστικά με τα υπόλοιπα σημειωτικά συστήματα ως προς την κατασκευή κοινωνικών ταυτοτήτων. Έτσι, ακόμα και τα ονόματα των μυθοπλαστικών χαρακτήρων, η καθημερινότητα τους, η ενδυμασία τους, η διακόσμηση του χώρου τους μπορούν να επιτελέσουν την λειτουργία της αναπαραγωγής και ενίσχυσης συγκεκριμένων κοινωνικών νοημάτων. Η *ιδεολογική ανάλυση* εξετάζει, συνδυαστικά με τα προηγούμενα επίπεδα, τον ιδεολογικό σκοπό των γλωσσικών επιλογών και ομιλιακών υφών. Σε αυτό το επίπεδο, με όσα στοιχεία συνελέγησαν από τα προηγούμενα, δύναται να διαπιστωθεί η αναπαραγωγή και προώθηση ή όχι της κυρίαρχης γλωσσικής ιδεολογίας της πρότυπης γλώσσας.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την γλωσσολογική ανάλυση είναι το ηλεκτρονικό λεξικό της κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη) και η σχολική Γραμματική Νέας

Ελληνικής Γλώσσας Α, Β, Γ Γυμνασίου (Χατζησαββίδη). Η επιλογή της σχολικής γραμματικής έγινε με κριτήριο την ύπαρξη ξεχωριστής υποενότητας, με τίτλο «Μορφολογική ποικιλία», ώστε να εξηγηθεί και το επίπεδο ύφους και γλώσσας. Η επιλογή του λεξικού έγινε με βάση την ανταπόκριση στην ταξινόμηση υφών και επιπέδων γλώσσας, καθώς διακρίνει τα εξής επίπεδα ύφους και γλώσσας:

- Επίσημο (επίσ.): για λέξεις, συνήθως λόγιες, συχνές σε λόγο που αφορά δημόσιες υπηρεσίες, στη διοικητική, εκκλησιαστική, στρατιωτική κτλ. γλώσσα, καθώς και σε κάθε περίπτωση που χρειάζεται να δηλωθεί η επιστημότητα που απαιτεί κάποια συγκεκριμένη περίσταση ή εκδήλωση, όπως εθνικές γιορτές, λόγοι πολιτικών.
- Επιστημονικό (επιστ.): για λέξεις που απαντούν σε περισσότερες από μία επιστήμες.
- Λαϊκό (λαϊκ.): για λέξεις, συνήθως του προφορικού λόγου, που ανήκουν στη μάγκικη διάλεκτο, στην αργκό, στη διάλεκτο της πιάτσας, που θεωρούνται του περιθωρίου, των νέων ομιλητών, ή και για συνθηματικές λέξεις διάφορων κοινωνικών ομάδων που είναι ευρύτερα γνωστές.
- Λαϊκότροπο (λαϊκότρ.): για λέξεις που είναι ευρέως διαλεκτικές, που μπορεί να είναι γνωστές και στα μεγάλα αστικά κέντρα και που πολλές από αυτές χρησιμοποιούνται στη νεοελληνική λογοτεχνία. Κάποτε τα όρια ανάμεσα στο λαϊκότροπο και στο λογοτεχνικό είναι ασαφή, και υπάρχουν λήμματα που χαρακτηρίζονται και με τα δύο αυτά επίπεδα.
- Λόγιο (λόγ.): για λέξεις που μπορούν να έχουν αντίστοιχο τύπο ή αντίστοιχο τρόπο έκφρασης στην κοινή, ως προς τη χρήση τους όμως ή και τον σχηματισμό τους προέρχονται από την καθαρεύουσα ή την αρχαία ελληνική γλώσσα ή δημιουργήθηκαν με αυτές ως πρότυπο.
- Οικείο (οικ.): για λέξεις του οικογενειακού και του φιλικού περιβάλλοντος, που δεν χρησιμοποιούνται, όταν απευθύνεται κάποιος σε αγνώστους ή σε ανωτέρους στην επαγγελματική ή σε άλλη ιεραρχία.
- Προφορικό (προφ.): για λέξεις που αντιδιαστέλλονται προς εκείνες που χρησιμοποιούνται στον γραπτό λόγο. Το προφορικό βρίσκεται πολύ κοντά στο οικείο, κάποτε εναλλάσσεται ή και συνυπάρχει με αυτό χωρίς να είναι πάντοτε ευδιάκριτα τα όριά τους, ενώ δεν αποκλείεται η χρήση του στο γραπτό λόγο.

Στην ταξινόμηση των λόγιων στοιχείων της Νέας Ελληνικής χρησιμοποιήθηκε ο πίνακας των Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Φλιάτουρα (2018).

2.3 Επιλογή κειμένων προς ανάλυση

Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκαν κείμενα μαζικής κουλτούρας από 5 κωμικές ελληνικές τηλεοπτικές σειρές, οι οποίες προβάλλονται ή προβλήθηκαν στην τηλεόραση την τελευταία επταετία. Οι σειρές επιλέχθηκαν με κριτήριο την ύπαρξη ως βασικών πρωταγωνιστών και δευτερευόντων ηρώων οικογενειών από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Ο αριθμός είναι ενδεικτικός και σκοπός είναι να καταγραφεί η αναπαράσταση της κοινωνικής διγλωσσίας και οι ιδεολογίες που κρύβονται στον τρόπο αναπαράστασής της. Τα κριτήρια επιλογής των επεισοδίων είναι: αρχικά, όσα περιλαμβάνουν οικογενειακά τραπέζια, τραπέζια που αφορούν πρώτη γνωριμία μεταξύ των ηρώων και, δεύτερον, σκηνές που συνδιαλέγονται ήρωες με πιθανή ή υπάρχουσα εργασιακή σχέση μεταξύ τους. Θεωρούμε ότι τα παραπάνω κριτήρια υποστηρίζουν την υπόθεσή μας πως στις συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις αναπαρίσταται η κοινωνική διγλωσσία που προωθεί και αναπαράγει την ανισότητα, με αρχικό σκοπό την παραγωγή γέλιου και την ανάδειξη της κυρίαρχης ιδεολογίας.

3. Ανάλυση κειμένων μαζικής κουλτούρας

Τα καλύτερά μας χρόνια

Η συγκεκριμένη σειρά προβάλλεται στην Ερτ1 από το 2020 και αφορά την παρακολούθηση της πορείας της ελληνικής οικογένειας από την δικτατορία ως τη δεκαετία του 1980. «Τα καλύτερά μας χρόνια» φέρνουν στο προσκήνιο την εξέλιξη «της ελληνικής οικογένειας στην πορεία των ετών ως προς τις συνήθειες, τις σχέσεις, την καθημερινότητα, ακόμη και τη γλώσσα μας» όπως διαβάζουμε στην περιγραφή της σειράς στο επίσημο κανάλι μετάδοσης. Η οικογένεια που παρακολουθούμε προέρχεται από την μεσαία τάξη, ο πατέρας της οικογένειας είναι υπάλληλος στο Δημόσιο και έχει ως δεύτερη δουλειά την εργασία σε οικοδομές, η μητέρα ξεκινά δειλά να ασχολείται επαγγελματικά με τη ραπτική, ενώ πριν ήταν κομμώτρια. Μένουν στο διαμέρισμα της συζύγου μαζί με την μητέρα της και τα τρία τους παιδιά, σε μια πολυκατοικία στην περιοχή του Γκάζι.

Στο επεισόδιο 25 του πρώτου κύκλου, με τίτλο «Μοντέγοι και Καπουλέτοι» (βλ. Παράρτημα Α), παρακολουθούμε την πρώτη επίσημη γνωριμία μεταξύ της οικογένειας που πρωταγωνιστεί στη σειρά, των Αντωνόπουλων, και της οικογένειας Μανιά, με την οποία πρόκειται να αποκτήσουν στενές σχέσεις, λόγω της σχέσης των παιδιών τους. Πιο συγκεκριμένα, ο γιος των Αντωνόπουλων, οικογένειας της μεσαίας κοινωνικής τάξης, και η κόρη των Μανιά, οικογένειας της ανώτερης κοινωνικής τάξης και φίλα προσκείμενης προς

την «Επανάσταση» των Συνταγματαρχών, πρόκειται να αποκτήσουν παιδί, προς το παρόν εκτός γάμου.

Στη συνάντηση των δύο οικογενειών μέσα από τη γλωσσολογική ανάλυση διαφαίνεται η μεταξύ τους διαφορά, με την οικογένεια Μανιά να χρησιμοποιεί κυρίως λόγιες λέξεις και φράσεις, ενώ την οικογένεια Αντωνόπουλου να χρησιμοποιεί προφορικό λόγο, απλό και καθημερινό λεξιλόγιο, λαϊκές λέξεις και ιδιωματικές εκφράσεις. Πιο αναλυτικά, η κ. Μανιά, η Σύλια, όπως αποκαλείται στην σειρά, χρησιμοποιεί την λόγια έκφραση «εκ του σύνεγγυς», το λόγιο δάνειο από τη γαλλική «μανεκέν», το λόγιο ρήμα «εξάπτομαι». Ο κ. Μανιάς χρησιμοποιεί επίσης λόγια στοιχεία της γλώσσας, όπως τα ρήματα «ισχυρίζομαι», «υπονοώ», τα ουσιαστικά «εμπλοκή», «υιός», «συγκυρία», «χειρωνάκτης», το επίθετο «ζωτικός» στην έκφραση «ζωτικής σημασίας», την αρχαία πρόθεση «διότι».

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, ο κ. Αντωνόπουλος, ο Στέλιος, χρησιμοποιεί λαϊκό λεξιλόγιο, όπως «ξεμουαλίζω», «μαντάρα», «τσεκουράτα», «αντρεύω», αλλά και της κατάληξης -ας αντί -ης ή -ος στη φράση «παπα-Θόδωρας». Η οικογένεια που ανήκει σε χαμηλότερη κοινωνική τάξη, αυτή των Αντωνόπουλων, κάνει χρήση υποκοριστικών, όπως «χεράκι», «ουισκάκι», κάτι που δεν συναντούμε στη χρήση της γλώσσας από την πλουσιότερη οικογένεια. Επιπλέον, η οικογένεια Αντωνόπουλου χρησιμοποιεί ιδιωματικές φράσεις όπως «να μην τα κάνω μαντάρα», «θα γίνουμε από δύο χωριά χωριάτες», «τα λέω τσεκουράτα», «εδώ θα τα χαλάσουμε».

Στον κοινωνιογλωσσολογικό άξονα η ταυτότητα που κατασκευάζεται για τους Αντωνόπουλους είναι αυτή των φτωχών, κατώτερης κοινωνικής τάξης και λαϊκών ανθρώπων. Ο Στέλιος με την άφιξη του στο σπίτι των μελλοντικών συμπεθέρων φωνάζει στο πρώτο άτομο που βλέπει «Πατρίδα;» (1), κάνει, δηλαδή, μια γλωσσική επιλογή που φανερώνει την καταγωγή του, καθώς με αυτή την λαϊκή έκφραση σκοπός είναι να γίνει γνωστή η καταγωγή του συνομιλητή και συνηθίζεται στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Ο Στέλιος, επίσης, δεν κατανοεί την αρχαιοελληνική έκφραση «εκ του σύνεγγυς» (11) που χρησιμοποιεί η πλούσια Σύλια, σύζυγος του Μανιά. Αυτό φανερώνει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Η Μαίρη και ο Στέλιος, με την χρήση υποκοριστικών και ιδιωματικών εκφράσεων κατασκευάζονται ως άτομα καθημερινά και απλά, με λαϊκή καταγωγή, σε αντίθεση με την οικογένεια Μανιά που χρησιμοποιεί λόγιες λέξεις και εκφράσεις, αλλά και την ελληνική γλώσσα απαλλαγμένη από όλα εκείνα τα στοιχεία που χρησιμοποιεί η οικογένεια των Αντωνόπουλων.

Στον σημειωτικό άξονα θα εξετάσουμε τα ονόματα, την ενδυμασία, το φαγητό αλλά και τα ήθη και έθιμα. Η Μαίρη και ο Στέλιος έχουν συνηθισμένα ελληνικά θρησκευτικά ονόματα, ενώ η Σύλια έχει ξενόφερτο όνομα, γεγονός που μπορεί να δηλώνει την καταγωγή της από πλούσια οικογένεια, ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, απομακρυσμένης από τις παραδόσεις και τα έθιμα των Ελλήνων για την επιλογή ονόματος ως κληροδότημα από γενιά σε γενιά. Ο χαρακτήρας του Μανιά έχει το όνομα «Αριστείδης», το οποίο είναι αρχαιοελληνικό και προσδίδει έτσι περισσότερο κύρος. Η οικογένεια Μανιά είναι επίσημα και αυστηρά ντυμένοι, με αυστηρές γραμμές, ενώ η οικογένεια των Αντωνόπουλων φορά ρούχα με ανοιχτά χρώματα και σχέδια, κάτι που προσδίδει πιο χαρούμενο τόνο.

Εικόνα 1. Οικογένεια Μανιά

Εικόνα 2. Οικογένεια Αντωνόπουλων

Ως προς το φαγητό, όταν η Σύλια σερβίρει τσάι στους καλεσμένους, η Μαίρη προσπαθεί ανεπιτυχώς να προσθέσει μια φέτα λεμόνι με την ειδική λαβίδα στο ποτήρι της. Της πέφτει κάτω κι έτσι αποφασίζει να πάρει μια άλλη και να την τοποθετήσει με το χέρι. Αυτός ο τρόπος δεν θυμίζει τους καλούς τρόπους της αριστοκρατίας και των ευγενών, παρά απλούς και καθημερινούς ανθρώπους. Έτσι, κατασκευάζεται η κοινωνική ταυτότητα της λαϊκής γυναίκας. Τέλος, ο Στέλιος κάνει αναφορά σε παραδοσιακούς χορούς της χώρας, όπως ο «σβαρνιστός» και ο «σουρτός», κάτι που αφήνει αδιάφορους τους οικοδεσπότες.

Στον ιδεολογικό άξονα, θα μπορούσε να γίνει εύκολα αντιληπτή η οικοδόμηση της ταυτότητας της λαϊκής καταγωγής της οικογένειας των Αντωνόπουλων μέσα από τη χρήση ιδιωτισμών, λαϊκών λέξεων, υποκοριστικών, απλών τρόπων φαγητού, μέσα από την επιχειρούμενη σύνδεση με την παράδοση, τόσο με τα ονόματα όσο και με τους παραδοσιακούς χορούς. Την αντιθετική ταυτότητα επιχειρείται να κατασκευάσει η χρήση λόγιων λέξεων και φράσεων, αρχαίων προθέσεων, στοιχείων του κλιτικού συστήματος της ΑΕ, η απομάκρυνση από την ελληνική παράδοση με την επιλογή ονομάτων και την

αποστροφή για τα ήθη και έθιμα της οικογένειας Μανιά. Η τελευταία συνδέεται με την κυρίαρχη ιδεολογία για την πρότυπη γλώσσα, καθώς η χρήση της από αυτήν ενισχύει την κοινωνική ταυτότητα των ευκατάστατων και αριστοκρατών.

Η χρήση της λαϊκής ποικιλίας σκοπεύει να ενισχύσει την κοινωνική διαφορά των ομιλητών της σε σχέση με τους ομιλητές που συγκλίνουν στη χρήση της πρότυπης ποικιλίας. Συνεπώς, οικοδομούνται συγκρουσιακές και αντιθετικές κοινωνικές ταυτότητες. Η χαμηλού κύρους κοινωνική ποικιλία αποδίδεται στην οικογένεια με κατώτερη κοινωνική θέση και χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο. Τα δυο αυτά στοιχεία κοινωνικής ταυτότητας προκαλούν γέλιο και αμηχανία όταν αντιπαραβάλλονται με τους χαρακτήρες χρήστες της υψηλού κύρους ομιλίας. Οι τελευταίοι αναπαρίστανται ως μορφωμένοι και σοβαροί, με αποτέλεσμα να λογίζονται από τους τηλεθεατές και ως κοινωνικά ανώτεροι. Τέλος, η οικογένεια που χρησιμοποιεί την χαμηλού κύρους ποικιλία, την λαϊκή, μένει σταθερή στη χρήση αυτή και δεν την μεταβάλλει ανά την περίπτωση επικοινωνίας. Έτσι, η ποικιλία τους είναι στοιχείο της ταυτότητας τους.

Μην αρχίζεις την μουρμούρα

Είναι ελληνική και κυπριακή κωμική τηλεοπτική σειρά που προβάλλεται από το 2013 ως και σήμερα και στην Ελλάδα προβάλλεται από τον τηλεοπτικό σταθμό Alpha TV. Παρακολουθούμε τη ζωή διαφορετικών τύπων οικογενειών στη σύγχρονη εποχή. Στο επεισόδιο που έχουμε επιλέξει παρακολουθούμε την οικογένεια του Ηλία και της Καίτης, οι οποίοι καλούν σε τραπέζι τον διευθυντή της εφορίας όπου εργάζεται ο Ηλίας, με σκοπό να μάθουν αν ετοιμάζει τη μετάθεση του. Στο τραπέζι έρχεται απρόσκλητη η φίλη της Καίτης, η Μένη.

Στον γλωσσολογικό άξονα παρατηρούμε τον διευθυντή της εφορίας να χρησιμοποιεί κυρίως λόγιες λέξεις, αλλά και ειδικό λεξιλόγιο που σχετίζεται με συγκεκριμένες επιστήμες. Έτσι, χρησιμοποιεί λέξεις όπως «εκτιμώ», «ιδιαιτέρως», «τίθενται», «έγκριτη», καθώς και ειδικό λεξιλόγιο όπως η λέξη «ενσυναίσθηση» και η φράση «κυτταρική επανόρθωση». Αντιθέτως, η Μένη, φίλη της Καίτης και υπάλληλός της στο κατάστημα με τα είδη γάμου, καθώς και νονά του παιδιού του ζεύγους, χρησιμοποιεί απλό λεξιλόγιο και πολλούς ιδιωματισμούς και ιδιωματικές εκφράσεις. Αρχικά, συναντούμε ένα στοιχείο στο φωνολογικό επίπεδο που φανερώνει διαλεκτόφωνο χαρακτήρα. Αυτό είναι η παρουσία της ουρανικοποίησης των [l] και [n] πριν από τα e και i σε διάφορα σημεία: «Κλούηεϊ» (29), «κανορική» (32), «Ελίλαμπεθ» (42), «κυρ Ηλία μου» (46). Θα μπορούσαμε να πούμε ότι χρησιμοποιεί

στοιχεία της πελοποννησιακής διαλέκτου. Έπειτα χρησιμοποιεί τη λέξη «νταλάκιασα» από το ιδίωμα της Χαλκιδικής που σημαίνει: φουσκώνω, πρήζεται η κοιλιά μου από το πολύ νερό που ήπια· διψώ, εξαντλούμαι, πέφτω σε ατονία. Χρησιμοποιεί συχνά την κλητική προσφώνηση «καλέ», τις λαϊκές λέξεις «ξεπάτωσε», «ψυχοπονιάρρα» και πλήθος ιδιωματικών εκφράσεων όπως: «το πάρκαρα» για άνθρωπο, «με ξεπάτωσε», «με τις κότες», «δε σφάζανε», «βγαίνουμε μπουμπούκια», «μαγουλάκι φράπα» «αφαιρέθηκα». Στη μορφολογία, η Μένη χρησιμοποιεί συχνά την κατάληξη -ε στο γ' πληθυντικό πρόσωπο των ρημάτων της υποτακτικής, για παράδειγμα: «βαφτίσουνε» και την κατάληξη -α στο α' ενικό πρόσωπο των ρημάτων στην οριστική παρατατικού, για παράδειγμα: «ήμouνα». Στη σχολική γραμματική σημειώνεται πως αυτή η ποικιλότητα συναντάται κυρίως σε πιο ανεπίσημο ύφος και καθημερινό. Η Μένη, τέλος, είναι εκείνη που χρησιμοποιεί επιφωνήματα, κατ' αποκλειστικότητα και σε αντίθεση με τον κύριο Παπαναστάση, όπως «αχ», «αφ», «αμέ».

Στον κοινωνιογλωσσολογικό άξονα παρατηρούμε πως η Μένη χρησιμοποιεί κατά κύριο λόγο κοινωνική ποικιλία με πλήθος ιδιωματισμών αλλά παρουσιάζεται και ως διαλεκτόφωνος χαρακτήρας ο οποίος έρχεται σε αντίθεση με τον κ. Παπαναστάση, διευθυντή εφορίας, που χρησιμοποιεί την νεοελληνική κοινή απαλλαγμένη από ιδιωματισμούς και λαϊκό λεξιλόγιο. Η αντίθεση γίνεται έντονη στον διάλογο μεταξύ των δύο αλλά και στην παρέμβαση του Ηλία, του οικοδεσπότη. Ο κ. Παπαναστάσης κάνει λόγο για «βραδινή κατάκλιση» (41) κι η Μένη αποκρίνεται «Καλέ δε σφάζανε» (42). Όταν ρωτά για την «έγκριτη βιολόγο» (43) εκείνη απαντά με επανάληψη του επαγγέλματος και ενός ακόμη που έχει την ίδια κατάληξη «καλέ τι βιολόγος και ενδοκρινολόγος;» (44). Στον διάλογο παρεμβαίνει ο Ηλίας ζητώντας από τον καλεσμένο «συγγνώμη για την ατυχή παρέμβαση» (45), η Μένη όμως παρουσιάζεται ως χαρακτήρας με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης, καθώς δεν κατανοεί το επίθετο «ο/η ατυχής, το ατυχές», το οποίο προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά, και απαντά με το νεοελληνικό επίθετο, σχηματισμένο κατά την μεσαιωνική κοινή «Όχι, κι άτυχη, κυρ Ηλία μου». Έτσι, προσδίδεται στον διαλεκτόφωνο χαρακτήρα με ταυτόχρονη χρήση κοινωνιολέκτου ένα κατώτερο επίπεδο, τόσο μορφωτικό όσο και κύρους.

Η επιλογή να παρουσιαστεί ο χαρακτήρας της Μένης ως κατώτερος κοινωνικά ενισχύεται από το σημείο όπου ο κ. Παπαναστάσης χρησιμοποιεί τον επιστημονικό όρο «ενσυναίσθηση» (57) για να την χαρακτηρίσει ως άτομο που την κατέχει, κι εκείνη απαντά με χρήση της πιο λαϊκής και απλής λέξης που σημαίνει ότι κάποιος έχει ενσυναίσθηση: «Είμαι και από αυτό. Αλλά, κυρίως, είμαι ψυχοπονιάρρα» (58). Με αυτή την επιλογή η Μένη

παρουσιάζεται ως χαρακτήρας χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, ο οποίος προσπαθεί με αφέλεια να αποκρύψει, προσποιούμενος ότι καταλαβαίνει τα όσα έχουν ειπωθεί νωρίτερα.

Στο τέλος του διαλόγου, εφόσον ο κ. Παπαναστάσης έχει εκδηλώσει το ενδιαφέρον του για την Μένη «τρισαγαριτωμένη» (51), «άνθρωπος με ενσυναίσθηση» (57), «είστε υπέροχη» (61), η Μένη προβαίνει σε αλλαγή γλωσσικών κωδίκων και χρησιμοποιεί λέξεις και εκφράσεις που ανήκουν στο λόγιο και επίσημο επίπεδο ύφους και γλώσσας: «Κατεξοχήν» (60), «ανεπιστρεπτί» (60), «Το κατά δύναμιν». Φαίνεται, λοιπόν, πως ο χαρακτήρας των ιδιοματισμών και του λαϊκού επιπέδου γλώσσας προσπαθεί να προσιδιάσει στον χαρακτήρα της ανώτερης κοινωνικής τάξης, με τον άριστο χειρισμό της νεοελληνικής κοινής, που αντιπροσωπεύει την αριστοκρατία.

Στον σημειωτικό άξονα, τόσο τα ονόματα, όσο και οι ενδυματολογικές επιλογές ενισχύουν την κατασκευή αντιθετικών κοινωνικών ταυτοτήτων. Ο κ. Παπαναστάσης δεν αποκαλείται με το μικρό του όνομα, επιλογή που του προσδίδει περισσότερο κύρος και επισημότητα. Αντιθέτως η Μένη έχει ένα όνομα προερχόμενο από την ελληνική μυθολογία «Μελομένη», ωστόσο έχει κρατήσει και συστήνεται με το υποκοριστικό, καθώς το πλήρες όνομα δεν της αρέσει «δεν θέλω ούτε να το θυμάμαι» (50). Τα υποκοριστικά ονομάτων είναι συνηθισμένα στους καθημερινούς ανθρώπους και στην μεσαία προς κατώτερη κοινωνική τάξη. Ως προς τις ενδυματολογικές επιλογές, ο διευθυντής της εφορίας παρουσιάζεται ως κομψά ντυμένος και επίσημα, ενώ η Μένη με νεανικό, φανταχτερό ντύσιμο. Επιλέγει έντονα χρώματα και σχέδια και μεγάλα και φανταχτερά κοσμήματα. Συνδυαστικά με το έντονο μακιγιάζ κατασκευάζεται η εικόνα της λαϊκής γυναίκας.

Εικόνα 1. Ο κ. Παπαναστάσης και η Μένη

Στον ιδεολογικό άξονα η αναπαράσταση της κατώτερης κοινωνικής τάξης και της γεωγραφικής ποικιλίας ακολουθεί την κυρίαρχη γλωσσική ιδεολογία της πρότυπης ποικιλίας. Υπάρχει εστίαση σε στερεοτυπικά γλωσσικά στοιχεία, δηλαδή σε στοιχεία που είναι εύκολα αναγνωρίσιμα από τους τηλεθεατές. Υπάρχει η σύνδεση της πρότυπης γλώσσας, της νεοελληνικής κοινής εμπλουτισμένης με λόγια στοιχεία και ταυτόχρονα απαλλαγμένης από ιδιοματισμούς, επιφωνήματα και λαϊκό λεξιλόγιο, με το υψηλό κύρος, καθώς ο κ. Παπαναστάσης που την ομιλεί είναι ο διευθυντής της εφορίας, ενώ η Μένη παρουσιάζεται ως άτομο που δεν κατανοεί και σπάνια χρησιμοποιεί αυτή την πρότυπη ποικιλία. Ο χαρακτήρας της Μένης παρουσιάζεται ως αφελής, χαριτωμένος, με εκκεντρικό ντύσιμο, στοιχεία που οικοδομούν την λαϊκή ταυτότητα, σε αντίθεση με τον αυστηρό και μετρημένο διευθυντή που παρουσιάζεται να ανήκει στην ανώτερη κοινωνική τάξη.

Ο τρόπος ομιλίας της Μένης, η χαμηλού κύρους ποικιλία βρίσκεται σε αντίθεση με τον τρόπο ομιλίας του κ. Παπαναστάση, σε βαθμό που όταν η λαϊκής καταγωγής πρωταγωνίστρια μεταβάλλει τη γλωσσική της συμπεριφορά ώστε να επικοινωνήσει στο γλωσσικό επίπεδο του συνομιλητή της, δημιουργείται αμηχανία και προκαλείται γέλιο στους τηλεθεατές. Ο χαρακτήρας που χρησιμοποιεί την νεανική κοινωνιόλεκτο με χρήση διάφορων ιδιοματισμών, χρησιμοποιεί και στοιχεία γεωγραφικής ποικιλίας και αναπαρίσταται, έτσι, ως χαρακτήρας χαμηλού κύρους.

Το σόι σου

Είναι ελληνική κωμική οικογενειακή τηλεοπτική σειρά παραγωγής 2014-2019 που προβλήθηκε από τον τηλεοπτικό σταθμό Alpha TV. Ο Σάββας και η Λυδία είναι παντρεμένοι και προερχόμενοι από οικογένειες διαφορετικής κοινωνικής τάξης και κουλτούρας. Αυτό προκαλεί συχνά καβγάδες και φασαρίες στα οικογενειακά τραπέζια. Στο επεισόδιο που επιλέχθηκε παρακολουθούμε, με αναδρομή, την πρώτη γνωριμία των δύο οικογενειών, του Σάββα, του οποίου ο πατέρας είναι νευροχειρουργός και η μητέρα ασχολείται με τη γλυπτική, και της Λυδίας, της οποίας ο πατέρας είναι χασάπης και η μητέρα ασχολείται με τα οικιακά.

Στον γλωσσολογικό άξονα και σε μορφολογικό επίπεδο, οι γονείς του Σάββα, Μενέλαος και Αλεξάνδρα, διατηρούν στοιχεία της κλίσης των Αρχαίων Ελληνικών όπως τη γενική ενικού του πρωτόκλιτου ουσιαστικού «πρωτευσούσης» και του τριτόκλιτου ουσιαστικού «τάξεως». Η Αλεξάνδρα χρησιμοποιεί την έκφραση «ελαφρά ψυχαγωγία», διατηρώντας τους κανόνες σχηματισμού των θηλυκών επιθέτων της ΑΕ, καθώς και χρησιμοποιεί τη λέξη

«εγγεγραμμένοι» με διατήρηση της μορφολογικής διαδικασίας του αναδιπλασιασμού. Στη σύνταξη γίνεται χρήση της λόγιας πρόθεσης «εντός» που συντάσσεται με γενική στην έκφραση «εντός ορίων πρωτευούσης». Ως προς το λεξιλόγιο το ζεύγος Τριανταφύλλου χρησιμοποιεί λόγιες λέξεις όπως «χειροποίητο», «απορώ», «δεξίωση».

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, η οικογένεια Χαμπέα, χρησιμοποιεί κυρίως ιδιοματικές εκφράσεις, λαϊκό και απλό λεξιλόγιο, επιφωνήματα, υποκοριστικά και μεγεθυντικά επιθήματα της Νέας Ελληνικής. Έτσι, στο λεξιλόγιο συναντούμε το λαϊκότροπο επιφώνημα «αχού», τις λέξεις «μούρλια» και «κουβεντολόι», την προσφώνηση «μωρέ», τα υποκοριστικά «Βαγγελάκη», «Χαρούλα», «λικεράκι», «ταβλάκι», «συμπεθερούλη», «γαμπρούλης» και το μεγεθυντικό «Γιωργάρας». Στις ιδιοματικές εκφράσεις συναντούμε «τι να σας βγάλω» για κέρασμα, «τους πήραμε από τα μούτρα», «του πουλιού το γάλα», «θα καεί το πελεκούδι». Στη μορφολογία παρατηρείται η χρήση της κατάληξης -ε στο γ' πληθυντικό πρόσωπο των ρημάτων «ντύσουνε» και «αρέσουνε», η χρήση της κατάληξης -ούργος αντί για -ουργός στη λέξη «χειρουργός», η χρήση του ρήματος «πάω» αντί «πηγαίνω», καθώς και η χρήση της λέξης «πράμα» στην έκφραση «ντροπής πράμα» με αφομοίωση (gm) > (mm) και απλοποίηση σε m.

Στον κοινωνιογλωσσολογικό άξονα παρατηρούμε πως η οικογένεια Χαμπέα, η οποία κάνει χρήση της νεοελληνικής κοινής με πιο λαϊκές και λαϊκότροπες ποικιλίες αλλά και με χρήση ιδιοματισμών, παρουσιάζεται πιο απλή και ίσως χαμηλότερου κύρους από την οικογένεια Τριανταφύλλου. Η χρήση πολλών υποκοριστικών, ιδίως στις μεταξύ τους προσφωνήσεις, μπορεί να έχει τη σημασία που δηλώνει τη θετική μας στάση απέναντι στο πρόσωπο ή τη σημασία του «μικρού/ μικρότερου». Η δήλωση του «μικρού» μπορεί να πάρει διάφορες σημασίες κατά τη χρήση της γλώσσας, σημασίες που προκύπτουν από τα συμφραζόμενα και έχουν καθιερωθεί στη νέα ελληνική. Έτσι, το τηλεοπτικό κοινό ενδέχεται να ερμηνεύσει αυτή τη γλωσσική επιλογή ως μία που φανερώνει την οικειότητα, συχνό στερεότυπο για τους απλοϊκούς ανθρώπους και τη μεσαία τάξη.

Η Χαρούλα κάνει ένα γλωσσικό λάθος στον τονισμό της παραγωγικής κατάληξης -ουργος. Την χρησιμοποιεί στην λέξη «χειρούργος» αντί της σημασιολογικά ορθής «χειρουργός». Με αυτή την επιλογή φαίνεται να αγνοεί τις σημασίες των επιθημάτων με διαφορετική τονιζόμενη συλλαβή, δηλαδή το ότι οι λέξεις που λήγουν σε -ούργος, που τονίζονται δηλαδή στην παραλήγουσα, αποκτούν αρνητική σημασία, ενώ ότι λέξεις που λήγουν σε -ουργός, που τονίζονται δηλαδή στη λήγουσα, δηλώνουν επάγγελμα ή ιδιότητα. Εδώ ίσως υπονοείται το

χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, σε σχέση με τους Τριανταφύλλου, καθώς η Αλεξάνδρα σπεύδει να την διορθώσει φωνάζοντας τον ορθό τύπο «Χειρουργός!» (19).

Η Αλεξάνδρα, επίσης, προτιμά τον πληθυντικό αριθμό, σε αντίθεση με τον Βαγγέλη, ο οποίος μια τέτοια χρήση της γλώσσας την θεωρεί μη ορθή «Τι γίνεται ρε παιδιά; Στον πληθυντικό θα μιλάμε; Ντροπής πράμα!» (36). Εδώ η ταυτότητα που αναπαράγεται είναι αυτή των αριστοκρατών, από τη μία, που χρησιμοποιούν πληθυντικό αριθμό σε επίσημες περιστάσεις, ή και επιλέγουν αυτόν τον απευθυντικό τρόπο για να δείξουν κοινωνική απόσταση και έλλειψη οικειότητας. Ιστορικά, η χρήση του πληθυντικού έγινε χαρακτηριστικό των ανωτέρων τάξεων, τύπος που οι ευγενείς απηύθυναν ο ένας στον άλλον και στη γλώσσα μας έφτασε και χρησιμοποιήθηκε από μερικές εξέχουσες οικογένειες της Αθήνας το 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ού, οι οποίες με αυτόν τον τρόπο στόχευαν στο να μιμηθούν την αριστοκρατία των άλλων χωρών, όπως της Γαλλίας και της Αγγλίας (Καρβέλας, 2002). Αντιθέτως, ο Βαγγέλης δεν βρίσκει ουσιαστικό λόγο να μιλούν μεταξύ τους στον πληθυντικό, γεγονός που το υποβιβάζει σε σύγκριση με την οικογένεια Τριανταφύλλου και τον παρουσιάζει ως πιο απλό άνθρωπο και λαϊκό.

Τέλος, στην κατασκευή της κατώτερης κοινωνικής ταυτότητας συμβάλλει και η παρουσίαση του Βαγγέλη ως ανθρώπου που δεν γνωρίζει αγγλικά, σε αντίθεση με τη συμπεθέρα του, την Αλεξάνδρα. Όταν η Αλεξάνδρα αναφέρει τη λέξη «resort» (62), ο Βαγγέλης απαντά με απορία «Ποιο είναι αυτό το ριζό; Στο εξωτερικό θα γίνει ο γάμος;» (63). Στη συνέχεια, η Χαρούλα ρωτά τη συμπεθέρα της τι εννοεί με αυτή τη λέξη και εκείνη απαντά «Εκεί όπου θα γίνει η δεξίωση» (65). Η Χαρούλα σπεύδει να εξηγήσει στον σύζυγό της λέγοντας «Το τραπέζι εννοεί» (66). Με τα παραπάνω παρατηρούμε πως ο Βαγγέλης επιχειρείται να παρουσιαστεί ως ένας άνθρωπος που δεν γνωρίζει αγγλικά αλλά ούτε και τη λόγια λέξη «δεξίωση» και χρειάζεται μια πιο απλοϊκή εξήγηση που είναι η λέξη «τραπέζι».

Στο σημειωτικό άξονα θα μελετήσουμε τα ονόματα, την ενδυμασία αλλά και το φαγητό ως σημεία αναφοράς της κατασκευής της λαϊκής και κατώτερης κοινωνικής τάξης σε αντίθεση με την ανώτερη τάξη και την αριστοκρατία. Στην οικογένεια που παρουσιάζεται ως πιο απλή, λαϊκή, η οποία χρησιμοποιεί την νεοελληνική κοινή με πλήθος ιδιωτισμών και το λεξιλόγιο κινείται στο προφορικό, λαϊκό και οικείο επίπεδο ύφους και γλώσσας, έχουν δοθεί συνηθισμένα χριστιανικά ονόματα, όπως «Βαγγέλης» και «Χαρούλα», ενώ η οικογένεια που παρουσιάζεται ως πιο αριστοκρατική και ανώτερης καταγωγής, με χρήση λόγιων λέξεων,

μικροπερίοδου λόγου, πληθυντικού ευγενείας, έχει αρχαιοελληνικά ονόματα και όχι συνηθισμένα, όπως «Μενέλαος» και «Αλεξάνδρα».

Ως προς την ενδυμασία, η οικογένεια Τριανταφύλλου είναι πιο κομψά ντυμένη, με την Αλεξάνδρα να φορά και γυναικείο επίσημο καπέλο δεξιώσεων. Αντιθέτως, η οικογένεια Χαμπέα είναι πιο απλά ντυμένη, με στιλιστικές επιλογές απαλλαγμένες από υπερβολή.

Εικόνα 1. Οικογένεια Τριανταφύλλου

Εικόνα 2. Οικογένεια Χαμπέα

Ως προς το φαγητό, η οικογένεια Χαμπέα έχει προτίμηση σε παραδοσιακά εδέσματα και μεζέδες, ενώ η οικογένεια Τριανταφύλλου, και συγκεκριμένα η Αλεξάνδρα προτιμά πιο γκουρμέ κουζίνα και πιάτα όπως το δώρο που δίνει στους συμπεθέρους που είναι γλυκό του κουταλιού παντζάρι. Ταυτόχρονα, η Αλεξάνδρα αποστρέφεται τις προτιμήσεις και τις γαστρονομικές επιλογές της οικογένειας Χαμπέα. Όταν γίνεται λόγος για «κανταΐφια», «παϊδάκια», «σπληνάντερα», «κοκορέτσια», «φριγαδέλια» εκείνη ισχυρίζεται πως προτιμά να καεί μαζί με το «πελεκούδι» (72). Τονίζεται, έτσι, η αντίθεση ανάμεσα στις γευστικές επιλογές της ανώτερης κοινωνικής τάξης, οι οποίες είναι πιο εκλεπτυσμένες, και σε αυτές της κατώτερης κοινωνικής τάξης, οι οποίες είναι πιο απλές και καθημερινές. Γίνεται σύνδεση των προτιμήσεων της οικογένειας Χαμπέα με το φαγητό που σερβίρεται συνήθως σε ταβέρνες. Δημιουργείται, έτσι, σύνδεση με τη λαϊκή καταγωγή για τους ανθρώπους που επιλέγουν τις ταβέρνες.

Τέλος, οι χαρακτήρες που προβάλλονται παρουσιάζονται αντιθετικοί και ως προς τη συμπεριφορά και τους τρόπους επικοινωνίας. Η οικογένεια Τριανταφύλλου παρουσιάζεται πιο εκλεπτυσμένη, με την Αλεξάνδρα να είναι πιο επικριτική, ενώ η οικογένεια Χαμπέα

παρουσιάζεται ως φιλική, πρόσχαρη και αυθόρμητη. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά είναι τυπικά θετικά στοιχεία της επαρχιακής ταυτότητας και των απλοϊκών ανθρώπων.

Στον ιδεολογικό άξονα και συνυπολογίζοντας όλους τους προηγούμενους άξονες είναι κατανοητό πως ο τρόπος αναπαράστασης της κοινωνικής γλωσσικής ποικιλίας που επιλέγεται στο απόσπασμα επαληθεύει την κυρίαρχη γλωσσική ιδεολογία και αναπαράγει στερεότυπα που στιγματίζουν τους χαρακτήρες που χρησιμοποιούν τη λαϊκή ποικιλία. Είναι φανερό το στερεότυπο της αυστηρής κοινωνικής οριοθέτησης των κοινωνικών γλωσσικών ποικιλιών, αφού η οικογένεια Χαμπέα που χρησιμοποιεί καθημερινό και λαϊκό λεξιλόγιο, ιδιωτισμούς και δεν κατανοεί λόγιες και αγγλικές λέξεις, παρουσιάζεται με χαμηλό κύρος, ενώ σε αντίθεση η οικογένεια Τριανταφύλλου που ομιλεί την κοινή νέα ελληνική με λόγιες λέξεις και χωρίς λάθη, αλλά και την αγγλική, παρουσιάζεται ως μια οικογένεια με υψηλό κύρος και μόρφωση που ανήκει στην ανώτερη κοινωνική τάξη και χαίρει κοινωνικής αποδοχής. Έτσι οι τηλεθεατές ταυτίζουν την κοινωνική γλωσσική ποικιλία με μια ομάδα κατώτερης κοινωνικής τάξης και τείνουν να την αξιολογούν με αρνητικό τρόπο.

Η κάθε οικογένεια χρησιμοποιεί τη γλώσσα με συγκεκριμένο τρόπο ώστε να κατασκευάζεται συγκεκριμένη κοινωνική ταυτότητα, με ξεκάθαρο τρόπο. Η πρότυπη γλώσσα, εμπλουτισμένη με λόγια στοιχεία δηλώνει για τους ομιλητές της υψηλή κοινωνική θέση, ενώ η χαμηλού κύρους γλώσσα, η μη πρότυπη δηλαδή, κατασκευάζει για τους ομιλητές της την ταυτότητα της λαϊκής καταγωγής. Και οι δύο οικογένειες διατηρούν σταθερή τη γλωσσική τους συμπεριφορά, ως στοιχείο ταυτότητας τους.

Το καφέ της Χαράς

Η σειρά προβλήθηκε από το 2003 μέχρι το 2006 στον ANTI με τρεις κύκλους. Ο τέταρτος κύκλος προβλήθηκε το 2019 και αφορούσε τη ζωή των πρωταγωνιστών 14 χρόνια αργότερα. Το επεισόδιο που επιλέξαμε ανήκει στον τέταρτο κύκλο, ο οποίο βρίσκει το «Καφέ της Χαράς» κατεστραμμένο ολοσχερώς, τον Μανωλάκη να συναντιέται ξανά με τη Βάλια, η οποία επιστρέφει για να εξιχνιάσει το μυστήριο του εμπρησμού. Μεγάλη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο Περίανδρος Πώποτας έχει αποσυρθεί πολλά χρόνια τώρα από τη θέση του δημάρχου. Τη θέση του αναλαμβάνει πλέον η αδερφή του, Σταυρούλα. Στο επεισόδιο 6 επιλέξαμε δύο σκηνές με πρωταγωνιστή τον πρώην δήμαρχο του χωριού, Περίανδρο Πώποτα και τις συζητήσεις με διάφορα άλλα πρόσωπα του χωριού. Στην πρώτη σκηνή συνδιαλέγεται με τον Παναή, με την μεταξύ τους σχέση να είναι αυτή της εργασιακής, ενώ στη δεύτερη

σκηνή συνδιαλέγεται με τον Αστυνόμο του χωριού, ο οποίος ζητούσε συμβουλές από τον πρώην Δήμαρχο.

Στην πρώτη σκηνή, στον γλωσσολογικό άξονα, ο Παναής που είναι εργάτης του Περίανδρου και «μάστορας», όπως αυτοαποκαλείται, στο επάγγελμα, χρησιμοποιεί πλήθος λέξεων λαϊκών αλλά και από την καθημερινότητα των τεχνικών επαγγελμάτων. Χρησιμοποιεί την λέξη «μανιτζέβελη» που είναι ιδιωματική με προέλευση από την ιταλική γλώσσα και σημαίνει «ευκολόχρηστος» για αντικείμενο, ιδίως εργαλείο και «συνεννοήσιμος» για άνθρωπο, για να χαρακτηρίσει την αδερφή του Περίανδρου, καθώς και την λέξη «φινίρισμα» με ιταλική προέλευση, που σημαίνει το τελικό στάδιο στην κατασκευή ενός προϊόντος. Έπειτα χρησιμοποιεί την λέξη «μαστοράντζα» με την λαϊκή κατάληξη -άντζα που επιτείνει τη θετική ή αρνητική σημασία μιας λέξης, για να αυτοχαρακτηριστεί, αλλά και τη λέξη «μπερεκέτι» που είναι άμεσο δάνειο από την τουρκική και κάνει το ύφος λαϊκότροπο. Στη μορφολογία συναντούμε την κατάληξη -α στον παρατατικό ενεργητικής φωνής των ρημάτων, δηλαδή την χρήση της λέξης «ήσουνα» αντί «ήσουν».

Ο Περίανδρος, αντιθέτως, χρησιμοποιεί κυρίως λόγιες λέξεις και φράσεις και αποφεύγει εντελώς στον λόγο του την μορφολογική ποικιλία των καταλήξεων -α και -ε στα ρήματα. Χρησιμοποιεί λέξεις όπως «υπερήφανος» που είναι λόγια λέξη προερχόμενη από την ΑΕ, με διατήρηση του αρχικού άτονου φωνήεντος, «τάξις» με διατήρηση του κλιτικού συστήματος των ουσιαστικών της ΑΕ, «υπενθυμίζω» που είναι λόγια λέξη σχηματιζόμενη κατά το αρχαίο «ύπομιμνήσκω», το λόγιο ρήμα «πράττω», προερχόμενο από την αττική διάλεκτο, καθώς και τη λόγια λέξη «δοσοληψίες». Τέλος, χρησιμοποιεί την έκφραση «εν ενεργεία» κάνοντας χρήση της αρχαίας πρόθεσης που συντάσσεται με δοτική».

Στη δεύτερη σκηνή με πρωταγωνιστή και πάλι τον πρώην Δήμαρχο Περίανδρο, παρακολουθούμε τον διάλογο του με τον Αστυνόμο και την χρήση της γλώσσας με τέτοιο τρόπο ώστε ο ίδιος ως τέως πολιτικοδιοικητικός προϊστάμενος του διοικητικού μηχανισμού του Δήμου να κατευθύνει και να πείσει το εν ενεργεία όργανο της δημόσιας τάξης προς το συμφέρον του. Στη μορφολογία συναντούμε διατήρηση του κλιτικού συστήματος της ΑΕ, και συγκεκριμένα τον σχηματισμό με κατάληξη -α στην κλητική ενικού των πρωτόκλιτων αρσενικών ουσιαστικών: «επιθεωρητά». Επιπλέον, συναντούνε τον τύπο «ήτο», ο οποίος απαντάται στη μεσαιωνική ελληνική, στον παρατατικό. Στο συντακτικό γίνεται χρήση λόγιων προθέσεων που συντάσσονται με γενική: «δια στόματος», «περί τίνος», καθώς και την έκφραση «παρακαλώ πολύ όπως τον συλλάβετε» όπου γίνεται χρήση του αρχαίου

τελικού συνδέσμου «όπως» αντί του νεοελληνικού βουλητικού μορίου «να». Στο λεξιλόγιο γίνεται χρήση πλήθους λόγιων λέξεων, όπως «εμπλακεί», «πρόκειται», «αρμόζει», «εξιχνιάσει», «υποκρίθηκε», «αρέσκομαι». Στη συγκεκριμένη σκηνή ο Περίανδρος χρησιμοποιεί την λέξη «πατοκόρφως» που στη συνηθισμένη της μορφή «πατόκορφα» είναι καθημερινή και ανήκει στο οικείο επίπεδο ύφους και γλώσσας, έχοντας τη σημασία «από πάνω μέχρι κάτω», αλλά με την λόγια κατάληξη των επιρρημάτων -ως.

Στον κοινωνιογλωσσολογικό άξονα, όσον αφορά την πρώτη σκηνή, ο Παναής αναπαρίσταται ως άτομο χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, το οποίο χαρακτηρίζεται κυρίως από το τεχνικό του επάγγελμα. Αρχικά φαίνεται να μην κατανοεί τη λόγια λέξη «βαρβαρισμός» και τη σημασία της στη φράση «γλωσσικός βαρβαρισμός», καθώς στην ερώτηση του Περίανδρου: «τι είναι αυτός ο γλωσσικός βαρβαρισμός» Α(6), εκείνος απαντά: «δεν είπα για καμία Βαρβάρα» Α(7). Έπειτα ο ίδιος χρησιμοποιεί πλήθος λέξεων από τα τεχνικά επαγγέλματα όπως: «μανιτζέβελη», «φινίρισμα», «μαστοράντζα». Ο Περίανδρος, από την άλλη, δεν κατανοεί αυτούς τους όρους, με πρώτο παράδειγμα τον χαρακτηρισμό της λέξης «μανιτζέβελη» ως γλωσσικό βαρβαρισμό. Έτσι, φαίνεται πως ο έχων την εξουσία, στην συγκεκριμένη σκηνή ο Περίανδρος που είναι το «αφεντικό» Α(9) του Παναή, μιλά την νεοελληνική κοινή με λόγια στοιχεία και αντιμάχεται τη κοινωνική γλωσσική ποικιλία, η οποία είναι μη αποδεκτή γι' αυτόν.

Στην δεύτερη σκηνή, ο Περίανδρος επιστρατεύει τον λεξιλογικό του πλούτο για να επηρεάσει τον Αστυνόμο προς όφελος του. Η εξουσία που έχει ο Αστυνόμος γίνεται προσπάθεια να επισκιαστεί από την εξουσία που ουσιαστικά δεν έχει, αλλά επιδιώκει να αποκτήσει ο πρώην Δήμαρχος. Με τη χρήση λόγιων λέξεων και εκφράσεων, τη διατήρηση του κλιτικού συστήματος της αρχαίας ελληνικής, ο Περίανδρος επιδεικνύει την μόρφωση και το κύρος του. Έτσι, ο Αστυνόμος, αν και κάνει χρήση της νεοελληνικής κοινής χωρίς ιδιωτισμούς και κοινωνιόλεκτο, δείχνει κατώτερος του Περίανδρου. Με τις προτάσεις «Λέω, ήτο αληθώς έκπληκτη ή μήπως υποκρίθηκε την έκπληκτη» Β(41), «δεν το είπες διά λόγου, διά στόματος» Β(47), «επιθεωρητά μου» Β(47), «στη θέση που σου αρμόζει» Β(49) φαίνεται να πείθει χωρίς κόπο τον Αστυνόμο για την άποψη του, ενώ, ταυτόχρονα, ο Αστυνόμος αγνοεί την μη ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων.

Εφόσον ο Περίανδρος έχει πείσει τον Αστυνόμο για το ποιος είναι ο ένοχος κι εκείνος το επιβεβαιώνει, ο πρώην Δήμαρχος κάνει χρήση της λέξης «πάγαινε» με καταγωγή από την μεσαιωνική κοινή και με ταξινόμηση στο λαϊκό και λαϊκότροπο επίπεδο ύφους και γλώσσας.

Εδώ συναντούμε, δηλαδή, μια περίπτωση γλωσσικής διασταύρωσης, στην οποία ο Περίανδρος χρησιμοποιεί μια λέξη που θεωρεί ότι αρμόζει στο επίπεδο ύφους του Αστυνόμου, ώστε να συνδεθεί περισσότερο με τον Αστυνόμο και την κοινωνική ομάδα όπου πιστεύει ότι ανήκει. Η γλωσσική διασταύρωση επιλέγεται εφόσον ο Περίανδρος έχει επιτύχει τον σκοπό του.

Στον σημειωτικό άξονα θα σχολιάσουμε τα ονόματα αλλά και την ενδυμασία. Ο πρώην Δήμαρχος του χωριού κατέχει το αρχαιοελληνικό και σπάνιο όνομα «Περίανδρος» που σημαίνει «εξαιρετος άνδρας» και ιστορικά ταυτίζεται με τον τύραννο Περίανδρο τον Κορίνθιο, ενώ ο συνδιαλεγόμενος στην πρώτη σκηνή ονομάζεται «Παναής», κατέχει, δηλαδή, ένα συνηθισμένο ελληνικό χριστιανικό όνομα, προερχόμενο από το «Παναγιώτης», σε μια από τις πολλές παραλλαγές του. Στη δεύτερη σκηνή ο Αστυνόμος δεν κατονομάζεται. Παραμένει και προσφωνείται «Αστυνόμος». Το δευτερεύον πρόσωπο της δεύτερης σκηνής, με μόνο έναν στίχο, είναι η Τασία, η οποία είναι η φροντίστρια του σπιτιού του Περίανδρου και γενικότερα της οικογένειας του ανά τα χρόνια. Άρα, το υπηρετικό προσωπικό κατέχει επίσης ένα πολύ συνηθισμένο και σε παραλλαγή ελληνικό χριστιανικό όνομα. Η ενδυμασία, επιπλέον, ενισχύει την κατασκευή της κατώτερης κοινωνικής ταυτότητας σε αντίθεση με την ανώτερη, καθώς τόσο ο Παναής, όσο και η Τασία είναι ντυμένοι πιο απλά και καθημερινά, σε σχέση με τον Περίανδρο.

Εικόνα 1. Παναής και Περίανδρος

Εικόνα 2. Περίανδρος και Τασία

Τέλος, στον ιδεολογικό άξονα, λαμβάνοντας υπόψη τους προηγούμενους άξονες θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως η σειρά αναπαράγει τα στερεότυπα περί ύπαρξης ανώτερης και κατώτερης κοινωνικής τάξης και ταύτιση των δύο με εντελώς διαφορετικές

γλωσσικές ποικιλίες. Ο χαρακτήρας που χρησιμοποιεί την γλωσσική ποικιλία χαμηλού κύρους και ειδικό λεξιλόγιο τεχνικών επαγγελματιών κατασκευάζεται ως χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Η ανώτερη κοινωνική τάξη είναι εκείνη που έχει ή είχε για μεγάλο χρονικό διάστημα την εξουσία, κατέχει άριστα τη νεοελληνική κοινή, την πρότυπη κοινή, και την εμπλουτίζει με λόγια και αρχαϊκά στοιχεία για να προσδώσει κύρος, ενώ η κοινωνική τάξη που δεν κατανοεί την προαναφερθείσα γλωσσική ποικιλία ή στην έκθεση της σε αυτή πείθεται και άγεται εύκολα, είναι ομάδα κατώτερη και με λιγότερο κύρος.

Ποιος Παπαδόπουλος;

Η σειρά του ANTI προβλήθηκε το 2022-2023 και αφορούσε στην αναγκαστική συγκατοίκηση δύο εντελώς διαφορετικών οικογενειών, «των πλούσιων αριστοκρατών Παπαδόπουλων και των φτωχών Παπαδόπουλων», όπως μας δίνεται στις πληροφορίες της κωμικής σειράς, εξαιτίας του μπερδέματος με τα δύο βρέφη στο μαιευτήριο. Στην περιγραφή αναφέρεται πως οι οικογένειες είναι από δύο εντελώς διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και με χάσμα στην οικονομική τους κατάσταση, ωστόσο αναγκάζονται να συγκατοικήσουν για χάρη των γιών τους, οι οποίοι από λάθος του μαιευτηρίου βρέθηκαν να μεγαλώνουν σε λάθος οικογένεια.

Στο επεισόδιο 2 γίνεται η πρώτη τους γνωριμία, με πρόσκληση των φτωχών Παπαδόπουλων σε τραπέζι στο σπίτι των πλούσιων Παπαδόπουλων. Ο Γιάννης και η Περιστέρα είναι οι γονείς Παπαδόπουλοι από την χαμηλότερη κοινωνική τάξη, ενώ ο Αρίστος και η Μελίνα είναι οι πλούσιοι γονείς Παπαδόπουλοι. Στη συγκεκριμένη σκηνή ο Γιάννης και η Περιστέρα χρησιμοποιούν κυρίως ιδιωματικές εκφράσεις, λαϊκές λέξεις και λέξεις που σχηματίστηκαν κατά την περίοδο της μεσαιωνικής κοινής. Ο Γιάννης κάνει λόγο για «ματατζήδες», κάνοντας χρήση του νεοελληνικού επιθήματος -τζης με τουρκική προέλευση για να δηλώσει το επάγγελμα, ενώ η Περιστέρα χρησιμοποιεί την λέξη «θαλασσίλα», με το επίθημα -ίλα για το σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν δυσάρεστη οσμή ή δυσάρεστη κατάσταση. Τα παραπάνω όσον αφορά στο μορφολογικό επίπεδο.

Στο λεξιλόγιο συναντούμε λέξεις όπως «μοσχοβολάει», «ταΐζεις» και «λιμασμένοι» με μεσαιωνική προέλευση, «μερακλής», που είναι άμεσο δάνειο από την τουρκική γλώσσα, «πιτσούνα» που ανήκει στο προφορικό και οικείο επίπεδο γλώσσας, καθώς και ιδιωματικές εκφράσεις όπως «θα χτύπαγε ταβάνι», «πως τα φέρνεις βόλτα», «από γεύση, κούκλα!». Αντιθέτως στη χρήση της γλώσσας από τους πλούσιους Παπαδόπουλους δεν συναντούμε

τίποτα από τα παραπάνω. Δεν γίνεται χρήση ιδιωματικών λέξεων ή εκφράσεων και ο λόγος είναι μικροπερίοδος.

Στο επεισόδιο 10, στην πρώτη σκηνή που επιλέξαμε, η Μελίνα συζητά με τον Αρίστο στο δωμάτιο τους για τη νέα τους καθημερινότητα. Η Μελίνα κάνει χρήση αγγλικών και γαλλικών λέξεων και εκφράσεων, όπως «challenge», «connection», «plus», «a propos», καθώς και της λόγιας λέξης «αναξιοπαθούντες». Σε μορφολογικό και συντακτικό επίπεδο η Μελίνα χρησιμοποιεί το λόγιο επίρρημα «ανεξαρτήτως» το οποίο συντάσσεται με γενική και διατηρεί τη γενική πληθυντικού στα τριτόκλιτα θηλυκά ουσιαστικά του κλιτικού συστήματος της ΑΕ «θέσεως».

Στη δεύτερη σκηνή, στο πρωινό τραπέζι των δύο οικογενειών όπου γίνεται συζήτηση για τις μεθόδους διαπαιδαγώγησης, η Περιστέρα χρησιμοποιεί λέξεις όπως «παλουκώσου», «βουλώσεις» και «τρομάρα» με μεσαιωνική προέλευση και την λέξη «πάρλα», οι οποίες ταξινομούνται στο προφορικό και οικείο επίπεδο ύφους και γλώσσας. Ο παππούς της φτωχής οικογένειας μορφολογικά χρησιμοποιεί την ποικιλία με κατάληξη -ε στον σχηματισμό του γ' πληθυντικού ενεστώτα των ρημάτων «καταλαβαίνουνε» και «κάνουνε» και τον τύπο «μανάδες» προερχόμενο από την μεσαιωνική κοινή. Τέλος, ο Γιάννης χρησιμοποιεί την λαϊκή λέξη «γουστάρω» και τη λέξη «αναστροφάκιας» με το παραγωγικό επίθημα της νέας ελληνικής των αρσενικών ουσιαστικών για να δηλωθεί συχνά η μειωτική σημασία της αρχικής λέξης. Ο Γιάννης χρησιμοποιεί ορθά τη λόγια λέξη «γονέας» ενώ, ταυτόχρονα, συνεχίζει τον λόγο του με τη χρήση της λέξης «γονεοσύνη» αντί του ορθού τύπου «γονεϊκότητα». Αντιθέτως, η οικογένεια των πλούσιων Παπαδόπουλων αποφεύγει τη χρήση λαϊκών λέξεων και χρησιμοποιεί λέξεις και φράσεις όπως «εξίσου», «μητέρα», «εξαιρεθεί της διαπαιδαγώγησης», «κατά αντιστοιχία», που ταξινομούνται στο λόγιο επίπεδο ύφους και γλώσσας, ενώ η Μελίνα χρησιμοποιεί και τη γαλλική λέξη «attends» αντί της ελληνικής «περίμενε».

Στον κοινωνιογλωσσολογικό άξονα παρατηρούμε ότι οι γλωσσικές επιλογές των Παπαδόπουλων της χαμηλής κοινωνικής τάξης εξυπηρετούν τον σκοπό της αναπαράστασης του ως τέτοιους. Συγκεκριμένα, εντοπίζουμε χρήση καθημερινών λέξεων και φράσεων, κυρίως λέξεων που έχουν σχηματιστεί στη μεσαιωνική κοινή, χρήση νεοελληνικών παραγωγικών καταλήξεων, μακροπερίοδο λόγο, επιφωνήματα. Όλα τα παραπάνω λείπουν από τον λόγο των πλουσίων Παπαδόπουλων, ο οποίος είναι μικροπερίοδος και αυστηρός: Α(5) «Δεν τα έκανα εγώ! Ο σεφ», Α(11) «Ναι, βεβαίως, αστακοί. Και, μάλιστα,

φρεσκότατοι». Μέσα από αυτή τη διαφορά στις γλωσσικές επιλογές η κοινωνική ταυτότητα που κατασκευάζεται για τα δύο ζεύγη είναι σαφώς αντιθετική.

Οι φτωχότεροι Παπαδόπουλοι κατασκευάζονται ως πιο απλοί, σε βαθμό ημιμάθειας, κάτι που μπορούμε να διακρίνουμε από τη λανθασμένη χρήση της γλώσσας στο A(18) από την Περιστέρα: χρησιμοποιεί την παραγωγική κατάληξη -ίλα που προσδίδει αρνητική σημασία στην αρχική λέξη, στην πρόταση «μοσχοβολάει θαλασσίλα», με σκοπό να δείξει ότι της άρεσε το φαγητό. Έτσι, η δεύτερη λέξη αναιρεί την πρώτη και τον σκοπό εκφοράς της πρότασης στο σύνολο της. Έπειτα, η Μελίνα, που ανήκει στην πλούσια οικογένεια, αντιδρά με αμηχανία λέγοντας: A(18) «Θαλασσίλα; Θέλω να πω, δεν έχω ξανακούσει αυτή την έκφραση!». Στο επεισόδιο 10, στη δεύτερη σκηνή, η Μελίνα κάνει χρήση της λόγιας λέξης «μητέρα» B(42) ενώ ο παππούς της φτωχότερης οικογένειας της απαντά χρησιμοποιώντας την ίδια λέξη όπως έχει σχηματιστεί στην μεσαιωνική κοινή «μανάδες» B(44). Από αυτό γίνεται κατανοητό πως οι φτωχότεροι Παπαδόπουλοι εμμένουν στη χρήση της καθημερινής γλώσσας ως στοιχείο ταυτότητας τους.

Όσον αφορά την κατασκευή της κοινωνικής ταυτότητας της πλούσιας και ευκατάστατης οικογένειας, η Μελίνα χρησιμοποιεί πέραν των λόγιων λέξεων και ξένες λέξεις, γαλλικές και αγγλικές, ενσωματωμένες στον λόγο της και όχι αποσπασματικά, ακόμα κι όταν βρίσκεται στον ίδιο χώρο με τους φτωχότερους Παπαδόπουλους. Αυτή η επιλογή δείχνει πως είναι σε τέτοιο βαθμό εξοικειωμένη και με άλλες γλώσσες πέραν της ελληνικής που πιστεύει πως αυτές είναι κατανοητές και στον περίγυρο. Στον διάλογο μεταξύ Γιάννη και Αρίστου παρεμβαίνει και, απευθυνόμενη στον Γιάννη, ο οποίος προ ολίγου δεν έχει καταφέρει να σχηματίσει ορθώς τη λέξη «γονεϊκότητα» αλλά εκφωνεί «γονεοσύνη» B(50), λέει «attends» B(51). Χρησιμοποιεί, δηλαδή τη γαλλική λέξη αντί της ελληνικής για να ζητήσει να περιμένουν οι συνομιλητές.

Στο επεισόδιο 10, επιπλέον, θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε τον εντοπισμό μιας μεταστροφής στη χρήση καθημερινών λέξεων και εκφράσεων από την πλούσια οικογένεια. Αυτό θα μπορούσε ίσως να εξηγηθεί από την οικειότητα μετά την καθημερινή επαφή των δύο εντελώς διαφορετικών οικογενειών. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη σκηνή με το πλούσιο ζεύγος στο δωμάτιο του, όταν είναι μόνο οι δυο τους, χωρίς την παρουσία άλλων, η Μελίνα απευθύνεται στον Αρίστο λέγοντας πως τα παιδιά «είναι πολύ χύμα, θέλουν μάζεμα» B(15). Χρησιμοποιεί, δηλαδή, δύο λέξεις με την μεταφορική τους σημασία, οι οποίες ανήκουν στο καθημερινό, οικείο και προφορικό επίπεδο ύφους. Ο Αρίστος αντιδρά στο

άκουσμα αυτών των λέξεων, επαναλαμβάνοντας τες με απορία και προβληματισμό και μονολογώντας πως τα πράγματα δεν πηγαίνουν καθόλου καλά.

Στη δεύτερη σκηνή, η υπηρέτρια της πλούσιας οικογένειας, όταν πρόκειται για την υγεία του παππού της φτωχής οικογένειας και ούσα συναισθηματικά φορτισμένη, χρησιμοποιεί λέξεις όπως «ξεραθείς», «κακαρώσεις», «τζόβενο». Οι πλούσιοι Παπαδόπουλοι εκφράζουν την αμηχανία και την ταραχή τους και σπεύδουν να την σταματήσουν, γεγονός που δείχνει ότι η Βιβή δεν συνηθίζει να κάνει τέτοια χρήση της γλώσσας. Θα μπορούσαμε να το αποδώσουμε και αυτό στη συγκατοίκηση και την καθημερινή συναναστροφή με τους πιο απλούς και καθημερινούς σε λόγο, ύφος και τρόπο ζωής Παπαδόπουλους. Γενικά, παρατηρούμε πως η χρήση της απλής, καθημερινής γλώσσας και του οικείου, λαϊκού και λαϊκότροπου επιπέδου ύφους δημιουργεί αμηχανία στους πλούσιους Παπαδόπουλους, ακόμα κι όταν το χρησιμοποιούν οι ίδιοι ή το υπηρετικό προσωπικό τους.

Στο σημειωτικό άξονα χρησιμοποιούνται και άλλα μέσα που λειτουργούν υποστηρικτικά για την κατασκευή της φτώχης και της πλούσιας κοινωνικής ταυτότητας, όπως τα ονόματα, η ενδυμασία και το φαγητό. Οι φτωχοί Παπαδόπουλοι έχουν τα ονόματα «Γιάννης», «Περιστέρα», «Θανάσης», τα οποία είναι συνηθισμένα χριστιανικά ονόματα, ενώ οι πλούσιοι Παπαδόπουλοι ονομάζονται «Αριστοτέλης», «Μελίνα» και «Αλέξανδρος». Έτσι υπογραμμίζεται η αντίθεση με τους αριστοκράτες, που διαθέτουν πιο εκλεπτυσμένα και μεγαλοπρεπή ονόματα εμπνευσμένα από την αρχαία παράδοση (Αριστοτέλης, Αλέξανδρος). Έπειτα, οι ενδυματολογικές επιλογές έρχονται να συμπληρώσουν την εικόνα μιας απλής και λαϊκής οικογένειας που έχει χαμηλό κοινωνικό κύρος, αφού τα ρούχα τους έχουν διάφορα χρώματα και σχέδια που μπορεί να μην ταιριάζουν μεταξύ τους. Σε αντίθεση, η πλούσια οικογένεια είναι ντυμένη κομψά, με μονοχρωμίες.

Εικόνα 1. Πλούσιοι Παπαδόπουλοι

Εικόνα 2. Φτωχοί Παπαδόπουλοι

Όσον αφορά στο φαγητό, στο επεισόδιο 2 της πρώτης γνωριμίας, παρακολουθούμε τον Γιάννη να μένει έκπληκτος με τους αστακούς, τους οποίους ομολογεί ότι δεν έχει ξαναδοκιμάσει, και την Περιστέρα να θεωρεί ότι το τραπέζι αυτό είναι αρκετό για έναν «λόχο». Ενισχύεται, έτσι, η κοινωνική ταυτότητα της μεσαίας προς κατώτερη κοινωνικής τάξης που σπάνια έως και ποτέ γεύεται πολλά αλλά και ακριβά φαγητά. Η κατασκευή της ταυτότητας αυτής ενισχύεται και από την αναπαράσταση του τρόπου με τον οποίο γευματίζουν οι φτωχοί Παπαδόπουλοι. Ο Γιάννης χρησιμοποιεί τα χέρια του, τόσο για να σερβιριστεί τον αστακό αλλά και για να τον δοκιμάσει κι έπειτα δίνει ένα κομμάτι στην Περιστέρα, απευθείας στο στόμα της με το χέρι του. Όλα αυτά συμβάλλουν στην κατασκευή της αντιθετικής εικόνας ανάμεσα στην ανώτερη και την κατώτερη κοινωνική τάξη. Υπογραμμίζεται η έντονη αντίθεση ανάμεσα στους «αστικούς» καλούς τρόπους συμπεριφοράς και τους τρόπους των απλών και φτωχότερων ανθρώπων.

Τέλος, οι χαρακτήρες που προβάλλονται παρουσιάζονται αντιθετικοί και ως προς τη συμπεριφορά και τους τρόπους επικοινωνίας. Η οικογένεια των πλούσιων Παπαδόπουλων παρουσιάζεται πιο εκλεπτυσμένη, ενώ η οικογένεια των φτωχών Παπαδόπουλων παρουσιάζεται ως φιλική, πρόσχαρη και αυθόρμητη. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά είναι τυπικά θετικά στοιχεία της επαρχιακής ταυτότητας και των απλοϊκών ανθρώπων.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση της τηλεοπτικής σειράς σημαντικό είναι να γίνει αναφορά και στον ιδεολογικό άξονα. Συνυπολογίζοντας όλους τους προηγούμενους άξονες είναι κατανοητό πως ο τρόπος αναπαράστασης της γλωσσικής ποικιλίας που επιλέγεται στο απόσπασμα επαληθεύει την κυρίαρχη γλωσσική ιδεολογία και αναπαράγει στερεότυπα που στιγματίζουν τους χαρακτήρες με χρήση κοινωνικής ποικιλίας. Είναι φανερό το στερεότυπο της αυστηρής κοινωνικής οριοθέτησης των κοινωνικών γλωσσικών ποικιλιών, αφού η οικογένεια των φτωχότερων Παπαδόπουλων που χρησιμοποιεί απλό και καθημερινό λεξιλόγιο και ιδιωματισμούς παρουσιάζεται με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, με χαμηλό κύρος ενώ η οικογένεια των πλουσιότερων Παπαδόπουλων που ομιλεί την κοινή νέα ελληνική εμπλουτισμένη με πολλά λόγια στοιχεία αλλά αποξενωμένη από κάθε είδους ιδιωματισμό και λέξεις που ταξινομούνται στο απλό, οικείο, λαϊκό και προφορικό επίπεδο γλώσσας και ύφους, παρουσιάζεται ως μια οικογένεια με υψηλό κύρος και μόρφωση που ανήκει στην ανώτερη κοινωνική τάξη και χαίρει κοινωνικής αποδοχής. Έτσι οι τηλεθεατές ταυτίζουν την μη πρότυπη γλωσσική ποικιλία με αυτή την εικόνα ενός ατόμου από την κατώτερη κοινωνική τάξη και τείνουν να την αξιολογούν με αρνητικό τρόπο.

4. Διδακτική αξιοποίηση των κειμένων στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού

Όπως αναφερθήκαμε στο 1.3.3, η διδακτική αξιοποίηση των κειμένων μαζικής κουλτούρας στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού προσεγγίζεται μέσα από το μοντέλο των Πολυγραμματισμών. Η πρόταση των Kalatzis & Core (2001) κρίνεται ότι αποτελεί κατάλληλη παιδαγωγική προσέγγιση για την κριτική διδασκαλία των κειμένων μαζικής κουλτούρας. Αρχικά, θεωρούμε ότι αποτελεί συμβατή προσέγγιση με τους στόχους του κριτικού γραμματισμού που είναι η καλλιέργεια κριτικής συνείδησης των μαθητών. Έπειτα, με την επεξεργασία από τους μαθητές ποικιλίας κειμενικών ειδών, το μοντέλο συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής επικοινωνιακής τους ικανότητας.

Οι διδακτικές προτάσεις μας αφορούν στον θεματικό άξονα της «γλώσσας», τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο. Συγκεκριμένα, οι διδακτικές πρακτικές που προτείνουμε στοχεύουν στην ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο διδασκαλίας της 2ης ενότητας «Γλώσσα-Γλώσσες του κόσμου» του σχολικού βιβλίου της Γ΄ γυμνασίου και της ενότητας «Γλώσσα και Γλωσσικές ποικιλίες» της Α΄ Λυκείου.

4.1 Διδακτική πρόταση για τη Γ΄ Γυμνασίου

Η διδακτική αξιοποίηση των αποσπασμάτων από τις τηλεοπτικές σειρές «Ποιος Παπαδόπουλος», «Το σόι σου» και της πρώτης σκηνής από «Το καφέ της Χαράς» αφορούν στο Γυμνάσιο. Σχεδιάζεται για την 2η ενότητα με τίτλο «Γλώσσα-Γλώσσες του κόσμου» του σχολικού βιβλίου της Νεοελληνικής Γλώσσας. Σκοπός της διδασκαλίας είναι να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με τους ιδιωτισμούς και το λαϊκό λεξιλόγιο που υπάρχουν στην νεοελληνική κοινή, όπως αυτή χρησιμοποιείται στις τηλεοπτικές σειρές και να αντιληφθούν ποιες ιδεολογίες αναπαράγονται. Ταυτόχρονα, σκοπός είναι να κατανοήσουν ποια στοιχεία της γλώσσας παρουσιάζονται αντιθετικά προς τα προηγούμενα και αναπαρίστανται χιουμοριστικά, καθώς και πώς οι τηλεοπτικές σειρές παρουσιάζουν με συγκεκριμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά αλλά και τρόπους συμπεριφοράς τα άτομα που χρησιμοποιούν κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες. Τελικός στόχος είναι να μπορούν οι μαθητές να αντιμετωπίζουν κριτικά τέτοιου είδους κείμενα.

1. Τοποθετημένη πρακτική

Στο πρώτο στάδιο γίνεται προσπάθεια να καλλιεργηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών ώστε να υπάρξει κίνητρο για συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, με εμπλοκή της εξωσχολικής τους δραστηριότητας. Ο εκπαιδευτικός επιδιώκει εδώ τη σύνδεση εξωσχολικού γραμματισμού με τη σχολική εμπειρία και γνώση. Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει την εξωσχολική εμπειρία των μαθητών ζητώντας τους να εντοπίσουν, να συγκεντρώσουν και να καταγράψουν τηλεοπτικές σειρές που παρουσιάζουν χαρακτήρες που μοιάζουν εντελώς διαφορετικοί μεταξύ τους, τόσο στην εμφάνιση, στη συμπεριφορά όσο και στη γλώσσα. Μπορεί να ζητηθεί να γίνει η παραπάνω εργασία σε ομάδες, έτσι ώστε να καλλιεργηθεί κλίμα συνεργασίας και διαλόγου. Με την παρουσίαση των σειρών μπορεί να γίνει μια πρώτη νύξη για τον διαφορετικό τρόπο ομιλίας, ο οποίος εκ πρώτης όψεως δεν είναι ιδιαίτερα ευδιάκριτος στις σειρές, για την έννοια της γλώσσας, της διαλέκτου και των διαφορετικών γλωσσικών ποικιλιών στην Ελλάδα. Έπειτα, ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει σε βιντεοπροβολή τα αποσπάσματα με την κοινωνική γλωσσική ποικιλία και θέτει τα εξής ερωτήματα:

- Αναγνωρίζετε τα πρόσωπα που μιλούν πιο απλά και καθημερινά;
- Αναγνωρίζετε τα πρόσωπα που μιλούν πιο επίσημα και αυστηρά;
- Μπορείτε να προσδιορίσετε σε ποια κοινωνική τάξη ανήκουν σε κάθε περίπτωση;
- Μπορείτε να εντοπίσετε από τις σειρές που επιλέξατε χαρακτήρες που μιλούν με τον ίδιο τρόπο;

2. Ανοιχτή διδασκαλία

Στο επόμενο στάδιο ο εκπαιδευτικός μοιράζει εκτυπωμένη σε φύλλο εργασίας την απομαγνητοφωνημένη μορφή του κειμένου και οι μαθητές, με την καθοδήγηση του, κάνουν προσπάθεια να εντοπίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά της γλώσσας των λαϊκών ηρώων και τα βασικά χαρακτηριστικά της γλώσσας των ηρώων που παρουσιάζονται να ανήκουν σε ανώτερη κοινωνική τάξη. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει σε κάθε ομάδα και διαφορετική τηλεοπτική σειρά. Έπειτα, οι ομάδες θα πρέπει να παρουσιάσουν τα στοιχεία που συγκέντρωσαν. Δεύτερη δραστηριότητα είναι οι μαθητές να μελετήσουν και να παρουσιάσουν τον τρόπο με τον οποίο τους βοήθησαν τα σημειωτικά στοιχεία, δηλαδή, η ενδυμασία, τα ονόματα, οι τρόποι συμπεριφοράς, το φαγητό. Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να μελετηθούν ως στοιχεία που προβάλλουν μια κοινωνική απόσταση μεταξύ των ηρώων.

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί μαζί με τους μαθητές του το βιντεοσκοπημένο απόσπασμα με σκοπό να εντοπιστούν χιουμοριστικά σημεία. Έπειτα να τεθούν οι εξής προβληματισμοί:

- Τι σας έκανε να γελάσετε;
- Πώς αποτυπώνεται το σημείο που εντοπίσατε ως χιουμοριστικό στο φύλλο εργασίας;
- Ποιες γλωσσικές επιλογές σας προκάλεσαν γέλιο ή αμηχανία;
- Ποιος χαρακτήρας φάνηκε να στοχοποιείται από το χιούμορ;
- Σε ποια κοινωνική τάξη ανήκει;

Ο εκπαιδευτικός προτείνεται να μοιράσει φυλλάδιο συμπλήρωσης με την ταξινόμηση των λόγιων στοιχείων και των γλωσσικών στοιχείων που ταξινομούνται στο λαϊκό, προφορικό και οικείο ύφος, ώστε να καθοδηγήσει με καλύτερο τρόπο τις ομάδες. Με αυτόν τον τρόπο θα εξοικονομήσει πολύτιμο χρόνο αλλά και θα διευκολύνει τους μαθητές. Με τις παραπάνω δραστηριότητες οι εκπαιδευόμενοι θα συγκεντρώσουν τα στοιχεία που κατασκευάζουν την εικόνα του κοινωνικά κατώτερου χαρακτήρα ώστε να βρουν πώς αποτυπώνεται η κοινωνική γλωσσική ποικιλία στον τηλεοπτικό λόγο. Επιπλέον, η τελευταία δραστηριότητα θα βοηθήσει στην παρατήρηση και καταγραφή των αντιθέσεων που προσδίδουν χιουμοριστικό χαρακτήρα στο απόσπασμα και θα προετοιμάσει για το επόμενο στάδιο.

3. Κριτική πλαισίωση

Σε αυτό το στάδιο τίθεται ο εξής προβληματισμός: *Παρουσιάζονται οι χαρακτήρες που δεν ανήκουν σε υψηλά κοινωνικά στρώματα όπως είναι στην πραγματικότητα ή κατασκευάζεται μια διαφορετική εικόνα για αυτούς;* Ο εκπαιδευτικός θα αναθέσει στις ομάδες να απαντήσουν στο παραπάνω ερώτημα, προσεγγίζοντας κριτικά την πραγματικότητα. Αρχικά θα πρέπει να διατυπώσει με σαφήνεια τις ιδεολογίες που αναπαράγονται από την κάθε σειρά και να συζητήσει με όλη την τάξη για αυτές. Έπειτα, θα αναθέσει σε κάθε ομάδα να ελέγξει από μία ιδεολογία και να διαπιστώσει αν αναπαράγεται από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας η κοινωνική πραγματικότητα. Ο έλεγχος από τους μαθητές μπορεί να γίνει με εργαλεία το διαδίκτυο, βιβλία αλλά και με την επαφή με φυσικούς ομιλητές κοινωνικών ποικιλιών. Επιπλέον, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί το οικογενειακό περιβάλλον ως πεδίο μελέτης της χρήσης της γλώσσας.

Ιδεολογίες που μπορούν να ανατεθούν προς έλεγχο είναι, για παράδειγμα, η χρήση ξένης ορολογίας στις καθημερινές συζητήσεις προσδίδει κύρος στον ομιλητή ενώ η μη γνώση

ξένης γλώσσας φανερώνει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ή η χρήση ιδιωματισμών φανερώνει πως ο ομιλητής είναι λιγότερο μορφωμένος από κάποιον που δεν κάνει χρήση. Ακόμα μια ιδεολογία που μπορεί να ελεγχθεί είναι εκείνη της ταξινόμησης των ατόμων με χρήση λαϊκού λεξιλογίου στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα.

4. Μετασηματισμένη πρακτική

Μετά την ολοκλήρωση της ανάδειξης των βασικών ιδεολογιών που κατασκευάζονται και προωθούνται στα κείμενα μαζικής κουλτούρας οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν τα στερεότυπα σχετικά με τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες και τη χρήση της λόγιας γλώσσας με στόχο την ταύτιση του υψηλού κύρους με τη κυρίαρχη γλωσσική ιδεολογία, την μη απόκλιση, δηλαδή, από την πρότυπη γλώσσα. Μπορούν και καλούνται να έχουν συνειδητοποιήσει πως απόκλιση θεωρείται συγκεκριμένη χρήση της γλώσσας, η οποία ταυτόχρονα μπορεί και προκαλεί γέλιο και η οποία συνδέεται με χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, είτε την μεσαία, είτε την κατώτερη. Συγχρόνως, παρέκκλιση δεν θεωρείται η χρήση λόγων στοιχείων στην νεοελληνική κοινή, αλλά, αντιθέτως, κατασκευάζει την εικόνα ατόμων ή ομάδων υψηλού κύρους που προσιδιάζουν σε αριστοκράτες.

Έτσι, σε αυτό το στάδιο ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να μετασηματίσουν το κείμενο που επεξεργάστηκαν. Καλούνται να επεξεργαστούν το θέμα από διαφορετική σκοπιά, ώστε να συνειδητοποιήσουν την έννοια της κοινωνικής γλωσσικής ποικιλίας και των επιπέδων ύφους.

Μια δραστηριότητα θα μπορούσε να είναι η παραγωγή νέου κειμένου από τους μαθητές, απαλλαγμένο από τα στερεότυπα της κοινωνικής γλωσσικής ποικιλίας. Οι μαθητές, ως σεναριογράφοι, προσπαθούν να απαλλάξουν από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που ακολουθούν τους ήρωες των επεισοδίων, τόσο στον γλωσσολογικό, όσο και στον σημειωτικό άξονα. Στη συνέχεια, προτείνεται να παρουσιαστούν τα κείμενα τους είτε με τη μορφή θεατρικού είτε με τη δημιουργία και αναπαραγωγή βίντεο. Αυτή η δραστηριότητα σχεδιάζεται για την ομάδα που έχει αναλάβει το επεισόδιο της τηλεοπτικής σειράς «Το σόι σου» και έχει ως πρώτο στόχο την κριτική αποδόμηση των ιδεολογιών για τους χρήστες κοινωνικών γλωσσικών ποικιλιών.

Σε άλλη ομάδα προτείνεται ο σχεδιασμός τηλεοπτικής διαφήμισης από τους μαθητές. Σχεδιάζεται να παραγάγουν δικό τους σενάριο με βασικούς ήρωες τους χαρακτήρες του αποσπάσματος που ανέλαβε η ομάδα τους και τον τρόπο που χρησιμοποιούν την γλώσσα. Η δραστηριότητα θα αφορά στη σειρά «Ποιος Παπαδόπουλος;». Στόχος είναι να παραχθούν

κείμενα απαλλαγμένα από στερεοτυπικές αντιλήψεις και ιδεολογίες που προωθούνται στα προς επεξεργασία αποσπάσματα και να αποφευχθεί ο στιγματισμός των ηρώων. Έτσι, θα πρέπει να σκεφτούν τι προϊόν θα επιλέξουν να διαφημίζει η κάθε οικογένεια και με ποιον τρόπο ώστε να γίνει ελκυστικό αλλά να μην προκαλεί χιούμορ με στόχο τους ίδιους. Θα μπορούσαν, έπειτα να παρουσιάσουν τις διαφημίσεις τους με μορφή βίντεο.

Τέλος, για το απόσπασμα της σειράς «Το καφέ της Χαράς» σχεδιάζεται η δραστηριότητα παραγωγής λόγου, συγκεκριμένα δύο νέων διαλόγων, διατηρώντας κάθε φορά τον έναν από τους δύο πρωταγωνιστές της πρώτης σκηνής. Πιο αναλυτικά, οι μαθητές καλούνται να παραγάγουν έναν νέο διάλογο για κάθε ήρωα, διατηρώντας το ίδιο θέμα για την ίδια περίπτωση αλλά μετατρέποντας τους συνδιαλεγόμενους (Παναής και Περίανδρος) εναλλάξ σε ισότιμους. Έτσι, θα γίνουν κατανοητά τα επίπεδα ύφους και γλώσσας του καθενός και ποια τάξη/ κοινωνική θέση αναπαριστά το καθένα. Μετά την ολοκλήρωση της παραγωγής θα γίνει παρουσίαση στην τάξη και όλοι οι μαθητές θα πρέπει να συγκρίνουν τους νέους διαλόγους με τον πρωτότυπο του αποσπάσματος ώστε να διαπιστώσουν πόσοι και ποιοι και για ποιον λόγο χρησιμοποιούν το χιούμορ για να στιγματίσουν συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα: ο πρωτότυπος μεταξύ εργατοτεχνίτη και «αφεντικού», ο δεύτερος μεταξύ δύο εργατοτεχνιτών ή ο τρίτος μεταξύ «εργοδοτών».

4.2 Διδακτική πρόταση για την Α' Λυκείου

Η διδακτική αξιοποίηση των αποσπασμάτων από τις τηλεοπτικές σειρές «Μην αρχίζεις την μουρμούρα», «Τα καλύτερα μας χρόνια» και της δεύτερης σκηνής από «Το καφέ της Χαράς» αφορούν στο Λύκειο. Σχεδιάζεται για την ενότητα με τίτλο «Γλώσσα και Γλωσσικές ποικιλίες» του σχολικού βιβλίου της Νεοελληνικής Γλώσσας. Σκοπός της διδασκαλίας είναι να μπορέσουν οι μαθητές να αναγνωρίσουν τον τρόπο αναπαράστασης της κοινωνικής γλωσσικής ποικιλίας από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας, συγκεκριμένα την κοινωνιόλεκτο της ανώτερης και κατώτερης τάξης και τα μέσα που χρησιμοποιούνται γι' αυτόν το σκοπό, συγκεκριμένα το χιούμορ.

1. Τοποθετημένη πρακτική

Στο πρώτο στάδιο γίνεται προσπάθεια να καλλιεργηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών. Ο εκπαιδευτικός επιδιώκει εδώ τη σύνδεση εξωσχολικού γραμματισμού με τη σχολική εμπειρία και γνώση ζητώντας τους να εντοπίσουν τηλεοπτικές σειρές που παρουσιάζουν χαρακτήρες που μοιάζουν εντελώς διαφορετικοί μεταξύ τους, τόσο στην εμφάνιση, στη συμπεριφορά όσο και στη γλώσσα. Μπορεί να ζητηθεί να γίνει η παραπάνω εργασία σε ομάδες, έτσι ώστε να

καλλιεργηθεί κλίμα συνεργασίας και διαλόγου. Με την παρουσίαση των σειρών μπορεί να γίνει μια πρώτη νύξη για τον διαφορετικό τρόπο ομιλίας, ο οποίος εκ πρώτης όψεως δεν είναι ιδιαίτερα ευδιάκριτος στις σειρές, για την έννοια της γλώσσας, της διαλέκτου και των διαφορετικών γλωσσικών ποικιλιών στην Ελλάδα. Έπειτα, ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει σε βιντεοπροβολή τα αποσπάσματα με την κοινωνική γλωσσική ποικιλία και θέτει τα εξής ερωτήματα:

- Παρατηρείτε διαφορά στον τρόπο ομιλίας των χαρακτήρων της τηλεοπτικής σειράς;
- Μπορείτε να καταλάβετε την κοινωνική τάξη στην οποία μπορεί να ανήκει ο χαρακτήρας ή η ομάδα ατόμων που μιλούν διαφορετικά;
- Εντοπίζετε στοιχεία του τρόπου ομιλίας από τις σειρές στο οικογενειακό σας περιβάλλον;

2. *Ανοιχτή διδασκαλία*

Στο στάδιο της ανοιχτής διδασκαλίας ο εκπαιδευτικός μοιράζει εκτυπωμένη σε φύλλο εργασίας την απομαγνητοφωνημένη μορφή των κειμένων και οι μαθητές, με την καθοδήγηση του, κάνουν προσπάθεια να εντοπίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά της γλώσσας (λέξεις, εκφράσεις, μέρη του λόγου) των λαϊκών ηρώων και των ηρώων που παρουσιάζονται να ανήκουν σε ανώτερη κοινωνική τάξη κι έπειτα να γίνει μια προσπάθεια ταξινόμησης από τους μαθητές. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει σε κάθε ομάδα και διαφορετική τηλεοπτική σειρά. Έπειτα, οι ομάδες θα πρέπει να παρουσιάσουν τα στοιχεία που συγκέντρωσαν.

Δεύτερη δραστηριότητα είναι οι μαθητές να μελετήσουν και να παρουσιάσουν τον τρόπο με τον οποίο τους βοήθησαν τα σημειωτικά στοιχεία, δηλαδή, η ενδυμασία, τα ονόματα, οι τρόποι συμπεριφοράς, το φαγητό. Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να μελετηθούν ως στοιχεία που προβάλλουν μια κοινωνική απόσταση μεταξύ των ηρώων. Οι ερωτήσεις που μπορεί να θέσει σε αυτό το σημείο ο εκπαιδευτικός ώστε να τους προβληματίσει είναι οι εξής:

- Πώς είναι ντυμένοι όσοι χρησιμοποιούν λόγιες λέξεις και εκφράσεις και υιοθετούν αυστηρό ύφος;
- Πώς είναι ντυμένοι οι χαρακτήρες που μιλούν με διάλεκτο; Διαφέρει το ντύσιμο από τους υπόλοιπους;

- Ποια πιστεύετε ότι είναι η κοινωνική θέση, η μόρφωση και η ηλικία όσων μιλούν με καθημερινό λεξιλόγιο, ιδιωματικές εκφράσεις ή/και διάλεκτο;
- Ποιο επάγγελμα έχει επιλεγεί για τους χαρακτήρες που μιλούν με λόγια στοιχεία και επίσημο ύφος;
- Διαφέρουν οι χαρακτήρες με τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες στον τρόπο συμπεριφοράς τους;

Με τις παραπάνω δραστηριότητες οι εκπαιδευόμενοι θα συγκεντρώσουν τα στοιχεία που κατασκευάζουν την εικόνα του κοινωνικά κατώτερου χαρακτήρα ώστε να βρουν πώς αποτυπώνεται η κοινωνική γλωσσική ποικιλία στον τηλεοπτικό λόγο.

3. Κριτική πλαισίωση

Σε αυτό το στάδιο διδασκαλίας ο εκπαιδευτικός προτείνεται να επιτρέψει στους μαθητές να κινηθούν με τις δικές τους αξιολογήσεις και ο ρόλος του να είναι μόνο καθοδηγητικός. Έτσι, θα συντονίσει τις ομάδες ώστε με τη συζήτηση να έρθουν στην επιφάνεια οι γλωσσικές ιδεολογίες και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τις κοινωνικές τάξεις. Μια δραστηριότητα σχεδιάζεται να είναι ο προσδιορισμός από τους μαθητές του μορφωτικού επιπέδου, της ηλικίας, του επαγγέλματος, του τόπου καταγωγής και του τρόπου ομιλίας ενός ατόμου που ανήκει στην μεσαία κοινωνική τάξη και ενός ατόμου που ανήκει στην ανώτερη κοινωνική τάξη. Παράλληλα, μπορεί να ζητηθεί να γίνει σύγκριση με τον τρόπο που αναπαράγονται τα άτομα αυτά από τις τηλεοπτικές σειρές που έχουν δοθεί προς επεξεργασία.

Έτσι, οι ιδεολογίες που μπορούν να αναδυθούν είναι οι εξής: η χρήση διαφορετικών κοινωνιολέκτων ανάλογα με την κοινωνική τάξη έχει ως στόχο την χιουμοριστική αναπαράσταση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων και άρα την στοχοποίηση τους, οι κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες των νέων και οι διαλεκτικές ποικιλίες θεωρούνται αποκλίνουσες, ταυτόχρονα η χρήση λόγων στοιχείων και το αυστηρό ύφος συνδέεται με ανθρώπους υψηλού κύρους και ανώτερης τάξης. Εδώ τίθενται οι εξής προβληματισμοί:

- Πώς αναπαρίσταται ο τρόπος συμπεριφοράς του ομιλητή της διαλέκτου ή της κοινωνιολέκτου της κατώτερης κοινωνικής τάξης;
- Ο τρόπος ομιλίας των χαρακτήρων των ανώτερων κοινωνικών τάξεων αναμένεται να ταιριάζει με την ηλικία, το επάγγελμα, τη μόρφωση και την καταγωγή τους;

- Ποιες απόψεις για τις κοινωνιολέκτους των κοινωνικών τάξεων παρουσιάζονται σε κάθε απόσπασμα;
- Πώς πιστεύετε ότι νιώθει ο τηλεθεατής που χρησιμοποιεί τον ίδιο τρόπο ομιλίας με τους χαρακτήρες των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων;

4. Μετασηματισμένη πρακτική

Μετά την ολοκλήρωση της ανάδειξης των βασικών ιδεολογιών που κατασκευάζονται και προωθούνται στα κείμενα μαζικής κουλτούρας οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν τα στερεότυπα σχετικά με τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες. Έτσι, σε αυτό το στάδιο ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να μετασηματίσουν το κείμενο που επεξεργάστηκαν. Καλούνται να επεξεργαστούν το θέμα από διαφορετική σκοπιά, ώστε να συνειδητοποιήσουν την έννοια της κοινωνικής γλωσσικής ποικιλίας και των επιπέδων ύφους.

Μια πρώτη δραστηριότητα σχεδιάζεται να είναι η παραγωγή γραπτού λόγου από τους μαθητές και με τη μέθοδο της δραματοποίησης να αντιστρέψουν τους ρόλους του διευθυντή της εφορίας και της νονάς. Σκοπός είναι να διαπιστωθεί από τους μαθητές το ομιλιακό ύφος του χαρακτήρα που βρίσκεται σε κατώτερη κοινωνική θέση, ανεξαρτήτως φύλου, και δεύτερον, κατά πόσο αναπαρίσταται η κοινωνική πραγματικότητα. Έτσι, ο κ. Παπαναστάσης θα πρέπει να δραματοποιηθεί ως μέτριου μορφωτικού επιπέδου, υπάλληλος σε κατάστημα ρούχων, διαλεκτόφωνος, με χρήση της νεανικής ιδιολέκτου, ενώ η Μένη ως ανώτερου μορφωτικού επιπέδου, διευθύντρια εφορίας, μη διαλεκτόφωνη και με χρήση της πρότυπης ποικιλίας.

Στη δεύτερη δραστηριότητα σχεδιάζεται οι μαθητές να τοποθετήσουν τους βασικούς χαρακτήρες του αποσπάσματος από τη σειρά «Μην αρχίζεις την Μουρμούρα», τον κ. Παπαναστάση και την Μένη, να αναπτύξουν διάλογο με σκοπό την εναλλαγή απόψεων και με θέμα τη νυχτερινή ζωή στον τόπο κατοικίας τους. Σκοπός είναι το νέο κείμενο να είναι απαλλαγμένο από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και τις υφέρπουσες γλωσσικές ιδεολογίες του πρωτότυπου.

5. Παρατηρήσεις- Συζήτηση

Τα κείμενα μαζικής κουλτούρας μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό εργαλείο στην καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού, όπως επιχειρείται από το σύγχρονο σχολείο

σύμφωνα με τα νέα αναλυτικά προγράμματα σπουδών. Η μαζική κουλτούρα συνδράμει στην ενεργότερη συμμετοχή των μαθητών μέσα στην τάξη και στην καλλιέργεια κριτικής σκέψης. Οι μαθητές, διδασκόμενοι για την γλώσσα μέσα από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας μπορούν και ερμηνεύουν κριτικά τις γλωσσικές ιδεολογίες και την κοινωνική πραγματικότητα που αυτές κατασκευάζουν.

Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε η κριτική ανάλυση λόγου επεισοδίων πέντε τηλεοπτικών κωμικών σειρών, καθώς και ο σχεδιασμός διδακτικής αξιοποίησης τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με σκοπό την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και την καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού στους μαθητές σχετικά με τις κυρίαρχες ιδεολογίες και την κοινωνιογλωσσική πραγματικότητα που κατασκευάζονται στα κείμενα μαζικής κουλτούρας.

Το προς εξέταση υλικό αφορούσε τις γλωσσικές ποικιλίες και την πρότυπη γλώσσα. Συγκεκριμένα, εξετάστηκαν οι γλωσσικές επιλογές για την πρότυπη ποικιλία και οι γλωσσικές επιλογές για τη μη πρότυπη γλώσσα. Έτσι, έγινε φανερό πως ο τρόπος που χρησιμοποιούνται οι γλωσσικές ποικιλίες αναπαράγει και κατασκευάζει συγκεκριμένες ιδεολογίες για τις κοινωνικές τάξεις.

Στην γλωσσολογική ανάλυση διαπιστώνουμε πως η πρότυπη ποικιλία είναι απαλλαγμένη από γεωγραφικά διαλεκτικά στοιχεία, από ιδιοματισμούς, από στοιχεία της γλώσσας που μετατρέπουν το ύφος σε προφορικό, απλό και οικείο, όπως είναι το λαϊκό λεξιλόγιο, τα επιφωνήματα και οι λέξεις με παραγωγικά επιθήματα που δηλώνουν μεγέθυνση ή υποκορισμό. Επιπλέον, λείπουν λέξεις με μεσαιωνική καταγωγή και, απεναντίας, η πρότυπη κοινή εμπλουτίζεται με λόγια γλωσσικά στοιχεία. Συνεπώς εδώ εντοπίζουμε την υψηλού κύρους ποικιλία. Αντιθέτως, η μη πρότυπη ποικιλία περιλαμβάνει κυρίως λαϊκές λέξεις και εκφράσεις, ιδιοματισμούς, προσφωνήσεις όπως «καλέ» / «βρε», επιφωνήματα, υποκοριστικά και μεγεθυντικά, μορφολογική ποικιλία «-ε» στις καταλήξεις των ρημάτων σε ενεστώτα και παρατατικό. Ετυμολογικά οι λέξεις προέρχονται κυρίως από τη μεσαιωνική κοινή. Τέλος, εντοπίζονται λέξεις με λάθη στις παραγωγικές καταλήξεις. Έτσι, εντοπίζουμε εδώ την χαμηλού κύρους ποικιλία.

Τα κείμενα μαζικής κουλτούρας των πέντε κωμικών ελληνικών τηλεοπτικών σειρών στη κοινωνιογλωσσική ανάλυσή τους έδειξαν ότι η πρότυπη γλώσσα, εμπλουτισμένη με αγγλικές και γαλλικές λέξεις χρησιμοποιείται από ομιλητές που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, είναι οικονομικά ισχυροί, έχουν αυστηρή και μετρημένη συμπεριφορά, γνωρίζουν τους «κανόνες καλής συμπεριφοράς», είναι μορφωμένοι, ζουν πλουσιοπάροχα, ασκούν

επαγγέλματα «υψηλού κύρους». Σε αντίθεση με τα παραπάνω, οι ομιλητές της μη πρότυπης ποικιλίας, αναπαρίστανται ως άτομα με χαμηλότερο «κύρος», χαμηλότερη κοινωνική τάξη, χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο. Η κοινωνική ταυτότητα που οικοδομείται για αυτούς είναι εκείνη των ατόμων που ασκούν επαγγέλματα «χαμηλού κύρους» και δεν γνωρίζουν σε μεγάλο βαθμό τους «κανόνες καλής συμπεριφοράς».

Στην ενίσχυση των παραπάνω ιδεολογιών πέρα από τη χρήση της γλώσσας συνδράμουν και τα σημειωτικά στοιχεία όπως τα ονόματα των ηρώων, οι ενδυματολογικές τους επιλογές, οι συνήθειες τους στο φαγητό. Οι χαρακτήρες των τηλεοπτικών σειρών που κάνουν χρήση της μη πρότυπης ποικιλίας και ανήκουν σε χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα έχουν συνηθισμένα ονόματα που επικράτησαν κυρίως από την εκκλησιαστική παράδοση και τον λαϊκό πολιτισμό όπως «Στέλιος», «Μαίρη», «Γιάννης», «Πελαγία». Επιπλέον, στους περισσότερους από αυτούς αποδίδεται το όνομα με υποκορισμό ή σύντομο, για παράδειγμα «Βαγγέλης» αντί «Ευάγγελος», «Παναής» αντί «Παναγιώτης», «Χαρούλα» αντί «Χαρά» και «Μένη» αντί «Μελομένη». Αντιθέτως, οι χαρακτήρες των υψηλών κοινωνικών στρωμάτων έχουν μη διαδεδομένα ονόματα, προερχόμενα κυρίως από την αρχαία ελληνική παράδοση ή ξενόφερτα. Για παράδειγμα, συναντούμε τα ονόματα «Αριστείδης», «Μενέλαος», «Αρίστος», «Περίανδρος», «Αλεξάνδρα», «Σύλια».

Η ανάλυση των επιλεγμένων σκηνών των επεισοδίων από τις πέντε τηλεοπτικές σειρές αποδεικνύει την αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας. Οι χαρακτήρες οι προερχόμενοι από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα αναπαρίστανται ως χρήστες της μη πρότυπης γλωσσικής ποικιλίας και αντιμετωπίζουν δυσκολία στην επικοινωνία με ομιλητές της πρότυπης κοινής. Σε όλα τα επεισόδια υπάρχουν σημεία στα οποία οι «λαϊκοί» χαρακτήρες παρουσιάζουν άγνοια για τη σημασία λόγιων, ειδικής ορολογίας ή αγγλικών λέξεων και αυτός ο μηχανισμός πρόκλησης χιούμορ τους στοχοποιεί. Κρίνονται αρνητικά, έτσι, οι διάφορες γλωσσικές ποικιλίες, καθώς αποκλίνουν από την πρότυπη κοινή και προκαλούν γέλιο.

Τέλος, παρατηρείται ότι οι χρήστες της μη πρότυπης γλωσσικής ποικιλίας αναπαρίστανται ως εύθυμα άτομα, χαμογελαστά και καλοπροαίρετα, ανοιχτόκαρδα και φιλόξενα. Προκαλούν, έτσι, τη συμπάθεια των τηλεθεατών αν και κάνουν χρήση της χαμηλού κύρους κοινωνιολέκτου. Σε αντίθεση με τα παραπάνω, οι χαρακτήρες οι προερχόμενοι από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, που αναπαρίστανται ως χρήστες της υψηλού κύρους

κοινωνιολέκτου, παρουσιάζονται ως αυστηροί, κλειστοί, ιδιότροποι άνθρωποι. Με αυτόν τον τρόπο γίνονται πιο εύκολα αντιπαθητικοί προς το τηλεοπτικό κοινό.

Η αξιοποίηση των κειμένων μαζικής κουλτούρας στην εκπαίδευση θα μπορούσε να έχει θετικά αποτελέσματα στην καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού των μαθητών μέσω του γλωσσικού μαθήματος. Θα μπορούσε να φέρει ένα εναλλακτικό περιβάλλον μάθησης στο οποίο οι μαθητές θα βρίσκουν κίνητρο συμμετοχής στο γλωσσικό μάθημα καθώς θα περιλαμβάνει στοιχεία από την καθημερινότητα τους στο εξωσχολικό περιβάλλον. Επιδιώκεται οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με τις ποικιλίες τις γλώσσας, να αντιληφθούν πως αυτές λειτουργούν εφόσον αντιληφθούν τους σκοπούς για τους οποίους χρησιμοποιούνται στα κείμενα μαζικής κουλτούρας. Συνεπώς, σχεδιάζεται να καταφέρουν να αντιληφθούν τις κυρίαρχες ιδεολογίες στην κατασκευή κοινωνικών ταυτοτήτων από τον ελληνικό τηλεοπτικό μυθοπλαστικό λόγο.

Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. & Φλιάτουρας, Α. (2019). Το λόγιο επίπεδο της σύγχρονης Νέας Ελληνικής: Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις. Στο Α. Φλιάτουρας & Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (επιμ.), *Από τον οίκο στο σπίτι και τανάπαλιν. Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη νέα ελληνική : Θεωρία, ιστορία, εφαρμογή*. Αθήνα : Πατάκης.
- Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2011). *Εισαγωγή σε ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Νήσος.
- Αρχάκης, Α., & Τσάκωνα, Β. (2011). *Ταυτότητες, αφηγήσεις και γλωσσική εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αρχάκης, Α., Φτερνιάτη, Α. & Τσάμη, Β. (2015). Η γλωσσική ποικιλότητα σε κείμενα μαζικής κουλτούρας: Προτάσεις διδακτικής αξιοποίησής της. Στο Μ. Τζακώστα (επιμ.) *Η διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Christie, F. & Martin, J. R. (2007). *Language, Knowledge and Pedagogy: functional linguistic and sociological perspectives*. London: Continuum

Coupland, N. (2007). *Style: Language Variation and Identity*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.

Γούτσος, Δ., & Φραγκάκη, Γ. (2015). Γλωσσική ποικιλότητα και σώματα κειμένων. Στο: *Εισαγωγή στη γλωσσολογία σωμάτων κειμένων*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 29/10/2023 από: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/1937>

Δελβερούδη, Ρ. (2001β). Γλωσσική ποικιλία. Στο Χριστίδης, Α.-Φ. *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε στις 29/10/2023 από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a9/index.html

Fromkin, V., Rodman R., & Hyams, N. (2011) *An Introduction to Language*. Boston, MA: Cengage Learning. Ανακτήθηκε στις 29/05/2024 από: <https://ces.wu.ac.th/news/03/n25967.pdf>

Holmes, J. (2018). *Εισαγωγή στην κοινωνιογλωσσολογία*. Αθήνα: Πατάκης.

Holton, D., Mackridge, P. & Filippakh-Warburton, E. (1999). *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*. Μτφρ. Σπυρόπουλος, Β. Αθήνα: Πατάκης

Hudson, R. A. (1980). *Sociolinguistics*. Cambridge University Press. Ανακτήθηκε στις 20/12/2023 από https://books.google.gr/books?id=B2kST7BcVtwC&pg=PA2&hl=el&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false

Jenks, C. (2004). *Culture* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203446317>

Κακριδή, Μ., Κατή, Δ., & Νικηφορίδου, Β. (1999). Γλωσσική ποικιλία και σχολική εκπαίδευση (σελ. 103-105). Πύλη για την ελληνική γλώσσα. Ανακτήθηκε στις 31/03/2024 από: <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PHIL524/Kakridi.pdf>

Κακριδής-Ferrari, M., & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου. 1996. Η γλωσσική ποικιλία και η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Στο: *Η νέα ελληνική ως ξένη γλώσσα*. Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν

Kalantzis, M. & Cope, B. (2001). «Πολυγραμματισμοί». Στο Α. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Ανακτήθηκε στις 18/01/2024 από

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e2/index.html

Καρβέλας, Γ. (2002). *Πληθυντικός ευγενείας-Πώς η αρχαιοελληνική δημοκρατικότητα αποθήθηκε από την ξενική δουλοπρέπεια*. University Studio Press.

Κασκαμανίδης, Γ. & Ντίνας, Κ. (2004). Γλωσσική «ανακύκλωση»; Η παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων. Η περίπτωση της Ποντιακής. *Γλώσσα*, 58, (σσ.7-25).

Μαρωνίτη, Κ., Στάμου, Α. Γ., Γρίβα, Ε. & Ντίνας, Κ. (2016). Αναπαραστάσεις της γλωσσικής ποικιλότητας στον τηλεοπτικό λόγο: Εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού σε παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας. Στο Α. Γ. Στάμου, Π. Πολίτης & Α. Αρχάκης (Επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στο λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα* (σσ. 57-94). Καβάλα: Σαΐτα.

Ματσαγούρας, Η. (2007). *Σχολικός Εγγραμματισμός. Λειτουργικός – Κριτικός – Επιστημονικός*. Αθήνα: Γρηγόρης

Moody, A. (2013). Language ideology in the discourse of popular culture. Στο C. Chapelle (επιμ.), *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Blackwell. NEW LONDON GROUP. (1996). *A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures*. Harvard

- Educational Review, 66.60-92. Ανακτήθηκε στις 27/12/2023 από <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/9781405198431.wbeal0626>
- Μπασλής, Γ. (2015). Γλωσσικός σνομπισμός και νεοκαθαρευουσιανισμός. *Νέα Παιδεία-Γλώσσα (164)*. Ανακτήθηκε στις 06/01/2024 από <https://neapaideia-glossa.gr/articles/267/>
- Ντίνας, Κ. & Γώτη, Ε. (2016). *Ο Κριτικός Γραμματισμός στη Σχολική Πράξη: Αρχίζοντας από το Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Silverstein, M. (1979). Language structure and linguistic ideology. In Paul R. Cline, William Hanks & Carol Hofbauer (eds.), *The elements: A parasession on linguistic units and levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society, p. 193-247
- Σπαντιδάκης, Γ. (2010). Κοινωνιο-γνωσιακά πολυμεσικά περιβάλλοντα μάθησης παραγωγής γραπτού λόγου. Αθήνα: Gutenberg – Ψυχολογία/31.
- Στάμου, Α.Γ. (2012) Αναπαραστάσεις της κοινωνιογλωσσικής πραγματικότητας στα κείμενα μαζικής κουλτούρας: Αναλυτικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. *Γλωσσολογία/ Glossologia, 20*, 19-38. Ανακτήθηκε στις 22/01/2024 από <http://glossologia.phil.uoa.gr/?q=node/82>
- Στάμου, Α.Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφιανού, Β. Τσάκωνα (επιμ.), *Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*. Αθήνα: Νήσος, 149-187.
- Στάμου, Α. & Ντίνας, Κ. (2011). Γλώσσα και τοπικότητες: Η αναπαράσταση γεωγραφικών ποικιλιών στην ελληνική τηλεόραση. Στο Πασχαλίδης, Γρ., Χοντολίδου, Ε. & Βαμβακίδου, Ι. (επιμ.) *Σύνορα, Περιφέρειες, Διασπορές*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, (σσ. 289-305)

Στάμου, Α., Πολίτης Π., & Αρχάκης Α. (2016). Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Χαρτογραφώντας το πεδίο. Στο Α. Στάμου, Π. Πολίτης, & Α. Αρχάκης (Επιμ.), *Γλωσσική Ποικιλότητα και Κριτικοί Γραμματισμοί στον Λόγο της Μαζικής Κουλτούρας: Εκπαιδευτικές Προτάσεις για το Γλωσσικό Μάθημα*. (σσ 13-56). Καβάλα: Εκδόσεις Σαΐτα.

Τσάκωνα, Β. (2013). *Η κοινωνιογλωσσολογία του χιούμορ: Θεωρία, λειτουργίες και διδασκαλία*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Τσάμη, Β., Φτερνιάτη, Α., & Αρχάκης, Α. (2016). Μαζική κουλτούρα, γλωσσική ποικιλότητα και χιούμορ: Διδακτικές προτάσεις για την ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού μαθητών / τριών Ε' και ΣΤ' Δημοτικού. Στο Α. Στάμου, Π. Πολίτης, & Α. Αρχάκης (Επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στο λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα*. (σσ. 95- 124). Καβάλα: Σαΐτα.

Φλιάτουρας, Α. (2018). *Το λόγιο επίπεδο της νέας ελληνικής ως γλωσσική χρήση και διδακτικός στόχος: κατάρα ή ευχή*; Φιλολόγος 171-172. Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε στις 29/12/2023 από: https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/CLASSIC106/periodiko_filologos_ypov_oli_teliko2.pdf

Φτερνιάτη, Α., Αρχάκης, Α., & Τσάμη, Β. (2016). *Τηλεοπτικές διαφημίσεις και γλωσσική ποικιλότητα: Προτάσεις κριτικής γλωσσικής διδασκαλίας*. Προσχολική και Σχολική Εκπαίδευση., 4(1), 85-100

Χατζηλουκά–Μαυρή, Ει. (2010). «Από την επικοινωνιακή-κειμενοκεντρική προσέγγιση στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού (ή η διδασκαλία του γραπτού λόγου στο δημοτικό σχολείο σήμερα): Η περίπτωση της Κύπρου. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 16, σσ. 114-130. Ανακτήθηκε στις 10/01/2024 από: <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos16/114-130.pdf>

Χατζησαββίδης, Σ. 2010. Γλωσσοδιδασκτικά συνεχή και ασυνεχή της τελευταίας τριακονταετίας: από τον από τον επικοινωνιοκεντρισμό στον κοινωνιοκεντρισμό. Στο Κ. Ντίνας, Α. Χατζηπαναγιωτίδη, Α. Βακάλη, Γ. Κωτόπουλος, & Α. Στάμου, (επιμ.). *Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας (ως πρώτης/ μητρικής, δεύτερης/ ξένης)*. Ανακτήθηκε στις 10/01/2024 από: <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika/files/olomelia/xatzisavidis.pdf>

Υ.Α 58760/Δ2/2021. Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας των Α', Β' και Γ' τάξεων Γυμνασίου. (ΦΕΚ 5768/Β/10-12-2021) Ανακτήθηκε στις 12/01/2024 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/deutero bathmia-ekpaideuse/upourgike-apophase-58760-d2-2021.html>

Παράρτημα

Πίνακας 1

(A) Φωνολογία	<ul style="list-style-type: none"> • Λόγια συμφωνικά συμπλέγματα συνήθως ως ποικιλία, όπως /kt/, /pt/, /fθ/, /sθ/, /xθ/, /kv/, /nθ/: <i>πτοχοκομείο, κτήμα, εδέχθη, έφθασε</i> • Τονισμός: (i) τονικές ιδιότητες κλιτικών επιθημάτων: <i>στρογγυλός vs στρόγγυλος, -ικός (βουλγαρικός) vs -ικος (βουλγάρικος)</i>; (ii) καταβίβασμός του τόνου στη γενική (κυρίως σε λεξικές φράσεις ή συμφράσεις) και στα ουσιαστικοποιημένα επίθετα: <i>ποιόν ενεργείας, ζώνη ασφαλείας, του ποδηλάτου, τιμή αληθείας, δικαία</i> • Ληκτικό -v: <i>κατ' ουσίαν</i> • Ασυνίζητη προφορά και χασμωδία: <i>ζημία, φόρος κληρονομίας</i> • Φωνολογικά φαινόμενα στη σύνθεση: (i) δάσυνση των ληκτικών ψιλών συμφώνων προ δασείας στα πρώτα συνθετικά: <i>πρωθυπουργός, πενθήμερη</i>; (ii) έκταση στη σύνθεση: <i>διώροφος, τοπωνύμιο, ποδήλατο</i>
(B) Μορφολογία	<p>(I) Κλίση</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διατήρηση στοιχείων του κλιτικού συστήματος της ΑΕ: <i>Ελλάς, τάξεως, πλατέος, ιερά, βαρεία, θαλάσσης, κύριε καθηγητά, αιτούντος, ταλαντούται, εκλήθη, ήσσαν</i> • Διατήρηση πτώσεων και εγκλίσεων παλαιότερων φάσεων της ελληνικής σε στερεότυπες εκφράσεις και απολιθωματικές λέξεις: <i>δόξα τω θεώ, τοις πάσι, ο μη γένοιτο</i> • Διατήρηση γένους (κυρίως του θηλυκού): <i>η νήσος, η βάσανος</i> • Επίθετα (κυρίως τριγενή και δικατάληκτα): <i>ανήκεστος/-ον, διατενής/-ές, νοήμων/-ον</i> • Κλίση λόγιων ρημάτων σε ενεστώτα και παρατατικό στην ενεργητική και στη μεσοπαθητική φωνή: <i>πληροί, αποκαθίσταται</i> • Ρηματικοί τύποι του παθητικού αορίστου: <i>εισήχθη, ελήφθη, υπεγράφη</i> • Εσωτερική αύξηση των προθηματοποιημένων ρημάτων στον παρατατικό και στον αόριστο: <i>προσέθετε, εξήντησε</i> • Μετοχές που χρησιμοποιούνται είτε ως μετοχές είτε ως επίθετα είτε ως ουσιαστικοποιημένα επίθετα: (i) ενεργητικού και παθητικού ενεστώτα/παρακειμένου: <i>ανιών, διασταυρούμενος, γειτνιάζων, ενεργούν (πρόσωπο), λανθάνων, δασυνόμενος, κυβερνώμενος, πάσχων, τονούμενος – τετελεσμένος, προδιαγεγραμμένος</i>; (ii) ενεργητικού αορίστου σε -ας, -ασα, -αν και -ών, -ούσα, -όν: <i>λήξαν, ομιλούσα, ποιόν</i>; (iii) παθητικού αορίστου σε -είς, -είσα, -έν: <i>γεννηθείς, προκληθείσα, απολεσθέν</i>

	<p>(2) Αλλομορφία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Θεματική <p>Στην κλίση: <i>παλαι-ός, βαθέ-ων, εν-αλλάσσ-ω, ήσσ-ων</i> Στην παραγωγή: <i>ακάνθ-ινος, οστ-ικός</i> Στη σύνθεση: <i>καλλι-τέχνης, γεω-γραφία</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Προσφυματική <p>Κλιτική: <i>πόλε-ως, ιερ-ά, βαθέ-ος, νοήμ-ων, εγράφ-ετο, πληρ-οί</i> Παραγωγική: <i>λύ-σις, μαιευ-τήρ, καλ-ώς, αμαχητ-ί</i></p> <p>(3) Μορφολογικές διαδικασίες</p> <ul style="list-style-type: none"> • Προσφυματοποίηση <p>Επιστημονικά επιθήματα: <i>αμυλ-άση, κυστ-ίτιδα</i> Αρχαίες προθέσεις ως προθήματα: <i>ανα-κάμπτω, περι-πίπτω, εκ-φωνώ</i> Επιθήματα συγκριτικού/υπερθετικού βαθμού: <i>υπέρ-τερος, φίλ-τατος</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Σύνθεση <p>Πρώτα ή δεύτερα συνθετικά: <i>γεω-γραφία, Παντ-άνασσα</i> Συμφύματα: <i>ημίθεος, κοινωνικοποιώ</i> Δομές, λ.χ. [Κλιτή Λέξη + Θέμα]: <i>νυκτιλαμπής</i> Παραγωγή με μεταφωνία: <i>τέμνω → κατάτμηση, συνέχω → συνοχή, απαλείφω → απαλοιφή</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Αναδιπλασιασμός: <i>διατεταγμένος, πεπερασμένος</i>
(Γ) Σύνταξη	<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση λόγιων προθέσεων που συντάσσονται με γενική: <i>προ καιρού, διά μέσου, εντός/εκτός κλίματος</i> • Ρήματα που συντάσσονται με γενική: <i>έπομαι, στερούμαι</i> • Εμπρόθετοι προσδιορισμοί και ονοματοποίησή τους: <i>αφ' ής στιγμής, εκ νέου, προ Χριστού, ο/η καθ' ού/ής</i> • Μακροπερίοδος λόγος και ευρεία χρήση υπόταξης (δευτερευουσών προτάσεων) • Χρήση υπερβατού σχήματος: <i>η από κοινού προσπάθεια</i> • Απαρέμφατο με λειτουργία ουσιαστικού στο ουδέτερο γένος: <i>το είναι, το επιχειρείν</i>
(Δ) Σημασιολογία	<ul style="list-style-type: none"> • Ψευδόφιλες μονάδες <p>εκκλησία ΑΕ 'συνέλευση πολιτών' > ΝΕ 'κοινωνία των χριστιανών' > ΝΕ 'χριστιανικός ναός' βρώμα: ΑΕ 'τροφή' > ΝΕ 'δυσάρεστη μυρωδιά' φοβούμαι: ΑΕ 'σέβομαι' > ΝΕ 'φοβάμαι'</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σημασιολογική επιβίωση: κάποιες λέξεις αλλάζουν σημασία λόγω πολιτιστικής αλλαγής και εξέλιξης αλλά μπορεί να διατηρούν την παλαιά σημασία σε ειδικές αναφορές (κυρίως στην ορολογία) ή καθ' υπερδιόρθωση: ΝΕ πέτρα 'λίθος' στο πετρόκτιστος αλλά ΑΕ πέτρα 'βράχος' στο πετρογραφία
(Ε) Λεξιλόγιο	<ul style="list-style-type: none"> • Λεξική ποικιλία σε απλές ή δομημένες (παράγωγες, σύνθετες) λέξεις: <i>έαρ, ουδείς, οπίσθιος, κλειθροποιείο, ιχθυοπώλης</i> • Αποφυγή δανείων (άμεσων): <i>τέρμα αντί γκολ, τηλεμοιότυπο αντί φαξ, θύρα αντί πόρτα, κλίμακα αντί σκάλα</i> • Λεξική άρνηση: <i>μη αλλοτριώσιμος, μη αναλύσιμος</i>

Απομαγνητοφωνήσεις

Α) Τα καλύτερα μας χρόνια

Σεζόν 1, επεισόδιο 25

<https://www.ertflix.gr/vod/vod.130777-ta-kalytera-mas-chronia-ep25-montegoi-kai-kapouyletoi>

30:28-34:38 Ο Στέλιος και η Μαίρη επισκέπτονται για πρώτη φορά την οικογένεια της Μάρθας στο σπίτι της

- 1) **Στέλιος:** Πατρίδα;
- 2) **Μαίρη:** Γεια σας, Στέλιος και Μαίρη Αντωνόπουλου
- 3) **Υπηρέτης Χαράλαμπος:** Παρακαλώ, κυρία. Ο κύριος και η κυρία Μανιά σας περιμένουν. Παρακαλώ, ακολουθήστε με.
- 4) **Μαίρη:** Από δω Στέλιο μου, που πας καλέ;
- 5) **Υπηρέτης Χαράλαμπος:** Το ζεύγος Αντωνόπουλου, κυρία.

- 6) **Σύλια:** Καλώς ήρθατε. Ειδοποίησε τον κύριο να κατέβει! Ελάτε, περάστε. Εσύ πρέπει να είσαι ο Στέλιος
- 7) **Στέλιος:** Ναι. Η γυναίκα μου η Μαίρη.
- 8) **Σύλια:** Χάρηκα πολύ! Μιλάμε στον ενικό, έτσι;
- 9) **Στέλιος:** Φυσικά, φυσικά!
- 10) **Σύλια:** Ελάτε, καθίστε.
- 11) **Σύλια:** Θα πάρουμε ένα τσάι μιας και τα λέμε εκ του σύνεγγυς;
- 12) **Στέλιος:** Εκ του τι;
- 13) **Σύλια:** Έχουμε χαρά που σας γνωρίζουμε οικογενειακώς, λέω.
- 14) **Μαίρη & Στέλιος:** Κι εμείς!
- 15) **Σύλια:** Ωραία. Μαίρη είσαι πολύ όμορφη. Σαν ηθοποιός, μανκεν.
- 16) **Στέλιος:** Που να 'ξερε!
- 17) **Μαίρη:** Ευχαριστώ, αλλά όχι. Η μόνη μου σχέση με τη μόδα είναι ότι μ'αρέσει πολύ να ράβω.
- 18) **Σύλια:** Ωραίο χόμπι για τον ελεύθερο χρόνο.
- 19) **Μαίρη:** Ναι, μετά το πλύσιμο, το σιδέρωμα, το σκούπισμα, ό,τι χρόνος περισσέψει ράβω παντελόνια.
- 20) **Σύλια:** Για τους φτωχούς;
- 21) **Μαίρη:** Όχι, για μια βιοτεχνία.
- 22) **Σύλια:** Ααα! Γάλα, λεμόνι;
- 23) **Μαίρη:** Εε... λεμόνι
- 24) **Μαίρη:** [της πέφτει κάτω το λεμόνι] πω πω, στο χαλί! Χίλια συγνώμη!
- 25) **Σύλια:** Δεν είναι τίποτα!
- 26) **Μαίρη:** Να πάρω άλλο, με το χεράκι για να είμαστε σίγουροι.
- 27) **Σύλια:** Στέλιο μήπως θέλεις κι εσύ ένα τσάι;
- 28) **Στέλιος:** Μπα, εγώ λέω να μην τα κάνω ακόμα μαντάρα.
- 29) **Σύλια:** Μήπως προτιμάς ένα ουίσκι;
- 30) **Μαίρη:** Όχι δα, τι ουίσκι;
- 31) **Στέλιος:** Ένα ουισκάκι θα το έπινα σήμερα.
- 32) **Μανιάς:** Νερό, σόδα, πάγο;
- 33) **Στέλιος:** Σκέτο, σκέτο.
- 34) **Μανιάς:** Χαράλαμπε δύο σκέτα. Βλέπω πως έχουμε και κάτι κοινό.
- 35) **Στέλιος:** Ευχαριστούμε πολύ! Στην υγεία μας!
- 36) **Μανιάς:** Γειά μας! Λοιπόν Αντωνόπουλε, καλύτερα να μπούμε στο ψητό. Δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι είναι μια ευχάριστη συγκυρία, διότι, ειλικρινά, δεν είναι.
- 37) **Μαίρη:** Ναι αλλά ξέρετε, η νεολαία...
- 38) **Μανιάς:** Όπως εξήγησα και στον σύζυγο σου όλα αυτά είναι εξαιτίας της ανευθυνότητας του υιού σας. Και συγχωρέστε με που σας το λέω αλλά η Μάρθα, με όλα της τα ελαττώματα κι ανεξάρτητα από αυτή την ακατανόητη εμπλοκή της με τα πολιτικά, είναι βασικά ένα άπειρο κορίτσι. Πολύ αθώο.
- 39) **Στέλιος:** Αθώο; Με συγχωρείς κύριε Γενικό αλλά η κόρη σας ξεμύαλισε τον Αντώνη μας, έτσι;
- 40) **Μανιάς:** Τι υπονοείς Αντωνόπουλε;
- 41) **Σύλια:** Αριστείδη μην δίνεις σημασία!
- 42) **Στέλιος:** Δεν υπονοώ τίποτα, τα λέω τσεκουράτα. Κι αν είναι κάποιος θύμα σε αυτή την ιστορία είναι ο Αντώνης μας που είναι και από χαρακτήρα αθώος.
- 43) **Μαίρη:** Όμως και το κορίτσι σας είναι πολύ καλό κορίτσι. Είναι ευγενική, χαριτωμένη, έξυπνη.
- 44) **Μανιάς:** Και που την ξέρετε;
- 45) **Μαίρη:** Μα πως; Έχει έρθει στο σπίτι μας.

- 46) **Μανιάς:** Α, έτσι; Όλα πίσω από την πλάτη μου.
- 47) **Στέλιος:** Κύριε Γενικό ο γιος μας δεν έχει καμία σχέση ούτε με πολιτικά ούτε με τίποτα. Από τότε που γνώρισε τη Μάρθα άρχισε να....
- 48) **Μανιάς:** Εγώ ένα ξέρω Αντωνόπουλε και βάλ' το καλά στο κεφάλι σου. Δεν πρόκειται να αφήσω τον γιο σου να εκμεταλλευτεί την κατάσταση όπως εκμεταλλεύτηκε το παιδί μου.
- 49) **Στέλιος:** Τι εννοείς; Ότι ο γιος μου είναι αλήτης; προικοθήρας; Σε παρακαλώ, πρόσεχε τα λόγια σου, θα γίνουμε από δύο χωριά χωριάτες!
- 50) **Σύλια:** Λοιπόν, το θέμα είναι ότι θα μοιραστούμε ένα κοινό εγγόνι.
- 51) **Μαίρη:** Ναι! Κι αυτό από μόνο του, όπως και να το δει κανείς, είναι μεγάλη χαρά.
- 52) **Μανιάς:** Και μεγάλη ντροπή!
- 53) **Στέλιος:** Συγνώμη, η κόρη σας τι λέει για όλα αυτά; Έχετε μιλήσει;
- 54) **Μανιάς:** Προσπαθήσαμε να ανοίξουμε κουβέντα εγώ και η μάνα της αλλά δεν μας έχει πει τίποτα ακόμα.
- 55) **Σύλια:** Οι νέοι σήμερα παραείναι ανεξάρτητοι. Και να φανταστείτε έχουμε χούντα.
- 56) **Μανιάς:** Σύλια!
- 57) **Σύλια:** Εννοούσα «Επανάσταση».
- 58) **Μανιάς:** Όσο για την ανεξαρτησία, μην την μπερδεύουμε με την αναρχία!
- 59) **Σύλια:** Αγάπη μου για όνομα του Θεού, τι εξάπτεσαι; Ας προχωρήσουμε την κουβέντα μας ήρεμα.
- 60) **Μανιάς:** Μάλιστα. Κοντολογίς, εδώ που φτάσαμε ο ασφαλέστερος δρόμος είναι ένας γρήγορος γάμος.
- 61) **Σύλια:** Αλλά πολύ διακριτικός, ε; ίσως στο μικρό παρεκκλήσι στην Πεντέλη, με έναν έμπιστο ιερέα μόνο οι δύο οικογένειες.
- 62) **Στέλιος:** Όσο για ιερέα έχουμε τον καλύτερο. Παπά Θεodώρας. Αλλά ρε παιδιά γάμο κάνουμε, όχι μνημόσυνο.
- 63) **Μαίρη:** Δεν θα το γιορτάσουμε;
- 64) **Στέλιος:** Αν δεν χορέψω σβαρνιστό και σουρτό στο γάμο του παιδιού μου, που θα το κάνω;
- 65) **Μανιάς:** Τι γιορτάζουμε; την επιπολαιότητα, την βλακεία, το λάθος τους;
- 66) **Σύλια:** Ας κανονίσουμε το μυστήριο και βλέπουμε για γιορτές και πανηγύρια.
- 67) **Μανιάς:** Για εμάς είναι ζωτικής σημασίας η διακριτικότητα με τους κοντινούς συγγενείς.
- 68) **Στέλιος:** Τι να κάνουμε τώρα...
- 69) **Μαίρη:** Εδώ θα τα χαλάσουμε; Εξάλλου θα κατέβει και το κόστος. Ω, είναι πάρα πολλά τα έξοδα. Βέβαια ο μικρός ξεκινάει άμεσα στη δουλειά.
- 70) **Μανιάς:** Ποια δουλειά;
- 71) **Στέλιος:** Ο γιος μας θέλει να αναλάβει πλήρως τις ευθύνες του, γι' αυτό θα πιάσει δουλειά στην οικοδομή.
- 72) **Μανιάς:** Στην οικοδομή; Ο μελλοντικός γαμπρός μου, ο σύζυγος της μοναχοκόρης μου χειρωνάκτης;
- 73) **Στέλιος:** Κι εμείς υπουργό θα τον προτιμούσαμε, συμπέθερε, αλλά στην οικοδομή βρήκαμε, εκεί θα δουλέψει. Δεν πειράζει, να αντρέψει κιόλας, έτσι;

B) Μην αρχίζεις την μουρμούρα

Σεζόν 9, επεισόδιο 66

<https://www.alphatv.gr/show/min-arxizeis-ti-moyrmoyra/?vtype=player&vid=53421&showId=833&year=2022>

20:45- 24:00 Ο διευθυντής της εφορίας του Ηλία είναι προσκεκλημένος στο σπίτι του τελευταίου για τραπέζι και γνωρίζει για πρώτη φορά τη Μένη, την κουμπάρα του ζευγαριού

- 1) **Ηλίας:** Ω! Καλώς τονα, Καλώς τονα.
- 2) **Παπαναστάσης:** Καλησπέρα!
- 3) **Ηλίας:** Καλησπέρα!
- 4) **Παπαναστάσης:** Δε νομίζω να άργησα!
- 5) **Ηλίας:** Μα τι λέτε, πάντα στην ώρα σας! Πάντα στην ώρα σας εσείς! Ειλικρινά πως το κάνετε αυτό, είναι...αα...γνωρίζετε την γυναίκα μου;
- 6) **Παπαναστάσης:** Αλίμονο, ποιος δεν γνωρίζει την κυρία Χαραμή!
- 7) **Καίτη:** Γνωστή και στη showbiz ως Καίτη Κίτσο!
- 8) **Παπαναστάσης:** Βέβαια η showbiz με ενδιαφέρει μόνο σε θέματα φοροδιαφυγής.
- 9) **Ηλίας:** Η γυναίκα μου εκτός από επιχειρηματίας είναι και δεινή μαγεύτρια! Θα φάτε...θα.... Γιατί καθόμαστε εδώ;
- 10) **Καίτη:** Έλα ντε!
- 11) **Ηλίας:** Περάστε! Εσείς Περάστε από εδώ, από εδώ, σε αυτόν τον εδώ τον καναπέ, είναι.....τον έχουμε χρόνια.
- 12) **Παπαναστάσης:** Ναι, τα παλιά έπιπλα κρατάνε.
- 13) **Ηλίας:** Κρατάνε, κρατάνε.
- 14) **Παπαναστάσης:** Βέβαια! Έχετε κι ένα παιδάκι νομίζω.
- 15) **Ηλίας:** Ναι, έχουμε κι ένα παιδάκι, το Μελινάκι μας!
- 16) **Παπαναστάσης:** Είναι εδώ; Θα ήθελα να την γνωρίσω.
- 17) **Καίτη:** Μωρέ, δυστυχώς, πήγε μία βόλτα με τη νονά της.
- 18) **Παπαναστάσης:** Α, κρίμα, κρίμα! Αγαπάω πάρα πολύ τα παιδιά.
- 19) **Ηλίας:** Κι εμείς τα αγαπάμε. Θα την δούμε κάποια άλλη στιγμή.
- 20) **Καίτη:** Λίγο κρασάκι να βάλω πριν το φαγητό;
- 21) **Παπαναστάσης:** Αλκοόλ; Ποτέ! Πίνω μόνο νερό βρύσης.
- 22) **Ηλίας:** Και πολύ καλά κάνετε! Πάω να φέρω το νεράκι σας.
- 23) **Παπαναστάσης:** Πάντως κύριε Χαραμή θέλω να ξέρετε πως εκτιμώ ιδιαίτερος το γεγονός πως η μικρή σας περνάει καιρό με την πνευματική της μητέρα.
- 24) **Ηλίας:** Εε ναι, γιατί πρόκειται για έναν πολύ, έτσι, πνευματικό άνθρωπο.
- 25) **Παπαναστάσης:** Α ναι;
- 26) **Ηλίας:** Ναι, ναι! Και θέλουμε να μεταλαμπαδεύσει αυτή την πνευματικότητα και στο παιδί μας.
- 27) **Μένη:** Λίγο νερό καλέ, γιατί νταλάκισα!
- 28) **Καίτη:** Καλέ που είναι το παιδί;
- 29) **Μένη:** Ααα! Το πάρκαρα στη μάνα μου. Με ξεπάτωσε τόση ώρα! Καλέ έχει κι άλλο Κλούρεϊ ο Πύργος;
- 30) **Ηλίας:** Μένη, αυτός είναι ο κύριος Παπαναστάσης, είναι ο διευθυντής στην εφορία μου. Κι αυτή εδώ είναι η Μένη, η νονά του παιδιού μας.
- 31) **Παπαναστάσης:** Η πνευματική μητέρα, λοιπόν! Χαίρομαι!
- 32) **Μένη:** Ναι, γιατί για κανονική, δεν είναι η ώρα μου ακόμη! Συγνώμη κιάλας που ήρθα έτσι απρόσκλητη. Νόμιζα το τραπέζι ήταν το βράδυ!
- 33) **Ηλίας:** Ο κύριος Παπαναστάσης κοιμάται νωρίς το βράδυ, γι' αυτό κάνουμε το τραπέζι τώρα το μεσημέρι.
- 34) **Μένη:** Αααα, όταν λέμε νωρίς; Με τις κότες;
- 35) **Παπαναστάσης:** Δεν ξέρω τι ώρα πέφτουν για ύπνο οι κότες, κυρία μου, αλλά εγώ πέφτω πάντα πριν από τις 22:00.
- 36) **Μένη:** Ααα καλέ τότε ξεκινάει η ζωή!

- 37) **Παπαναστάσης:** Ακριβώς, ναι, βέβαια! Στις 22:00 το βράδυ τίθενται σε λειτουργία οι μηχανισμοί κυτταρικής επανόρθωσης.
- 38) **Μένη:** Ααα τι μου λέτε; Κι άμα θέλει καρείς να πάει σε ένα «Βάλε-βάλε», ας πούμε, πότε θα πάει;
- 39) **Παπαναστάσης:** Που να πάει, που να πάει;
- 40) **Ηλία:** Μιλήστε μας για την κυτταρική επανόρθωση!
- 41) **Παπαναστάσης:** Α, ναι! Έλεγα...ο...ανθρώπινος οργανισμός ανανεώνεται μεταξύ 22:00 και 23:30 το βράδυ. Γι' αυτό και οι επιστήμονες συστήνουν η βραδινή κατάκλιση να είναι μεταξύ 21:30 και 22:00.
- 42) **Μένη:** Καλέ δε σφάξανε! Άμα θέλω να ανανεωθώ πάω στην Ελίζαμπεθ!
- 43) **Παπαναστάσης:** «Ελίζαμπεθ»; Κάποια έγκριτη βιολόγος να υποθέσω;
- 44) **Μένη:** Καλέ τι βιολόγος και ενδοκρινολόγος, αισθητικός είναι η γυναίκα.
- 45) **Ηλία:** Κύριε Παπαναστάση συγγνώμη γι' αυτή την ατυχή παρέμβαση!
- 46) **Μένη:** Όχι κι άτυχη, κυρ Ηλία μου, όχι κι άτυχη! Καμία μας δεν ατύχησε στα χέρια της Ελίζαμπεθ. Όλες βγαίνουμε μπουμπούκια.
- 47) **Παπαναστάσης:** Τι μου λέτε;
- 48) **Μένη:** Ναι, σας το λέω! Κι άμα θέλετε να ξέρετε, έχουνε πάει και πολλοί άντρες απ' την εφορία σας, αμέ, και τους έχει κάνει το μαγουλάκι φράπα!

32:00-34:00

- 49) **Παπαναστάσης:** Αλήθεια, δεσποινίς Μένη, το «Μένη» από πού βγαίνει;
- 50) **Μένη:** Από το «Μελοπομένη», που δεν θέλω ούτε να το θυμάμαι!
- 51) **Παπαναστάσης:** Θα έπαιρνα όρκο ότι βγαίνει από το «τρισχαριτωμένη».
- 52) **Μένη:** Καλέ δεν θα το πιστέψετε! Έτσι ήταν να με βαφτίσουνε γιατί ήμουνα πολύ χαριτωμένη από μικρή, αλλά τελικά ο παπάς ήταν πολύ συντηρητικός και δεν μας άφησε.
- 53) **Παπαναστάσης:** Δεσποινίς Μένη, βλέπω είστε αρραβωνιασμένη;
- 54) **Μένη:** Αααα, όχι... Αφηρημένη!
- 55) **Παπαναστάσης:** Που σημαίνει;
- 56) **Μένη:** Εεε, θα σας πω... κάποια στιγμή έτσι που αφαιρέθηκα, ήρθε ένας, αφ, που με θέλει τρελά, και μου φόρεσε το μονόπετρο! Ναι, ναι, ναι! Και ξέρετε, εγώ, για να μη τον πληγώσω, το κράτησα. Αλλά προσωρινώς!
- 57) **Παπαναστάσης:** Βλέπω είστε άνθρωπος με ενσυναίσθηση.
- 58) **Μένη:** Ναι, ναι, είμαι κι απ' αυτό! Αλλά, κυρίως, είμαι ψυχοπονιάρα!
- 59) **Παπαναστάσης:** Ωστε, λοιπόν, είστε και ψυχοπονιάρα!
- 60) **Μένη:** Κατ' εξοχήν! Η καλοσύνη μου αυτή με έχει πληγώσει ανεπιστρεπτί. Το θέλω; Δεν το θέλω! Έτσι είναι η φύση μου, δεν μπορώ να την αλλάξω.
- 61) **Παπαναστάσης:** Όχι, μη, μη! Μην τολμήστε και αλλάξετε κάτι! Είστε υπέροχη, Μένη!
- 62) **Μένη:** Α, ααχ! Ε, το κατά δύναμιν!

Γ) Το σόι σου

Σεζόν 2, επεισόδιο 1

<https://www.alphatv.gr/show/to-soi-soy/?vtype=player&vid=23211&showId=500&year=2015>

06:90 – 09:04 Οι γονείς του Σάββα γνωρίζουν για πρώτη φορά την οικογένεια της μέλλουσας νύφης τους, καλεσμένοι στο πατρικό της, σε τραπέζι

- 1) **Αλεξάνδρα:** Περίεργες φάτσες έχει αυτή η γειτονιά, είμαστε εντός ορίων πρωτευούσης;
- 2) **Σάββας:** Δυτικά προάστια είμαστε βρε μαμά. Η τελευταία λέξη της μόδας!
- 3) **Αλεξάνδρα:** Έχει χρόνια που την έχει πει την λέξη η μόδα.
- 4) **Μενέλαος:** Μα τι λες Αλεξάνδρα μου, απορώ πως εσύ δεν το ξέρεις! Όλοι οι εναλλακτικοί καλλιτέχνες στη Νέα Υόρκη, δυτικά έχουν μετακομίσει.
- 5) **Αλεξάνδρα:** Ναιαιαι;
- 6) **Μενέλαος:** Στο Λας Βέγκαζ, στο Λος Άντζελες, στο σαν Φρανσίσκο.
- 7) **Σάββας:** Και η Λυδία Αιγάλεω.

[χτυπάει κουδούνι και ανοίγει η πόρτα]

- 8) **Χαρούλα:** Καλησπέρα, καλώς τους, καλώς τους, περάστε!
- 9) **Αλεξάνδρα:** Αλεξάνδρα Τριανταφύλλου, εικαστικός, χάρηκα.
- 10) **Χαρούλα:** Χαρούλα Χαμπέα, οικιακά.
- 11) **Αλεξάνδρα:** Οικιακά(;)
- 12) **Μενέλαος:** Το πιο δύσκολο επάγγελμα.
- 13) **Αλεξάνδρα:** Ένα δωράκι για εσάς, χειροποίητο.
- 14) **Χαρούλα:** Αχού, και μ' αρέσουν τα γλυκά του κουταλιού! Τι είναι, κεράσι;
- 15) **Αλεξάνδρα:** Παντζάρι, παρακαλώ!
- 16) **Χαρούλα:** Α μπα, τι πρωτότυπο! Μούρλια θα' ναι αυτό, μούρλια.
- 17) **Μενέλαος:** Καλησπέρα κι από εμένα
- 18) **Χαρούλα:** Εσείς θα είστε ο χειρουργός ε;
- 19) **Αλεξάνδρα:** Χειρουργός!
- 20) **Χαρούλα:** Εεε μια φορά νυστέρι βάζουνε. Χάρηκα πολύ που σας γνώρισα. Κι εσύ αγόρι μου είσαι ο Σάββας. Καλέ, τι ωραίο παλικάρι είναι αυτό;
- 21) **Σάββας:** Τι κάνετε; Χαίρω πολύ!
- 22) **Χαρούλα:** Κι εγώ παιδί μου!
- 23) **Σάββας:** Λυδία αυτό για σένα.
- 24) **Λυδία:** Ευχαριστώ είναι τέλεια!
- 25) **Σάββας:** Εε να σας συστήσω! Μαμά, μπαμπά, από εδώ η Λυδία.
- 26) **Μενέλαος:** Εσύ είσαι λοιπόν που του πήρες τα μυαλά. Έκανε πρώτης τάξεως επιλογή ο γιος μου. Χαίρομαι πολύ που σε γνωρίζω κορίτσι μου.
- 27) **Αλεξάνδρα:** Ε ας χαρώ κι εγώ! Τι κάνεις χρυσό μου; Καλά πάντα, καλά πάντα!
- 28) **Χαρούλα:** Εεε περάστε, καθίστε! Τι να σας βγάλω;
- 29) **Αλεξάνδρα:** Τους υπόλοιπους της οικογένειας. Μας τους κρατάτε για έκπληξη;
- 30) **Χαρούλα:** Η αλήθεια είσαι ότι είχαμε κάτι θέματα κιάλια σήμερα αλλά μέχρι να πιείτε ένα λικεράκι θα τα ξεπεράσουμε. Έλα Λυδία, κάτσε με τους ανθρώπους, πάω εγώ να ετοιμάσω. Ό,τι θέλετε μου το ζητάτε, μην ντραπείτε, σαν στο σπίτι σας.
- 31) **Αλεξάνδρα:** Όχι και τόσο!

12:48-13:49

- 32) **Βαγγέλης:** Συμπεθέρια μου, που' στε μωρέ! Μωρέ συμπεθέρια ακούω και συμπεθέρια δεν βλέπω.
- 33) **Αλεξάνδρα:** Κι εμείς που είδαμε τι καταλάβαμε?
- 34) **Βαγγέλης:** Συμπεθέρα μου!

- 35) **Αλεξάνδρα:** Θα σας παρακαλούσα Αλεξάνδρα!
- 36) **Βαγγέλης:** Τι γίνεται ρε παιδιά; Στον πληθυντικό θα μιλάμε? Ντροπής πράμα!
- 37) **Αλεξάνδρα:** Τι είπτε;
- 38) **Βαγγέλης:** Χαρούλα μου βγάλ' το καπέλο από το κορίτσι! Σαν γλειφιτζούρι μοιάζει. Τέτοιο φοράει η πώς την λένε, Ευρυδίκη, Φρειδερίκη, η Βασίλισσα της Αγγλίας!
- 39) **Αλεξάνδρα:** Ελισάβετ! Σας παρακαλώ! Μια κυρία δεν το βγάζει ποτέ το καπέλο!
- 40) **Βαγγέλης:** Συμπεθέρα, που 'σαι ρε ντόκτορα, μεγάλε;!
- 41) **Χαρούλα:** Βαγγελάκη μου, κάτσε λίγο, τους πήραμε από τα μούτρα τους ανθρώπους, όπα λίγο.
- 42) **Βαγγέλης:** Άσε ρε Χαρούλα να το χαρώ! Πρώτη φορά θα κάνουμε συμπεθεριά! Τι έγινε ο γαμπρούλης μου; Που τον έχετε κρυμμένο; Ακόμα δεν τον είδα.
- 43) **Λυδία:** Α! Έρχεται! Πήγε να ξεπεράσει το αυτοκίνητο.
- 44) **Χαρούλα:** Εμείς με την Λυδία πάμε λίγο μέσα, μας συγχωρείτε! Βαγγέλη κάτσε λίγο με τους συμπεθέρους να πείτε καμία κουβέντα.
- 45) **Βαγγέλης:** Κουβεντολόι θα αρχίσουμε Χαρούλα; Το θέμα είναι να περάσουμε καλά! Τι λες; Θα παίζουμε κάνα ταβλάκι;
- 46) **Αλεξάνδρα:** Να τη κι η ελαφρά ψυχαγωγία.
- 47) **Μενέλαος:** Ευχαρίστως συμπέθερε, γιατί όχι; Μόνο να πάω ένα λεπτό στο μπάνιο.
- 48) **Βαγγέλης:** Με την ησυχία σου συμπεθερούλη μου!

29:46- 31:00

- 49) **Αλεξάνδρα:** Μα ο γάμος των παιδιών θα είναι μιας άλλης αισθητικής.
- 50) **Βαγγέλης:** Έχει δίκιο η συμπεθέρα. Ο γάμος των παιδιών πρέπει να είναι παραδοσιακός. Εμείς στην εκκλησία στη Μάνη βγάζουμε δίπλες, όχι κανταΐφια.
- 51) **Αλεξάνδρα:** Ο γάμος θα είναι πρωτοποριακός.
- 52) **Βαγγέλης:** Και οι δίπλες?
- 53) **Αλεξάνδρα:** Χάρισμά σας! Φαντάζεστε να βγούνε δίπλες στο ξωκκλήσι;
- 54) **Βαγγέλης:** ποιο ξωκκλήσι;
- 55) **Αλεξάνδρα:** Δεν ξέρω ακόμα, τώρα αρχίζω να το ψάχνω.
- 56) **Χαρούλα:** Ο γάμος, συμπεθέρα, γίνεται στην ενορία της νύφης.
- 57) **Αλεξάνδρα:** Που; Εδώ;
- 58) **Μενέλαος:** Γιατί, Αλεξάνδρα μου; Ωραία περιοχή είναι. Θα κάνουν και μετρό.
- 59) **Βαγγέλης:** Η κόρη μας θα παντρευτεί στη γειτονιά της. Θα την ντύσουν οι φίλες της, Θα την τραγουδήσουν οι γειτόνισσες, Θα την πάνε νύφη.....
- 60) **Αλεξάνδρα:** Οι εγγεγραμμένοι των εκλογικών καταλόγων!
- 61) **Βαγγέλης:** Α μπράβο!
- 62) **Αλεξάνδρα:** Τους φαντάζεστε όλους αυτούς στο resort?
- 63) **Βαγγέλης:** Τι λέει ρε παιδιά, δεν κατάλαβα! Ποιο είναι το ριζό; Στο εξωτερικό θα γίνει ο γάμος; Αα συμπεθέρα! Εγώ δεν μπαίνω στο αεροπλάνο, φοβάμαι. Έτσι μου πάει, να να να.
- 64) **Χαρούλα:** Όταν λέτε resort, συμπεθέρα;
- 65) **Αλεξάνδρα:** Εκεί που θα γίνει η δεξίωση.
- 66) **Χαρούλα:** Το τραπέζι εννοεί!
- 67) **Βαγγέλης:** Α! Μα το τραπέζι είναι ήδη κλεισμένο στου ξαδέλφου μου του Γιωργάρα στα Βλάχικα.
- 68) **Αλεξάνδρα:** Στα ποια;
- 69) **Βαγγέλης:** Στα Βλάχικα, καλέ, στη Βάρη! Θα μας έχουνε και του πουλιού το γάλα! Τι παϊδάκια, τι κοκορέτσια, τι σπληνάντερα, τι φριγαδέλια!

- 70) **Αλεξάνδρα:** Χριστέ μου, ανακατεύομαι!
 71) **Μενέλαος:** Εσύ θα παραγγείλεις κάτι άλλο Αλεξάνδρα μου!
 72) **Βαγγέλης:** Θα καεί το πελεκούδι, συμπεθέρα μου!
 73) **Αλεξάνδρα:** Όχι μόνο του, ρίζτε και μένα μέσα.
 74) **Χαρούλα:** Δεν κατάλαβα, συμπεθέρα, δεν σας αρέσουνε τα Βλάχικα;
 75) **Μενέλαος:** Είναι που δεν έχει πάει! Άμα τα δει, θα τα λατρέψει.

Δ) Το καφέ της Χαράς

Σεζόν 4, επεισόδιο 6

https://www.youtube.com/watch?v=Jw_Tho_ZN1c&list=PLVk9C_tDnF3N5ojQnW4499j8tu-0wclY9&index=6&ab_channel=FamousGreekSeriesAllEpisodes

04:25-06:25 Ο πρώην Δήμαρχος Περίανδρος Πώποτας συναντιέται με έναν εργάτη του, ο οποίος τον ενημερώνει για τις εξελίξεις στο καφέ της Χαράς

(Α)

- 1) **Παναής:** Δήμαρχε, Δήμαρχε, Δήμαρχε!
- 2) **Περίανδρος:** Αυτό το «δήμαρχε» πια θα με ακολουθεί πάντα! Αν εννοείς «δήμαρχε της καρδιάς μας», Παναή, το δέχομαι. Αν ήρθες για να ζητήσεις ρουσφέτι, σου υπενθυμίζω ότι δεν είμαι πια Δήμαρχος εν ενεργεία.
- 3) **Παναής:** Γιατί και όταν ήσουν στα πράγματα μας έκανες ποτέ κανένα ρουσφέτι;
- 4) **Περίανδρος:** Ποτέ! Και είμαι υπερήφανος για αυτό! Τάξις και ηθική, Παναή! Και ελπίζω η αδελφή μου να πράξει ακριβώς τα ίδια!
- 5) **Παναής:** Αυτή είναι πιο μανιτζέβελη.
- 6) **Περίανδρος:** Μανιτζέβελη; τι είναι αυτός ο γλωσσικός βαρβαρισμός;
- 7) **Παναής:** Δεν είπα για καμία Βαρβάρα! Για τη Σταυρούλα λέω!
- 8) **Περίανδρος:** Τι θέλεις άνθρωπε με το μηδέν ιq; Αν έχεις τίποτα δοσοληψίες με την Τασία, δεν είναι μέσα πάντως.
- 9) **Παναής:** Όχι, όχι! Εσένα θέλω αφεντικό.
- 10) **Περίανδρος:** Εμένα; Ακούω λοιπόν! Σε προειδοποιώ, αν δεν με ενδιαφέρουν αυτά που θα μου πεις, θα σε κόψω στις τρεις πρώτες λέξεις!
- 11) **Παναής:** Μάλιστα, τρεις λέξεις.
- 12) **Περίανδρος:** Τρεις!
- 13) **Παναής:** Φτιάχνω το καφέ.
- 14) **Περίανδρος:** Ελπίζω να εννοείς «φτιάχνω καφέ στο μπρίκι»!
- 15) **Παναής:** Όχι! Φτιάχνω το «καφέ της Χαράς» που θα το ανοίξει η Βάλια. Μην τα βάζεις μαζί μου αφεντικό! Αυτό ήρθα να σου πω!
- 16) **Περίανδρος:** Δηλαδή;
- 17) **Παναής:** Εγώ είμαι μαστοράντζα. Η μικρή πληρώνει, έχω ανάγκες, δεν μπορώ να μην δουλέψω. Εκτός κι αν.....
- 18) **Περίανδρος:** Εκτός κι αν τι Παναή; Εκτός αν σε πληρώσω εγώ περισσότερο;
- 19) **Παναής:** Χεχ, βουλωμένο γράμμα διαβάζεις αφεντικό.

- 20) **Περίανδρος:** Δεν διαβάζω βουλωμένο γράμμα Παναή, απλώς έχω ξαναδεί το έργο!
- 21) **Παναή:** Τότε να προτείνω κάτι ωραίο;
- 22) **Περίανδρος:** Εσύ κάτι ωραίο; Για πρότεινε!
- 23) **Παναή:** Να, η μικρή έχει λίγα φράγκα για επισκευές και τα τοιαύτα, βάλε κι εσύ κάτι παραπάνω να το κάνουμε μπερεκέτι το μαγαζί.
- 24) **Περίανδρος:** Μπερεκέτι;
- 25) **Παναή:** Οικογενειακή σου περιουσία είναι το ακίνητο! Θα πάρει αξία άμα το προσέξουμε στο φινίρισμα!

42:50-45:30 Ο Περίανδρος δέχεται επίσκεψη στο σπίτι του από τον Αστυνόμο του χωριού για να ενημερωθεί για τις εξελίξεις στο σπίτι της Βάλιας

(B)

- 26) **Αστυνόμος:** Καλημέρα σας κύριε Πώποτα! Τα σέβη μου!
- 27) **Περίανδρος:** Αστυνόμε, αν ο γιος μου έχει εμπλακεί σε κάποια παρανομία, παρακαλώ πολύ όπως τον συλλάβετε και τον χώσετε μέσα. Δεν θα επέμβω για να τον σώσω.
- 28) **Αστυνόμος:** Να! Γι' αυτό ήρθα σε σας! Γιατί είστε αδέκαστος! Εκτός του ότι είστε ο προεστός της περιοχής και ξέρετε τα πάντα. Εκτός του ότι είστε μορφωμένος, εκτός του ότι είστε πανέξυπνος!
- 29) **Περίανδρος:** Ώπα, ώπα, ώπα, όργανο! Σας είπε κανείς ό,τι αρέσκομαι στο να έρχεται κάποιος στο σπίτι μου και να με γλείφει πατοκόρφως;
- 30) **Αστυνόμος:** Μα δεν σας γλείφω, σας θαυμάζω! Και προτού πάω στο διοικητή της αστυνομίας στην Τρίπολη, σκέφτηκα να συμβουλευτώ εσάς.
- 31) **Περίανδρος:** Περί τίνος πρόκειται;
- 32) **Αστυνόμος:** Λαθρεμπόριο!
- 33) **Περίανδρος:** Πού; Εδώ στο χωριό; Ποιος; Ξένοι;
- 34) **Αστυνόμος:** Αυτό δεν το ξέρω. Η πρωτευουσιανοπούλα είπε ότι είδε μια σκιά, αλλά δεν μπορεί να γνωρίζει αν αυτή η σκιά ανήκει σε ντόπιο ή σε ξένο.
- 35) **Περίανδρος:** Η πρωτευουσιανοπούλα;
- 36) **Αστυνόμος:** Μάλιστα! Η δεσποινίς Βασιλική Χάσκα. Στο σπίτι της βρέθηκε το σώμα του εγκλήματος.
- 37) **Περίανδρος:** Ποιο σώμα;
- 38) **Αστυνόμος:** Κούτες με λαθραία τσιγάρα. Εγώ περιπολώντας είδα τυχαία την πόρτα του σπιτιού της ανοιχτή. Μπήκα μέσα και την είδα έκπληκτη να κοιτάζει ένα βουνό από κούτες!
- 39) **Περίανδρος:** Το «έκπληκτη» πως το καταλάβατε, όργανο;
- 40) **Αστυνόμος:** Τι εννοείτε;
- 41) **Περίανδρος:** Λέω, ήτο αληθώς έκπληκτη ή μήπως υποκρίθηκε την έκπληκτη;
- 42) **Τασία:** Περίανδρε, τι είναι αυτά που λες;
- 43) **Περίανδρος:** Σταμάτα Τασία, που βρήκες ευκαιρία και χώθηκες πάλι! Άλλωστε δεν λέω εγώ, ο Αστυνόμος που είναι σαΐνι λέει ότι η Βάλια είναι η βασική ύποπτος.
- 44) **Αστυνόμος:** Εγώ;
- 45) **Περίανδρος:** Εσύ! Εσύ δεν είσαι σαΐνι;

- 46) **Αστυνόμος:** Για να το λέτε εσείς, θα είμαι! Αλλά είπα εγώ ότι υποψιάζομαι τη δεσποινίδα Χάσκα;
- 47) **Περίανδρος:** Δεν το είπες δια λόγου, δια στόματος, αλλά μίλησε το πανέξυπνο βλέμμα σου επιθεωρητά μου!
- 48) **Αστυνόμος:** Μα δεν είμαι επιθεωρητής!
- 49) **Περίανδρος:** Θα γίνεις! θα φροντίσουμε όλοι εμείς που έχουμε τα μέσα να σε σπρώξουμε στη θέση που σου αρμόζει! Άλλωστε κατευθείαν θα πάρεις την προαγωγή όταν φανεί ποιος είναι αυτός που εξιχνίασε το κύκλωμα λαθρεμπορίας.
- 50) **Αστυνόμος:** Μακάρι, μακάρι να το εξιχνιάσω!
- 51) **Περίανδρος:** φυσικά θα το εξιχνιάσεις, αφού αμέσως κατάλαβες ότι εγκέφαλος αυτής της σατανικής σπείρας είναι αυτή η μικρή Χάσκα!
- 52) **Αστυνόμος:** Φυσικά και το κατάλαβα! Λίγο η κλειδαριά με μπερδεύει που είναι αλλαγμένη.
- 53) **Περίανδρος:** Ναι, αλλά ήδη έχεις καταλάβει ότι την άλλαξε κάποιος συνεργός της. Κάποιος συνεργός της, που πιθανώς τα χάλασαν στη μοιρασιά!
- 54) **Αστυνόμος:** Ναι, ναι, ναι, ακριβώς αυτό ήθελα να σας πω τώρα!
- 55) **Περίανδρος:** Ε, τι λέμε τόση ώρα; Τι καθόμαστε και συζητάμε, αφού τα έχεις καταλάβει όλα επιθεωρητά μου.
- 56) **Αστυνόμος:** Ε, δεν είμαι ακόμα επιθεωρητής!
- 57) **Περίανδρος:** Πάγαινε αμέσως να τη συλλάβεις!
- 58) **Αστυνόμος:** Παγαίνω, παγαίνω! Θα συλλάβω την εγκέφαλο και μετά θα εξαρθρώσω ολόκληρη τη σπείρα! Φεύγω!

Ε) Ποιος Παπαδόπουλος;

Επεισόδιο 2

https://www.youtube.com/watch?v=_6MjSr53JRQ&t=2303s&ab_channel=%CE%A0%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%82

09:00- 10:00 Η πρώτη γνωριμία των δύο οικογενειών. Τραπέζι στο σπίτι των πλούσιων Παπαδόπουλων

(Α)

- 1) **Γιάννης:** Χόρτασα και μόνο που τα βλέπω! Περιμένουμε πολλούς ακόμα; έχετε μεγάλο σόι; Ευτυχώς που δεν ήρθε και ο παππούς! Η χοληστερίνη του θα χτύπαγε ταβάνι! Είναι μερακλής βλέπετε.
- 2) **Αλέξανδρος:** Υπάρχει παππούς;
- 3) **Γιάννης:** Βέβαια και υπάρχει παππούς. Και τι παππούς! Δεν διστάζει να τα βάλει μόνος του με μια συμμορία ματατζήδων!
- 4) **Περιστέρα:** Τα φαγητά φαίνονται εξαιρετικά αλλά δεν χρειαζόταν να μπει σε τόσο κόπο! Πόσες μέρες μαγειρεύεις;
- 5) **Μελίνα:** Δεν τα έκανα εγώ! Ο σεφ!

- 6) **Γιάννης:** Αγάπη μου, σου φαίνεται η κυρία να καθαρίζει κρεμμύδια; να καθαρίζει γενικώς; αφού έχει υπηρέτρια!
- 7) **Βιβή:** Housekeeper!
- 8) **Γιάννης:** Γιάννης! Χάρηκα δεσποινίς χάουζκιπερ!
- 9) **Περιστέρα:** Λέω και εγώ πώς τα φέρνει βόλτα με τόση τζαμαρία(;). Εδώ ξεκινάς να κάνεις τζάμια τον Απρίλιο και τελειώνεις τον Αύγουστο!
- 10) **Γιάννης:** Αυτά που βλέπω είναι αστακοί;
- 11) **Αρίστος:** Ναι, βεβαίως, αστακοί και μάλιστα φρεσκότατοι!
- 12) **Γιάννης:** και μάλιστα είναι και τεράστιο! Σχεδόν τρομάζω και μόνο που τους βλέπω!
- 13) **Μελίνα:** Αν σας τρομάζουν να τους απομακρύνουμε!
- 14) **Περιστέρα:** Καλέ, άστα εδώ! Απλώς δεν χρειαζόταν τόσα πολλά! Μ' αυτά ταΐζεις έναν λόχο! Λες και είμαστε τίποτα λιμασμένοι!
- 15) **Αρίστος:** Βιβή! Σε παρακαλώ παιδί μου, σέρβιρε τους καλεσμένους.
- 16) **Γιάννης:** Για να δούμε λοιπόν ο αστακός! Μμμ! Όχι, δεν μπορώ να πω! Από γεύση, «κούκλα»! Έλα πιτσούνα μου, δοκίμασε!
- 17) **Περιστέρα:** Μμμμ! Μοσχοβολάει θαλασσίλα!
- 18) **Μελίνα:** «Θαλασσίλα»; Θέλω να πω δεν έχω ξανακούσει αυτή την έκφραση!
- 19) **Περιστέρα:** Ιώδιο! Για καλό το' πα!

Επεισόδιο 10

https://www.youtube.com/watch?v=BJbpNhGbAWI&ab_channel=%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%82%CF%80%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%B4%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82%3B

8:20-10:00 Στο δωμάτιο τους Μελίνα και Αρίστος συζητούν για τη νέα καθημερινότητα τους και τους προβληματισμούς τους

(B)

- 1) **Μελίνα:** Θέλεις να μου πεις τι σε απασχολεί;
- 2) **Αρίστος:** Τα πάντα!
- 3) **Μελίνα:** Λίγο πιο συγκεκριμένα;
- 4) **Αρίστος:** Όλο αυτό το μπάχαλο που ζούμε κάθε μέρα.
- 5) **Μελίνα:** Θα πρέπει κάποια στιγμή να το αποδεχτείς. Εγώ, για παράδειγμα, προτιμώ να το βλέπω σαν ένα challenge, που μας άλλαξε τη ρουτίνα, μας έδωσε νέο νόημα στη ζωή μας.
- 6) **Αρίστος:** Τη ρουτίνα; Μάλιστα! Έτσι σου φαινόταν η ζωή μας μέχρι τώρα; ρουτίνα;
- 7) **Μελίνα:** Με την καλή έννοια το λέω! Είναι μια εμπειρία που μας διδάσκει πολλά! Plus, γνωρίσαμε ανθρώπους που σε άλλες συνθήκες δεν θα τους είχαμε γνωρίσει ποτέ!
- 8) **Αρίστος:** Και πολύ καλά κάναμε! Γιατί να τους γνωρίσουμε;
- 9) **Μελίνα:** Γιατί υπάρχουν και αυτοί οι άνθρωποι εκεί έξω! Και δεν λέω, έχω γνωρίσει αρκετούς αναξιοπαθόντες μέσα από τις φιλανθρωπίες, αλλά δεν γνώρισα πραγματικά ποτέ κανέναν! Με κανέναν δεν είχα τέτοιο connection!
- 10) **Αρίστος:** Δεν το πιστεύω! Αντιμετωπίζεις όλο αυτό που ζούμε ως πείραμα;

- 11) **Μελίνα:** Όχι! πείραμα όχι, αλλά είναι μια εμπειρία που μπορεί να μας διδάξει πολλά!
Για παράδειγμα κατάλαβα ότι όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως κοινωνικής θέσεως έχουμε πολλά κοινά!
- 12) **Αρίστος:** Εμείς το μόνο κοινό που έχουμε με αυτούς τους ανθρώπους είναι τα παιδιά μας.
- 13) **Μελίνα:** Αχ, είσαι πάρα πολύ αρνητικός και δεν θέλεις να ακούσεις αυτά που σου λέω. Αλλά εγώ σου λέω ότι είναι μόνο τα παιδιά. Αυτό φτάνει και περισσεύει.
Μελίνα: Πάω να ξαπλώσω! Α προπό, πρέπει να οργανώσουμε λίγο την διαπαιδαγώγηση των παιδιών.
- 14) **Αρίστος:** Τι εννοείς;
- 15) **Μελίνα:** Είναι πολύ χύμα, θέλουν μάζεμα.
- 16) **Αρίστος:** «χύμα»; «μάζεμα»; Δεν πάμε καλά! Όχι, όχι! Καθόλου καλά! Καθόλου! Καθόλου!

10:09- 11:32 Οι γονείς των παιδιών και ο παππούς βρίσκονται στο πρωινό τραπέζι και συζητούν για τους προβληματισμούς τους

- 17) **Γιάννης:** Καλημέρα σε όλη την παρέα!
- 18) **Αρίστος:** Καλημέρα!
- 19) **Γιάννης:** Τρελά κέφια βλέπω, ε;
- 20) **Περιστερά:** Παλουκώσου κι ασ' την πάρλα!
- 21) **Περιστερά** (προς παππού): Σιγά χριστιανέ μου, θα βουλώσεις καμιά αρτηρία!
- 22) **Παππούς:** Δικές μου είναι οι αρτηρίες, δικό μου το πρόβλημα! Δουλειά σου!
- 23) **Βιβή:** Α, δηλαδή άμα ξεραθείς καμιά ώρα να κοιτάξουμε τη δουλειά μας και να σε αφήσουμε να τα κακαρώσεις!
- 24) **Μελίνα:** Βιβή;
- 25) **Βιβή:** Ε τι «Βιβή», κυρία, τι «Βιβή»! Η Περιστερά έχει δίκιο! Ο κύριος Θανάσης μας το παίζει τζόβενο.
- 26) **Περιστερά:** Αλλά έχει περάσει ένας αιώνας από τότε!
- 27) **Παππούς:** Μισός!
- 28) **Αρίστος:** Συγγνώμη τώρα γιατί τα έχετε βάλει με τον παππού;
- 29) **Γιάννης:** Ειρήνη ημίν, ειρήνη ημίν, γιατί τόση ένταση;
- 30) **Περιστερά:** Που άρχισε μόλις ήρθες εσύ. Τυχαίο;
- 31) **Γιάννης:** Εγώ είμαι η χαρά της ζωής
- 32) **Περιστερά:** Και η δική μου τρομάρα! Γιατί τόσο χαλαρός; Δεν θα 'πρεπε!
- 33) **Γιάννης:** Γιατί είπα να ξεκινήσω τη μέρα μου με θετική ενέργεια.
- 34) **Μελίνα:** Και πολύ καλά έκανες! Υπάρχει ένα σοβαρό ζήτημα που θα πρέπει να συζητήσουμε.
- 35) **Γιάννης:** Ότι τι ήταν να πούμε το είπαμε!
- 36) **Περιστερά:** Δεν είπατε και τίποτα της προκοπής.
- 37) **Αρίστος:** Ότι μπορούσαμε κάναμε!
- 38) **Μελίνα:** Ναι, αυτά που κάνατε είναι ασχολίαστα.
- 39) **Παππούς:** Τόσο καταλαβαίνουνε, τόσο κάνουνε. Ερασιτέχνες και οι δυο!
- 40) **Μελίνα:** Είναι ένα θέμα, όμως, εξίσου σοβαρό!

13:48-15:00 (συνέχιση της συζήτησης περί διαπαιδαγώγησης)

- 41) **Περιστέρα:** Μην μου αλλάζετε τη συζήτηση τώρα! Πες Μελίνα, τι έλεγες;
- 42) **Μελίνα:** Προτείνω, για να μην μπερδεύονται τα παιδιά, κάθε εβδομάδα να αναλαμβάνει μόνο μια μητέρα στην διαπαιδαγώγηση. Αν θέλεις ξεκινάω εγώ!
- 43) **Περιστέρα:** Μπορώ να αρχίσω κι εγώ.
- 44) **Παππούς:** Δηλαδή, μόνο οι μανάδες θα ασχοληθούν με τα παιδιά;
- 45) **Μελίνα:** Κατά αντιστοιχία και ένας πατέρας κάθε εβδομάδα.
- 46) **Γιάννης:** Γουστάρω! Μια ολόκληρη εβδομάδα να με υπηρετούνε! Στρατιωτάκια θα τα κάνω.
- 47) **Αρίστος:** Σε ευχαριστώ, Γιάννη, που με βοηθάς με αυτό που ήθελα να πω! Προτείνω ο Γιάννης να εξαιρεθεί της διαπαιδαγώγησης, γιατί όπως όλοι καταλαβαίνουμε, μόνο ζημιά θα κάνει!
- 48) **Γιάννης:** Έχω δικαιώματα ως γονέας, τα οποία δεν μπορείς να μου αφαιρέσεις!
- 49) **Αρίστος:** Και υποχρεώσεις έχεις, αλλά κάνεις ότι σου κατέβει!
- 50) **Γιάννης:** Αυτό που σου λέω! Η... γονε...οσύνη δεν αφαιρείται! Δεν είναι σαν το δίπλωμα σου, που σου το αφαιρέσανε, αναστροφάκια!
- 51) **Μελίνα:** attends! (προς Γιάννη). Σου αφαιρέσανε το δίπλωμα, Αρίστο;
- 52) **Αρίστος:** Μελίνα μου, το θέμα μας δεν είναι το δίπλωμα, είναι τα παιδιά!